

TARTALOM Mécses a te igéd

REUSS ANDRÁS: CRX-999 401

Tanulmányok

WAGNER SZILÁRD: „...akik hallgatják Pásztoruk hangját”. *Martin Luther ekkleziológiája a középkori katolikus egyház tanításának fényében* 402
BERNDT HAMM: *A reformáció hajtóerői* 405

Figyelő

Előadások

KLAUS DOUGLASS: *Krisztusba gyökerezve. Bibliatanulmány Jn 15,1–12 alapján* 411
KLAUS DOUGLASS: *Új bort régi tömlőbe? A változások megértése és igelése* 414

Beszámoló

BOLBA MÁRTA: *Örömhír a nagyvárosnak – III. konzultáció. Akadályok és lehetőségek a nagyvárosi gyülekezetek plántálásában és megújításában* 420

Az igehirdető műhelye

ZSUGYEL-KLENOVICS KATALIN: *Szentháromság ünnepe után utolsó előtti (reménység) vasárnap (Ézs 61,10–11)* 423
KENDEH K. PÉTER: *Szentháromság ünnepe után utolsó (örök élet) vasárnap (Mal 3,22–24)* 426
KOVÁCSNÉ TÓTH MÁRTA: *Advent 1. vasárnapja (Lk 4,13–21)* 429
SZABÓ VILMOS: *Advent 2. vasárnapja (Lk 17,20–30)* 432
JOÓB MÁTÉ: *Advent 3. vasárnapja (Lk 3,15–17)* 435

Igehirdetés

FRENYÓ V. LÁSZLÓ: *Szentháromság ünnepe, Trinitatis* 439

CRX-999*

REUSS ANDRÁS

Az egyetemi tantárgyfelvétel idején ki-ki végiggondolta a szükséges, még teljesítendő kötelező vagy szabadon választható tanegységeit. Csak úgy röpködnek a különböző kódjelek: ARX, HRX, KRX, LRX, TRX, WRX, ZRX. Ezek segítségével válik egyértelművé, hogy pontosan miről beszélünk. Hiszen több mint 300 kurzus szerepel a tanulmányi rendünkben! Magukban foglalják mindazt, ami szükséges hivatásunkhoz. Egy kurzus azonban mégis hiányzik! Hogy melyik az?

„Ekkor magához hívta a sokaságot tanítványaival együtt, és ezt mondta nekik: »Ha valaki én utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztyét, és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni az életét, az elveszti, aki pedig elveszti az életét én értem és az evangéliumért, megmenti azt.«” (Mk 8,34–35)

Ami hiányzik a rendszerünkben, az a CRX, a crux, a kereszt. Hiszen Jézus itt azt mondja, nem lehet lelkész, hit-tanár, hitoktató, kántor, teológus, aki nem veszi fel a keresztyét, és úgy nem követi őt. Aki ezt nem olvassa ki Jézus szavaiból, annak ezek a hivatások nem kapcsolódnak Krisztus követésével. Márpedig aki keresztény, aki Krisztus követője, aki tanítványa, aki Isten gyermeke akar lenni, annak meg kell öldökölnie az ő emberét.

Talán nem baj, hogy nem a felvételi hirdetőnyelven, hanem a beiratkozás után kerül szóba a CRX. Amikor már mindenki hallott olyat, hogy nagy lelkészlak várja, rendes fizetés, szolgálati gépkocsi, hogy vasárnap reggeltől estig tart a munkahét, és nem nehéz, ha valaki egy kicsit is tud szövegni. Jézus sem a kereszt felvételével kezdte gyűjteni a tanítványait. Harmonizálva az evangéliumokat (ami persze nem helyes): már túl vannak a csodálatos halfogáson, már voltak Jézussal lakodalomban. Ő megtanította, hogy nem az ember van a szombatért, hanem a szombat az emberért. Tanúi voltak gyógyításainak, és sikeresen próbálkozhattak ördögök űzésével, betegek gyógyításával. És megerősítette vágyukat, hogy mellette ülhessenek majd, amikor visszajön hatalommal.

Túl vannak tehát néhány vizsgán. A hatodik szemeszterben hallják Jézustól meglepődve, hogy még van valami, a CRX, a kereszt. A tanítványság nem a kereszttel, hanem

Isten ajándékaival kezdődik. És ez nem valami új koncepció, hanem kezdettől a jézusi koncepció része.

Ne gondolja senki mégse, hogy emeritusként, akinek már több van a háta mögött, mint előtte, a rendszert kifogásolom. Az igazság az, hogy a CRX, a crux nem illik a rendszerünkbe. Három okból sem:

Először azért nem, mert a kereszt felvétele nem szerep. Nem történhet úgy, mint a passiókörúton, hogy aki elválalja Jézus szerepét, az bekerül a hírekbe. De úgy sem, hogy éles helyzetben, életének valóságos helyzetében valaki egyszer vagy másszor lemond valamiről – bármily nagy dolog legyen is az – Jézus követéséért.

Másodszor azért nem, mert a kereszt felvétele nem valamely szigorlat megállásához szükséges tananyag, amelyet jólrosszul felmond és ezzel teljesített a hallgató, hanem megismélt, ezért életfolytatássá váló döntések sora. Önmagunk megtagadása, amint Bonhoeffer írja, azon a módon, ahogyan Péter megtagadta Jézust: *nem ismerem azt az embert*. Persze mindig nemcsak szóban, elsősorban nem szóval, hanem étellel.

Harmadszor azért nem illik rendünkbe a CRX, a crux, mert egy életen át tartó kurzus. Mivel annál magasabb valamely kurzus száma, minél később teljesíthető, lehetne CRX-999. Nem az első évfolyammal kezdődik, hanem a keresztségünkkel kell kezdődnie, és nem ér véget a diploma átvételével vagy a lelkésszé avatással. Járja ezt az is, aki professor emeritus, és járja minden keresztény ember utolsó szívdobbanásáig.

A mi „pénzes” világunkban kézenfekvő kérdés, mi az érték és az ár aránya. Ebben az esetben ez nem helyénvaló kérdés. Mert nem az a kérdés, hogy nekünk milyen árat kell fizetnünk azért, hogy Jézus tanítványai lehessünk. A kérdés az, hogy a bioszt, a fizikai létet választjuk, vagy a *dzóét*, az isteni létet, az életet Jézussal, az örök életet, ahogy hagyományosan szoktuk kifejezni. Azonban csak a fordítás mond életet, az eredetiben a *pszüché* szerepel, ami a teljes emberi létet-egzisztenciát jelenti. Ezt el lehet veszíteni és meg lehet nyerni. Nem járhatunk mindkét úton, csak az egyik. A feladat, hogy megtanuljunk, nyerő csak az az út lehet, amelyiken Jézus járt, és szívünkbe vessük, hogy az árat nem mi adjuk, hanem ő adta, ezt elhiggyük, és e szerint járjunk. Ez az a kurzus, amelynek a felvételét nem lehet kihagyni, és nagyon nagy kár lenne nem teljesíteni.

* Az EHE 2011. szept. 20-i reggeli áhítatán elhangzottak alapján.

„...akik hallgatják Pásztoruk hangját”

Martin Luther ekkleziológiája a középkori katolikus egyház tanításának fényében

WAGNER SZILÁRD

Sorozatunk második tanulmánya Luther egyháztanának bemutatását tűzte ki céljával. Ezzel kapcsolatos gondolatokra ez esetben izoláltan, a reformatori teológia legjelentősebb képviselőjének álláspontjaként tekintünk. Wagner Szilárd tanulmánya a reformátor ekkleziológiai nézeteit saját kora római katolikus egyházteológiájának összefüggésébe helyezi, és azt vizsgálja, hogy Luther teológiai meggyőződése mely pontokon azonos és mely pontokon kerül összeütközésbe azzal.

Luther ekkleziológiai nézeteinek rendszerezett összefoglalása – amelyre ez a tanulmány törekszik – semmiképpen nem jelenti azt, hogy a reformátor maga valaha is törekedett volna arra, hogy teológiai meggyőződését dogmatikai tanrendszerként tárja olvasói vagy hallgatói elé. Számára inkább az volt a fontos, hogy konkrét helyzetekben adjon útmutatást egy-egy, követői által égetőnek tartott kérdésben. Éppen ezért amikor Luther egyháztanának lényegével szeretnénk megismerkedni, akkor több megnyilatkozását is figyelembe kell vennünk. E rövid tanulmánynak természetesen nem lehet célja, hogy a reformátor minden egyes egyházzal kapcsolatos kijelentését megvizsgálja, azt azonban mindenképpen célul tűzi ki, hogy a lutheri egyháztan sarokpontjait mint a reformatori ekkleziológia kiindulási alapját felvillantssa.

Lutheránus hitvallási irataink közül – amelyek e szempontból való elemzésével sorozatunk következő tanulmánya foglalkozik – itt kizárólag azok kaphatnak helyet, amelyeket maga Luther írt, azaz a *Kis káté*, a *Nagy káté* és a *Schmalkaldeni cikkek*. Azért is érdemes külön megvizsgálni ezeket az iratokat, mert segíthetnek a lutheri és a későbbi lutheránus ekkleziológia elhatárolásában.

Az egyház legkézenfekvőbb lutheri definíciója egyben Luther egyik legismertebb mondása is: „Mert – Istennek hála! – a hétéves gyermek is tudja, hogy mi az egyház: a szent hívők és »azok a báránycák, akik hallgatják Pásztoruk hangját»” (Jn 10,3).¹ Már itt megfigyelhető, hogy – a

középkori római katolikus teológia ellenében – a reformátor nem a felülről, hierarchikusan építkező egyházszervezetet látja az egyszerű ember számára mérvadónak és kézenfekvőnek – még ha nem is strukturális, hanem tartalmi, teológiai érvek alapján fordul ellene –, hanem annak gyakorlati megjelenését, a keresztény gyülekezetet mint a Krisztus körül összegyülekezett nyáj közösségét. Ugyanakkor – az ógyházi hitvallásoknak megfelelően, amelyekre Luther is utal² – a hívők szentekként jelennek meg a szövegben, azaz a pásztor–nyáj viszony kölcsönös kapcsolatot jelent Krisztus és követői között. Az egyház tagjainak szentsége Luthernél ugyancsak tartalmi kérdés, hiánya vagy megléte – a *sola Scriptura* elvnek megfelelően – szoros összefüggésben áll Isten ígéjével, illetve az abból fakadó igaz hittel.³ Ugyanakkor a cikk határozottan fordul az egyház adiaforonnak számító külsőségek – például öltözékek és szertartások – alapján történő definiálása ellen.⁴

² „Azért a gyermekek így imádkoznak: hiszek egy szent keresztény egyházat.” Uo.

³ Uo. Luther itt is hangsúlyosan említi Isten ígéjét, amely reformatori felismerésének alap gondolatát képezi, s az Ágostai hitvallásban is az egyház egyik – egyben legfontosabb – ismertetőjeleként szerepel. Vö. CA 7.

⁴ Fontos, hogy különbséget tegyünk az egyház egyház voltahoz nem szükséges, lényegéhez nem tartozó dolgok és az azzal – lényegében a Szentírással – ellenkező szokások, tanítások között. Míg az előbbiek a reformátorok számára csak szükségtelenek (adiaforon), addig az utóbbiak elvetendőek. Vö. CA 15. Az efféle gondolkodásra számtalan példát találhatunk Luther egyéb írásaiban is.

¹ Schmalkaldeni cikkek (1537): Az egyház; in: KK 2: 41. o.

A *Kis* és *Nagy káté* kölcsönös viszonyában hangsúlyos, hogy az egyező felépítés és tartalom mellett a *Nagy káté* a teológiai kérdések részletes kifejtését tartalmazza. Szempontunkból mindkét írásban az Apostoli hitvallás harmadik hitágazata jelentős, hiszen ez tartalmazza az egyházzal kapcsolatos tanítást. Már a rövidebb *Kis káté*-beli szöveg⁵ is kiemelkedő szerepet tulajdonít az egyháznak a Szentlélek munkálkodása során. Megfigyelhető, hogy az ember Szentlélek által kísért hitbeli útja megegyezik az egyház ugyanezen útjával, azaz sorrendben: elhívás, összegyűjtés, megvilágosítás, megszentelés, végül pedig a hitben, Jézus Krisztusban való megtartás (uo.). Ehhez társul a közösségben⁶ kapott bűnbocsánat, amelynek ugyancsak az egyház a helye, s így ehhez összességében kapcsolódhat az eszkatologikus reménység hitvallása. Ez azonban azt is jelenti, hogy Luther szerint az egyházban az ember – a Szentlélek munkája által – mindent megkaphat, ami az üdvösséghez szükséges.

A *Nagy káté* hitvallás-magyarázatában Luther központi szava a Szentlélek, illetve ebből következően a *megszentelés*.⁷ A folyamatot úgy írja le, hogy a Szentlélek „először is szent gyülekezetébe visz és az egyház ölébe tesz minket, rajtuk keresztül prédikál nekünk, és elvezet Krisztushoz” (uo.). E gondolatmenet minden eleme egyformán hangsúlyos. Luther éppen e folyamat – pontosabban a Szentlélek – hiányát tekinti kora római katolikus egyháza legalapvetőbb hiányosságának: „Mi volt tehát a hiba? Az, hogy nem volt ott Szentlélek, aki ezt [ti. az ígét] kijelentette és hirdettette volna. Sőt olyan emberek és gonosz lelkek működtek, akik azt tanították nekünk, hogy cselekedeteinkért üdvözülünk és kapunk kegyelmet. Ezért nem is keresztény egyház az.” (Uo. 156. o.) Megállapítható tehát, hogy Luther egyháztanának alapja maga a megigazulással kapcsolatos reformátori felfedezése. Ennek alapján vizsgálja és bírálja a római katolikus egyház ekkleziológiáját is. Szerinte tehát az egyház léte és a Szentlélek munkája kölcsönösen feltételezik egymást, s a kettőt az ige hirdetése és hatékonyá tétele kapcsolja össze.⁸ Luther ezért tudja kategorikusan kimondani: „Ubi est verbum, ibi est ecclesia.” (WA 39 II,176,8–9) Oswald Bayer felhívja a figyelmet arra, hogy Isten ígéje Ézs 55,10–11 értelmében ígéret is, amely megteszi azt, amit ígér (BAYER 2004, 234. o.). A Szentlélek tehát ebben

az értelemben az ige hirdetése által *teremti az egyházat*. Minden ebből következik: a bűnbocsánat csakúgy, mint a szent élet. Ez azonban azt is jelenti, hogy az ige hirdetése nélkül elképzelhetetlen az egyház léte, ezért az egyház Luther meggyőződése szerint *creatura verbi divini*.⁹ Meggyőződését összefoglalva így fogalmaz: „De a keresztény gyülekezeten kívül, ahol nem hangzik evangélium, nincs bűnbocsánat sem és nem lehetséges szent élet sem.” (KK 2: 158. o.) Ez azonban ellenkezik Isten alapvető céljával, hiszen ő arra teremtette az embert, hogy megváltsa és megszentelje; Fiát és Szentlelkét pedig azért küldte a világba, hogy az embert magához vonja – a hangzó ige és a testté lett ige egysége mutatkozik meg ebben a felfogásban.¹⁰ A Szentlélek munkájának másik vetülete tehát az, hogy *felhasználja az egyházat*, hogy általa és benne végezze el munkáját. Az egyház teremtése és felhasználása Isten országa építésében egymást kölcsönösen meghatározza és feltételezi. Eilert Herms így fogalmazza meg ezt az összefüggést: „a Szentlélek az egyházat *abban a formában* használja, amelyben megteremtette, és *úgy* használja, hogy azt egyben újra és újra teremti is, azaz fenntartja.”¹¹ Luther következetes – és teológiatörténeti szempontból érthető – koncentrációja a hangzó ígére azzal a következménnyel jár, hogy egyháztanában látszólag háttérbe szorulnak a szentségek.¹² Tudnunk kell azonban azt, hogy kora egyházában számára természetes volt a szentséggel való élés – sőt ez számított a mise lényegének! –, az ige hirdetés azonban hiányzott. Másrészt teológiailag is indokolható ez a felfogás, hiszen a szentségeket Luther kátéiban maga is látható igeiként értelmezi, illetve hangsúlyozza, hogy ige nélkül nem is lennének szentségek.¹³

Az egyházfogalom e megközelítése mind teológiai, mind gyakorlati szempontból felveti azt a kérdést, hogy az említett tényezők mellett, amelyekben és amelyek által a Szentháromság Isten az egyház létrehozásán és az ember üdvössége érdekében való felhasználásán munkálkodik, milyen szerepet kap az emberi tényező. Amint már említettük, Luther teológiáját többnyire konkrét gyakorlati kérdésekre adott válaszaiban fejtette ki, így miközben felismerte az Isten által ajándékozott hit által való meg-

⁹ Pl. WA 6,551,1; 7,721,4kk; 42,334,12. Vö. még SCHWÖBEL 2002.

¹⁰ KK 2: 160. o. A Szentléleknek ez a munkája megszakítatlanul folyik, egészen az ítélet napjáig (159. o.). Ez azt is jelenti – ahogyan ezt más iratokban is olvassuk –, hogy Jézus Krisztus ígérete szerint az egyház mindvégig megmarad, hiszen a Szentlélek ebben a keretben végzi munkáját a világban. Vö. Mt 28,20; CA 7.

¹¹ HERMS 1987, 107. o. Vö. KK 2: 158. o.

¹² Ezt azért szükséges megemlíteni, mert az *Ágostai hitvallás* az egyház két ismertetőjeleként említi az ige hirdetést és a szentségek helyes kiszolgáltatását. Vö. CA 7. Hasonlóképpen beszél az egyházról mint *creatura verbi et sacramentorum*ról WENZ az RGG evangélikus egyházról szóló szócikkében (2001).

¹³ Vö. KK 2: 64., 68–69., 183–184., 196. o.

⁵ Vö. Doktor Luther Márton *Kis kátéja*, in: KK 2: 60. o.

⁶ Luther a latin *communio sanctorum* fordításaként tudatosan használja a „szentek gyülekezete” (die *Gemeine* der Heiligen) kifejezést. Ez még jobban hangsúlyozza a konkrét helyen történő összegyülekezést mint az egyház megjelenési formáját. Vö. BSLK 511., 653., különösen 655. kk. (A magyar fordítást lásd: KK 2: 157–158. o.)

⁷ Vö. Doktor Luther Márton *Nagy kátéja*, in: KK 2: 155–161. o., itt 155. o.

⁸ Uo. „Mert ahol nem prédikálják a Krisztust, ott nincs Szentlélek sem, aki alkotja, elhívja és egybegyűjti a keresztény egyházat, amely nélkül senki sem juthat az Úr Krisztushoz.”

igazulás igazságát, kiemelten találkozott annak gyakorlati megvalósításával kapcsolatos kérdésekkel. Ennek nyomán világossá vált, hogy meg kell határozni az ugyanarra a tárgyra irányuló isteni és emberi cselekedetek, azaz az *opus Dei* és az *opus hominum* viszonyát.¹⁴ A reformatori teológia alapvonása az, hogy Isten országa megvalósulásának folyamatában, azaz az isteni kinyilatkoztatás e világ felé megjelenő elemeiben a kétféle cselekvés soha nem konkurálhat, de azonos szinten nem is kooperálhat egymással. Christoph Schwöbel ezért a kétféle cselekvés viszonyát „fundamentális aszimmetriaként” határozza meg, amelyben az isteni cselekvés az emberi cselekvés lehetőségének feltétele. „E fundamentális asszimmetria megkérdőjelezése (...) Luther számára a bűn fő ismertetőjele.” (SCHWÖBEL 2002, 348. o.) Ez pedig azt jelenti, hogy az e területen történő határátlépés egyben az Istentől és a világ számára a vele való viszonyban adott rendtől való elszakadást is eredményezi. Már a reformáció kezdeténél felfedezhetjük, hogy Luther nem is elsősorban az evangéliumhirdetés hiányát, hanem éppen az *opus Dei* és az *opus hominum* közötti viszony felborulását tapasztalja például a búcsú gyakorlatában. Első támadásai e gyakorlat ellen éppen abból a felismerésből következtek, hogy az egyház és képviselői túlléptek az emberi lehetőség (*opus hominum*) határán, és behatoltak az isteni cselekvés (*opus Dei*) hatalmának területére, azaz legalábbis szimmetrikussá tették a kétféle cselekvés viszonyát.¹⁵ Innen érthető, hogy Luther számára miért volt halaszthatatlan a határozott fellépés e gyakorlat ellen: számára az egyház valódi egyház volta szűnt meg a búcsú gyakorlatában kifejeződő határátlépéssel. Ezenkívül világossá válik az is, hogy miért alkalmazza a megigazulásról szóló tanítást és annak bibliai alapon felismert logikáját minden egyéb teológiai tételre, többek között az egyházzal szóló tanításra is. Azért, mert benne Isten és ember viszonyának alapvető struktúráját fedezi fel, amely a kinyilatkoztatáson, azaz Isten önkijelentésén alapul. Ez ekkleziológiai összefüggésben nem jelent mást, mint azt, hogy az isteni kinyilatkoztatás megtörténte után az emberi feladat az erről való bizonyágtételben áll. Ez az előzőekből következik. A Szentlélek munkája ugyanis – például Luther hitvallás-magyarázata alapján is – éppen az, hogy a hangzó igét hatékonyá teszi az emberben, és általa hitet teremt.

Ezzel a problémafelvetéssel elérkezünk az egyházi szolgálat – közismertebb idegen szavakkal: *ministerium*, *Amt* –

kérdésköréhez.¹⁶ Döntő, hogy Luther számára az ilyen szolgálat – a fentiekből következően – egyértelműen igét hirdető szolgálat. A kinyilatkoztatás struktúrájából következően az e szolgálatot betöltők feladata a kinyilatkoztatásról való bizonyágtétel. Ez abból a felismerésből következik, hogy mind a kinyilatkoztatás – mint Isten önkijelentése –, mind az ennek elhangzása eszközeivel történő hitébresztés – a hallottak igazságként való felismerése az emberben a Szentlélek munkája által – az *opus Dei* területére tartozó cselekvés. Az ember feladata e folyamatban nem több, de nem is kevesebb, mint a Szentlélek munkája által hitben elfogadott és felismert igazságról való bizonyágtétel. Ebből következően a reformatori teológia eltávolodik a *successio apostolica* történeti értelemben értett római katolikus teológiai tanításától – anélkül, hogy ezt *expressis verbis* tagadná –, és a *successio fidelium*ra, az isteni kinyilatkoztatás által fenntartott bizonyágtétezők sorára teszi a hangsúlyt, akiknek elhívása a gyülekezeti/egyházi közösségben történik. Így ez a szolgálat kettős értelemben válik a kinyilatkozó Isten eszközevé a hit és az egyház teremtésében. Egyrészt úgy, hogy a hívők egyetemes papsága mellett azon a közösségen, az egyházon belül működik, amely maga is a kinyilatkoztatás nyomán jött létre, így maga is annak eszköze; másrészt e közösségen (*communio*) belül eszközként szolgál, amely által a Szentlélek újra létrehozza, megszenteli, illetve építi a közösséget. Luther számára nem elhanyagolható a közösségi jelleg bibliai alapon való értelmezése. Számára különösen hangsúlyos a páli kép a testről, amelynek tagjai egymásra utaltan, különböző lelki ajándékok birtokosaként alkotják az egy Krisztus-testet.¹⁷ Eszerint az egyház hangsúlyosan szociális közösség is, amelyben a tagok – hitükből fakadóan – egymásért is felelősséget éreznek és gyakorolnak.

Amint Luther fent vázolt gondolataiból kitűnik, ekkleziológiai felfogása reformatori felismerései és római katolikus papként szerzett tapasztalatai alapján alakul ki. Ebben erősen épít a római katolikus egyházi hagyományra, amelyet nem megtörni, hanem megtisztítani szándékozik. A későbbi kidolgozott reformatori ekkleziológia alapvonásai már itt megjelennek, kiindulópontjai a későbbiekben is változatlanok maradnak. Luther általuk megmutatja, hogy hogyan lehet a teológiai munka során következetesen ragaszkodva a kinyilatkoztatás és az Isten–ember viszony dinamikájának helyes megértéséhez és következtetéseihez integráns, azaz teológiailag helytálló ekkleziológiát képviselni.

¹⁴ Schwöbel felhívja a figyelmet arra, hogy az *opus Dei* és az *opus hominum* megkülönböztetése a reformatori teológiában nem új dogmatikai témaként kezelendő, hanem olyan keretként, amelyben az összes teológiai kérdés értelmezhető. SCHWÖBEL 2002, 347. o. 5. jegyz.

¹⁵ Vö. Luther 95 tételét, amelyen ez a megkülönböztetés vezérfonalként vonul végig.

¹⁶ Az *Ágostai hitvallás* két helyen beszél erről a kérdéstről, először általánosan, igehirdetői hivatalként – *institutum est ministerium verbi divini et porrigendi sacramenta* (CA 5) –, másodsor konkrétan, az egyházi hivatal betöltésére való elhívás – *rite vocatus* (CA 14) – értelmében.

¹⁷ Lásd 1Kor 12,12–27. Vö. SCHÄFER 2001, 1007. o.

Kérdések

1. Melyek a római katolikus és a lutheránus egyházfel-fogás legszembetűnőbb különbségei? Érvényesek-e a megfigyelt különbségek ma is?
2. Milyen lehetőségeit látjuk ma annak, hogy a Szent-lélek által adott szabadsággal helyesen éljünk egy-házi és gyülekezeti közösségünkben?
3. Hogyan alkalmazható az isteni és emberi cselekvés viszonyának (*opus Dei* és *opus hominum*) lutheri meghatározása az egyház életével kapcsolatos más témákra (például gyermekkeresztség, az úrvacsorai közösség hatása, gyülekezetépítés)?
4. Milyen lépések képzelhetők el annak érdekében, hogy egyházunkban és gyülekezeteinkben – ame-lyeket Isten igéje teremtményének (*creatura verbi divini*) tekintünk – a hangzó és látható ige újra az

őt megillető helyre kerüljön, s minden egyéb körülmény ennek érvényesülését szolgálja?

Hivatkozott művek

- BAYER, Oswald 2004. *Martin Luthers Theologie*. 2. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*. 2., jav. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1955.
- HERMS, Eilert 1987. *Luthers Auslegung des Dritten Artikels*. Mohr Siebeck, Tübingen.
- KK = *Konkordia könyv. Az evangélikus egyház hitvallási iratai*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1957.
- SCHÄFER, Rolf 2001. Kirche IV/3. In: *RGG*. 4. köt. 4. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen, 2001. 1007. o.
- SCHWÖBEL, Christoph 2002. Das Geschöpf des Wortes Gottes. Grundeinsichten der reformatorischen Ekklesiologie. In: *uő: Gott in Beziehung*. Mohr Siebeck, Tübingen. 345–377. o.
- WENZ, Gunther 2001. Kirche VIII/2/a. Evangelisch. In: *RGG*. 4. köt. 4. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen. 1018. o.

A reformáció hajtóerői*

BERNDT HAMM

A reformáció késő középkori hajtóerői

A mai történeti kutatás magától értetődő adottságai közé tartozik, hogy a korai 16. század reformációs változása-it a késő középkori újításokból és hagyományokból lehet megérteni, és ez azt is jelenti, hogy csak a reneszánsz és a humanizmus 1500 körüli egyházkritikus reformtörekvései felől kell vizsgálni.

Ha komolyan vesszük ezeket az összefüggéseket, akkor el kell határolódnunk a korábbi katolikus reformációkutatástól, amely alulértékelt a reformációt, amennyiben a késő középkor hanyatlási tendenciáinak fatális következményét látta benne. Ezzel egy időben a meghaladott, de még ma is életerős protestáns reformációkutatás fő sodrától is el kell távolodnunk. Ez Ranke és Hegel meghatározó hatása alatt a reformáció történetében kettős törést, világtörténeti fordulatot hangsúlyozott: szakítást a katolicizmussal és szakítást a középkorral teológiai és társadalmi értelemben. Ez a megközelítés a késő középkort értékelt le, és a reformációban egy új világkorszak nyitányát ünnepelte.

Égészen másként járt el tübingeni tanárom, Heiko Oberman, aki a 14–15. századot már nem „kései” időszaként magyarázta, hanem az újkor kezdeteként. A nominalizmusban és az augustinizmusban a modern kor vajúdá-

sát fedezte föl, szemben földijével, az ugyancsak holland Johan Huizingával, aki a középkor őszéről [a magyar fordításban: alkonyáról] beszélt.

Oberman dicséri, hogy a reformációt megelőző két évszázadot Huizinga metaforáját továbbgondolva nem egyszerűen tavasznak, hanem termékeny, gyümölcserlelő nyárnak nevezte. *A középkori teológia aratása (The Harvest of Medieval Theology)* című könyvében írt az occamista késő skolasztikus Gabriel Bielről, akinek a műveit az ifjú Luther, mint maga mondta, vérvő szívvel szívta magába. Oberman ezzel példát mutatott a késő középkor komplex szemléletére, amely mára jellemzővé vált a kutatásra. A 14–15. századot és a 16. század elejét lebilincselő sokszínűségnek látjuk a teológiában és a filozófiában, a liturgiában és a kegyességben, az egyházi intézményekben és az egyházpolitikai törekvésekben, a vallási reformmozgalmakban, a gazdasági-társadalmi változásokban, sőt a kultúra egész területén. Leginkább azonban a polarizálódás és az ellentétes irányú mozgások tűnnek a szemünkbe. Például a klerikalizálódás és a szakrális hierarchia kiépülése az egyik oldalon és a rohamosan terjedő laicizálódás a másik oldalon; a vak pápa- és búcsútiszteletnek és az éles pápa- és búcsúkritikának az egyidejűsége; vagy a bensőséges (misztikus, meditatív), közvetlenül Istenhez forduló vallásosság és a papi közvetítésen alapuló, szakrális tárgyakat tisztelő reprezentációgyház feszültsége.

Ezekre a késő középkori antagonizmusokra nem térek ki részletesen. Sokarcú vallásosságról van itt szó, amely-

* Előadás az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 2011. szeptember 22-én.

ben valódi ellentétek feszülnek, például a zsinati és pápai elv ellentmondása vagy az ágostoni kegyelemtan szemben a ferences hagyománnyal, amely az ember szabad döntését hangsúlyozza.

Sok dolog viszont, amit most visszatekintve ellentétesnek, ellentmondásosnak látunk, a kortársak szemében gond nélkül megfér egymással. Például a misztikus, meditatív kegyesség a zarándoklatokkal, búcsújárásokkal, az ereklyék tiszteletével. Susónak és sok más késő középkori hívőnek például nem okozott gondot a kettő kombinálása. A vallásosság hihetetlenül sokrétű volt, ellentmondásos, egymással versengő, egymást kiegészítő tendenciák sokasága.

Még egy fontos megfigyelés, amely közelebb vezet tulajdonképpeni témámhoz.

Nem volt a protestáns reformációnak olyan hajtóereje, amely nem a késő középkorban gyökerezett volna. Hogy milyen hajtóerőkre gondolok, arra rövidesen bővebben kitérek. De mindnek a forrását, a kibontakozását a megelőző évszázadokban találjuk. Ez a reformációt opponáló katolikus reform hajtóerőire is különösen igaz. Mind a reformáció, mind a katolikus reform a középkor örökösei voltak – a maguk sajátos módján. Sőt ez is kijelenthető: a késő középkori vallásosság szélsőségei és feszültségei készítették elő a reformáció támogatói és ellenfelei közötti ellentétet. Ami ezeket a szétartó tendenciákat valamennyire összetartotta, az Luther 1517–18-as fellépésével rögvest összeomlott. És még valami: a késő középkori pluralitás egy bizonyos fókig magyarázza a reformáció táborán belül kezdettől fellépő vitákat és összetűzéseket is. Természetesen ugyanilyen belső vitáktól volt hangos az óhitűek frakciója is.

A reformáció hajtóerőiben tehát a megelőző korszak humanista és egyházi reformdinamikája hatott tovább, és ugyanígy a tridenti zsinatban és az azt megelőző megújulási mozgalmakban. A késő középkor a 16. században viszont felekezeti különbségekbe torkollott, belső feszültségei új egyházakat hoztak létre, amelyek kölcsönösen kiközösítették, leeretnekezték egymást.

De ez természetesen csak egyetlen perspektíva akkor, ha a hajtóerők után nyomozunk: a folytonosság perspektívája. A másik nézőpont: a szakítás az egyház, a teológia és a kegyesség késő középkori szövedékével. A legfontosabb hajtóerők néhány év alatt, mondjuk 1513 és 1521 között alapvető változást, rendszerszerű elmozdulást eredményeztek az 1500 körüli vallási pluralitáshoz képest. Ilyen drámai változásra 1500 körül nem lehetett számítani. A reformmal kapcsolatban ekkor ugyanis tapintható csalódottság és pesszimizmus terjedt el. Valóban csodára volt szükség.

Ha a reformációt ebből a szempontból szemléljük és előre nem látható fordulatként értelmezzük, akkor eljutunk egy újabb historiográfiai alaptételhez, amely a korábban elmondottak logikus folytatását képezi. Az első tétel így szól: nem volt a protestáns reformációnak olyan haj-

tóereje, amely nem a késő középkorban gyökerezett volna. A második pedig a következő: nem volt olyan késő középkori hajtóereje az egyházi megújulásnak, amely szükségszerűen, determináltan vezetett volna el a reformációhoz. Tehát minden organikus metafora, mint gyökér, fejlődés, kibontakozás, alkalmatlan arra, hogy leírja a középkornak, a humanizmusnak és a reformációnak a viszonyát, ahogy a technikai metaforák is alkalmatlanok erre, mint a pályamódosítás vagy a puszkaporos hordó. Itt a folyamat-filozófia is csődöt mond.

Késő középkori előfeltételekről és hajtóerőkről beszéltek tehát, amelyek a reformációra hatottak és annak sokféle arcát meghatározták, mégsem egy folyamatos ok-okozati összefüggésben hozták létre. A reformációnak nyilvánvalóan saját dinamikája volt, saját innovatív energiái, amelyeket nem lehet a késő középkorból levezetni, s amelyek a középkori vallásossággal való töréshez vezettek.

Ez bonyolult hangzik, de néhány konkrét példán világossá tehető. Ennek kedvéért választok ki néhány fontos hajtóerőt a reformáció arzenáljából. Ezek vizsgálatok arra ügyelek, hogyan lett a késő középkor reformdinamikájából a reformáció saját innovatív dinamikája, azaz sajátos új hajtóereje.

A reformáció hajtóerői: a késő középkor reformdinamikájának és a reformáció saját innovatív dinamikájának a viszonya

Autenticitás: az eredeti, tiszta, valódi, igaz kereszténységre való igény

A reformáció szóvivői azzal az apostoli és prófétai igénnyel léptek fel, hogy a keresztény hitet és Jézus Krisztus egyházát a pusztulás és a fogság siralmas helyzetéből az őskeresztény tisztaság eredeti állapotába vezetik vissza. Ebben az értelemben az evangélikus reformációnak soha nem az újjátás volt a célja. Nem megújítani, hanem felújítani szerették volna egyházukat. Ugyanúgy, mint a valódi óhitűek, nem valami újat akartak bevezetni, hanem Jézus Krisztus igazi gyülekezetének eredeti állapotába való visszaállítására, helyreállítására törekedtek. Ez éles támadásokat jelentett az akkori egyház hatalma, gazdagsága, kapzsisága, dőzsölése, kicsapongásai, tudatlansága, kiüresedése és az eredeti küldetés elhanyagolása ellen. Mindenekelőtt azonban ezt látom lényegesnek: alapvetően az egyház perifériára szorítását ostromozták, Krisztus gyülekezetétől mint lényegtől és centrumtól, a keresztény hit forrásától való eltávolodását egy megkopott szofisztikus-skolasztikus tudomány, egyfajta kanonista törvényeskedés irányába. Az irritáló egyházi komplexitással a keresztény egyszerűség, tisztaság és megnyugtató egyértelműség pátozását állították szembe.

Az az érdekes viszont, hogy ezek a reformátori kritikák és az autenticitásról, az eredetiségről, az egyszerűségről, a kereszténység lényegéről és az üdvösséghez szükséges dolgok, a lelkigondozás és Krisztus-követés centrumáról vallott elvek már a 15–16. század fordulójának reformtörekvéseire is jellemzőek. Csak Johannes Gerson párizsi kancellárra és a lényegében általa kezdeményezett lelkigondozói teológiára emlékeztetek. A Németalföldről elinduló *devotio moderna* reformkörei jutnak eszembe, és Erasmus humanizmusa, akinek a kereszténységet helyreállító programja úgy foglалható össze, hogy az igazi egyház krisztusi, bibli- és patrisztikus központját akarta újra felfedezni.

A reformátorokra jellemző, hogy tudatában voltak ezeknek az összefüggéseknek, azoknak a reformerőknek, amelyek előkészítették saját küzdelmüket a Krisztus-központú egyházért. Szívesen hivatkoztak ezekre a koronatanúkra, s nemcsak az apostoli és egyházatyákra. Luther előszeretettel idézte Clairvaux-i Bernátot és még inkább a misztikus Johannes Taulert. Gerson is tekintély volt a számára, s leginkább a vértanú Husz János. Mentoráról, Johannes Staupitzról azt mondta, hogy mindent neki köszönhet, ő volt az első, aki felvette a harcot a római egyházzal, és napvilágra hozta az evangéliumot. A délnémet és svájci reformátorok (Zwingli, Oecolampadius, Bullinger, Bucer, Capito) számára Erasmus volt a nagy példakép, aki a bibliai és patrisztikus forrásokból kihántotta az evangéliumot – az első evangélikus.

Minden reformátor, ki-ki a maga módján, hangsúlyozta, hogy a pápaság alatt soha nem szűnt meg a valódi hit és az igazi egyház, ezért ők előfutáraiknak, az igazság tanúinak a vállán állnak. Ezzel a történetileg kontinuos reformfolyamatnak dogmatikai tartalmat adtak. Ugyanakkor elfedték a történet másik oldalát is, nevezetesen hogy az ő célkitűzéseik és a felsorolt koronatanúk programja között alapvető törés, a keresztény vallásosság nagy vízválasztója található.

Az a bizonyos törés az autenticitásra való közös törekvésekben ott mutatkozott meg, hogy a reformáció kezdettől fogva mint pogányságot és bálványimádást pellengérezte ki az akkori egyház alapvető és megkerülhetetlen pilléreit, a hét szentséget, a papok által végzett beszenteleéseket, a miseáldozatot, a hierarchiát a pápától a legkisebb szerpapig, a szentek segítségül hívását, a szerzetesi fogadalmakat, a szüzesség és nőtlenség ideálját. A képtisztelet túlkapásait újra meg újra bírálták a késő középkorban, most viszont a svájci és délnémet reformátorok egyenesen azt követelték, hogy még a Krisztus-ábrázolásokat is tüntessék el a templomokból mint bálványokat. Az autenticitásra való törekvés most már a régi kultusz és szakralitás megsemmisítését jelentette. És lélegzetelállító tekintélyvesztéshez is vezetett: a pápa, Krisztus helytartója 1520-tól maga lesz az Antikrisztus. Még a zsinatok is, mint emberi tévedéseknek kitett intézmények, elveszítik szakrális tekintélyüket.

Látjuk tehát, hogy a késő középkor hajtóerői, amelyek a kereszténység alapos megtisztítását és reformját célozták

meg, hogyan hatottak tovább a reformációban, itt azonban radikális erők sodrába kerülve a tisztaság és szentség helyreállítását egészen másként képzelték el, mint a régi reformerek idejében. Ha valaki ennek a hajtóerőnek és az általa előidézett fordulatnak a legitimálása után nyomoz, akkor eljut az autenticitásnak egy újabb, legfelső, kizárólagos elvéig, de ezzel már a következő ponthoz jutottam.

Isten igéjének, a Szentírásnak a normatív ereje

Visszatekintve megdöbbenő az a felismerés, hogy a legrövidebb idő alatt milyen meggyőző legitimációs erőt nyert a Szentírásra mint Isten igéjére való hivatkozás. Még egy olyan konzervatív hívó is, mint a nürnbergi jegyző, Lazarus Spengler, aki egész halom rózsafüzért tartott az otthonában, azt írta 1519-ben, hogy semmi sem nyűgözi le úgy értelmét, mint Luther eljárása, aki a Szentírás kizárólagos mércéjére hivatkozik. Mert csakis itt található – írja Spengler – Isten tiszta igéje és evangéliuma, minden igazság forrása, miközben az egyház évszázadokon keresztül emberi találmányok, szokások és törvények ördögi labirintusában bolyongott.

Az is jellemző, hogy Spengler 1516–17-ben, még Luther fellépése előtt, a nürnbergi ágostonos templomban Staupitz igehirdetéseit hallgatta, hiszen Staupitz a maga módján erősen biblikus teológiát képviselt a reformációt megelőző évtizedekben. Írásaiban semmi mást nem idézett a Szentírásról és Ágostonon kívül. Ebben az értelemben közös nevezőre került a humanizmus eljárásával, amely ókori források tekintélyén igyekezett tájékozódni. Ezért adta ki Erasmus 1516-ban az Újszövetség görög szövegét. Ezzel egyidejűleg rendelte el Staupitz, hogy a neki alárendelt kolostorokban étkezések idején a Bibliát olvassák föl fejezetről fejezetre.

Létezett tehát a reformáció előtt egy egyházi és egy humanista bibliás mozgalom, amelyek nélkül elképzelhetetlen a reformáció *sola Scriptura* elve. De éppen ebben a *sola* szóban, az isteni ige kizárólagosságában rejlik a történelmi szakítás a régi egyház legitimációjával – szemben Erasmusmal és Staupitzcal. Az eddigi normákat ugyanis plurális sokszínűség jellemezte. A Biblia tekintélye és annak négyszeres magyarázata összekapcsolódott a tanítóhivatallal, a pápa és a zsinat értelmezési jogkörével és a szent hagyománnyal. A Biblia így nem lehetett az egész addigi egyházi szervezetet felforgató röpirattá, nem kérdőjelezte meg a tradíció hermeneutikai funkcióját.

Pontosan ez történt viszont a reformációban, amikor Spengler Lutherrel és Zwinglivel egyetértésben ezt mondta: nem az egyháznak és élén a pápának van joga az Írást értelmezni, hanem megfordítva, a Bibliának a joga, hogy az egyházat értelmezze, azaz kritikusan vizsgálja bibliai megalapozását, és tisztítsa meg a tévedésektől. Ezzel felszerelődnek a kereszténység alapvető tekintélyei és legiti-

mációs elvei. A legfelső helyre, a pápa, a zsinat, a papi hierarchia helyére a Szentírás lép mint legitimáló elv, amely az egyházat megalapozza, korrigálja és reformálja.

Lazarus Spengler mint tipikus városi politikus megmutatja nekünk, miféle vonzerő tette a *sola Scriptura* elvet a reformáció hajtóerejévé. Egyrészt a szabadság dinamikája mint megszabadulás az addigi rendszer nyomasztó lelki, társadalmi és gazdasági terheitől; mint szabadulás a hierarchia és a laikus közösség hagyományos konfliktusaitól. Másrészt az új rendnek az a víziója, amelyet a reformáció városon és vidéken képviselt, vízió az egyháznak és a társadalomnak az isteni ige irányítása alatti újraformálásáról, ez az ige ugyanis mindenek felett áll, az élet minden területét szabályozza a társadalmi közjó szolgálatára és az emberek örök üdvösségére. A rendnek ez a víziója, az egész élet utópikus megrendszabályozása és megszentelése lelkesíti a reformatori prédikátorokat és sok laikust is. 1526-ban így ír Spengler: „Egy ember sem bírja az isteni igének, hanem az ige bírja minden embernek. Az is biztos, hogy nem az ige alkalmazkodik a hatalmasságokhoz, hanem ezeknek kell meghajolniuk – akarva, nem akarva – az ige tekintélye előtt.” A Szentírás kizárólagos normájában Spengler és sok kortársa számára óriási ígéret rejlett, eljutni az egyszerűsége, az egységre, amelyben az e világi boldogulás, a béke és az igazságosság egybeesett a mennybe vezető úttal. A kettős birodalom tanítása helyett a Bibliából ismerős integrációban gondolkodtak, amelyben minden Istennek és az ő igéjének a dicsőségét szolgálja.

Laikus gyülekezet

Lazarus Spengler volt az első világi szerző, aki reformatori röpiratot jelentetett meg. 1519-ben németül jelent meg *Védőbeszéd Luther tanítása mellett (Schutzrede für Luthers Lehre)* címen. Ugyancsak ő volt az első világi szerző, aki 1524-ben evangélikus korált költött (*Durch Adams Fall ist ganz verderbt menschlich Natur und Wesen*). Spengler ezzel a reformáció laikus mozgalmát képviseli, ami elképzelhetetlen a vallásosság és egyháziasság korábbi laicizálódása nélkül (13–15. század). Korábban a klerikális kompetenciákat próbálták átvenni a világiak: teológiai képzésben részesülni, hogy önállóan alkothassanak ítéletet, vallásos műveket olvasni és egyházi tisztségeket vállalni. A felszentelés nélküli laikusok a sajátjuknak kezdték tekinteni egyházukat, amelyet anyagilag támogattak, felügyeltek és megjavítani igyekeztek. A laikus gyülekezetek városon és vidéken, fejedelmek és nemesek benyomultak az egyházba, s ezzel konfliktusba kerültek a hagyományos hierarchiával.

Ez a dinamika vezetett a reformáció antiklerikális mozgalmához, de ezzel a reformáció már szét is feszítette a laikusok emancipációjának késő középkori kereteit. Ez ugyanis a papi rend szentségi karakterét érintetlenül hagyta,

míg az összes hívő egyetemes papságának új eszméje egy laikus egyház új hajtóerejévé vált – szemben a hierarchikus szervezettel és annak szakralitásával, joghatóságával és előjogaival. A reformatori felsőbbeségek (fejedelmek és városi vezetők) már nem konkurálni próbáltak a püspökökkel és apátokkal, mint azelőtt, hanem újonnan szerzett egyházi teljhatalmukkal a helyükre léptek. A régi hatalom így világi kezekben működött tovább. Ez a teológiai ítéletalkotás privilégiumát is érintette. Fejedelmek, tanácsosok, kézművesek, falusi közösségek, felkelő parasztok, újrakeresztelők és spiritualisták igényt formáltak az önálló ítéletalkotás képességére. Mindannyian (fejedelmek és alattvalók, szabadok és jobbágyok, férfiak és nők) jogot és felhatalmazást kértek arra, hogy teológiailag eligazodjanak a tiszta tanítás, az igaz istentisztelet és a helyes keresztény élet kérdéseiben. Mindannyian – ki-ki a maga módján – Jézus Krisztusnak az isteni ige vezetése alatt álló, nem hierarchikus és nem klerikális egyházához akartak tartozni. Honnan vették a felhatalmazást, a teljhatalmat szemben a hagyományos egyházi tekintélyekkel és monopóliumokkal? Ez a kérdés a következő ponthoz vezet bennünket.

Mindenki közvetlenül fordulhat Istenhez

Az Istenhez fűző kapcsolat közvetlensége a reformáció hajtóerőinek egyik legfontosabbika volt – összekötve az egyetemes papság egyházértelmezésével és a gyülekezeti elvvel: az egyház immár a hívek közössége, *congregatio sanctorum* (CA 7), minden hívő közvetlenül lép Istennel kapcsolatba. Ezt hangsúlyozni kell tekintettel arra a tényre, hogy a reformáció különös módon médiaeseménnyé lett: prédikációk, röpiratok, gyülekezeti énekek, bibliafordítások és egyházi rendtartások kavalkádja, a szóbeli, írott és tettleges kommunikáció elegye. A nyomda szerepére később még kitérek. De ez a hangsúlyozott medialitás mindig egy új közvetlenségre irányult, s ez összefügg a pneumatológiai fordulattal. A reformáció összes irányzata szerint az igazságnak nem a hierarchia vagy egy szent elit vagy a tévedhetetlen spirituális tanítóhivatal a birtokosa, hanem az igazság az isteni ige és a Lélek közvetlensége révén jut el minden hívőhöz.

A reformáció médiumai éppen ezt a hívő és Isten közötti hiteles közvetlenséget jelenítik meg és támogatják. Különösen a nürnbergi kézműves, Hans Sachs röpirataira gondolok itt, mert a teológiailag iskolázatlan mesterembereknek igen fontos tapasztalatuk és élményük volt az, hogy az ige vezetése mellett és a Szentlélek iskolájában sokkal előbb és könnyebben juthatnak el az üdvösség tudományára, mint az egyetemek professzorai. „A bölcsesség lelki restség (Die Gelehrten die Verkehrten)” – volt akkoriban a sokat idézett közmondás, amely természetesen már a középkorban ismerős volt, mint ahogyan a közvetlenség kérdése, és éppen az egyszerűek és tanulatlanok kaptak a késő

középkori misztikában és kegyességi irodalomban fontos szerepet. A reformáció azonban ezt a dinamikát, a karizmatikus laikusok felértékelését és az egyházi hivatal befolyásának relativizálását felgyorsította. A reformátorok Luthertől kezdve a közvetlenségnek újfajta radikalitást és élt kölcsönöztek, amennyiben az üdv egyházi és papi közvetítését alapvetően elutasították. Már a 95 tételben kimondta Luther, hogy minden igaz keresztény búcsú nélkül, azaz a pápai és püspöki hatalomtól függetlenül, közvetlenül Istentől nyeri el minden bűne teljes bocsánatát, a feltétel nélküli bűnbocsánatot. Ezzel, mint a következő évek megmutatják, a kulcsok hatalmának és az egyházi fegyelmezésnek az egész épülete megbillent. Hogy mit jelent oldás és kötés hatalma az egyházban, ezt egy rendszerváltozáshoz hasonlóan a reformátoroknak újra kellett definiálni.

A reformáció tehát a közvetlenség késő középkori hajtóerejét felerősítve szívtá magába, s az ige, a hit és a Lélek közvetlenségének összekapcsolásával új dinamikát adott neki, amelyet a hagyományos egyházfelfogással már nem lehetett összeegyeztetni.

Az üdvösség teljessége a hitben

Mindazzal, amit eddig a reformáció hajtóerőiről mondtam, összefügg az új reformatori válasz a megigazulás régi középkori kérdésére. A *sola Scriptura* hajtóereje a reformációban mindig elvezet a *sola gratia* felszabadító tételéig. Mert az isteni ige és az emberi szó reformatori megkülönböztetéséből az következik, hogy a bűnös egyedül Isten ígéretébe, és ne saját erejébe vesse bizalmát, és a hierarchia hatalmától megszabadított közvetlen viszony az ígéhez és a Szentíráshoz mindig magában foglalja a hívő közvetlenségét az ingyenes evangéliumhoz és annak megszabadító Lelkéhez.

Az, hogy az ember semmit sem magától, hanem mindent Isten irgalmától várhat, a késő középkori lelkigondozás szíve közepe. Már a reformációt megelőző évszázadban volt egy *sola gratia* dinamika, és itt elsősorban Luther rendjére, az ágostonosokra gondolok, akik kifejezetten Ágoston antipelagiánus nézeteit tanították. De még azok a teológusok is, akik ezt a tant elutasították, és meghagyták a bűnösnek a szabad döntés maradékát, a kegyelemre fektették a legnagyobb súlyt, és a gyenge embertől a szándéknak csak a minimumát követelték meg.

Ezzel összehasonlítva Luther új felfogása a megigazulásról minőségi ugrás a kevésről a semmire. Semmit nem tehetek saját üdvösségemért, még azt a bizonyos minimumot sem. Evidens, hogy a reformáció kegyelemtanában a *sola gratia* késő középkori hajtóerejét vette föl és vitte tovább. De az is világos, hol van a törésvonal. Mert az egész középkori szótérológiára, beleértve az augustinizmust, jellemző a kétlépcsős felosztás. Nemcsak Isten aktív, hanem az ember is együttműködik vele. Kegyelemből új erőt kap

jót cselekedni, érdemeket szerezni a földi vándorúton. Okozati kapcsolat jön létre a megújult és megigazult ember érdemszerző aktivitása és a halál pillanatában történő üdvözülése között.

A reformátorok Lutherrel kezdve ezt a két fázist egyesítik, időben összecsúsztatják, ezzel az ember oldalán nem marad lehetőség semmi aktivitásra, együttműködésre. De ez nem marad elvont dogmatika, hanem földcsuszamlást idéz elő a vallásos gyakorlatban. Pár év alatt összeomlik az üdvkövetítés teljes rendszere, a búcsú, az alapítványok, a zárándoklatok, az ereklyekultusz, a kolostorok világa. Ahol a bűn ingyen nyer bocsánatot, ahol feltétel nélkül lehet üdvözülni, ahol nem fenyeget a tisztítóút, ott minden ilyen irányú aktivitás felesleges és értelmetlen. Ezzel az új jelszó: „megigazulás egyedül hitből” hajtóerejévé vált a vallásosság teljes átalakításának, annak minden társadalmi és gazdasági vonatkozásával együtt.

Meglepő a sikere – minden felszabadító hatása mellett – ennek a tanításnak. Világos ugyanis, hogy Luther olyan archaikus, egyben mindenkor örökzöld vallástörténeti logikát helyezett hatályon kívül, amely azt állítja: nincsen semmi sem ingyen, nincsen feltétlen bocsánat, nem lehet bűnt elengedni büntetés, bűnbánat és bűnhődés nélkül. Ezért az Isten–ember viszonyt is az adok–kapok maximája alapján kell berendezni. Luther, Zwingli és Kálvin reformációja keresztbefekszik ennek a mindenkori vallástörténeti szemléletnek, amikor Jézusra és Pálra hivatkozva egy hihetetlenül irracionális tanítást hirdet meg: hitet a kezdettől fogva feltétlen szeretetben, a pusztán csak ajándékozó isteni fenségben, a viszonzást nem váró kegyelemben.

Ennek a minden emberi logikát felrúgó gondolatnak csak azért lehetett sikere, mert a bűnhődés elemét nem kapcsolta ki teljesen, hanem Krisztusra fókuszálta, továbbá igen szigorú etikai következményekkel járt. Az isteni ajándék felszabadít és erőt ad valódi jó cselekedetekre, keresztény bűnbánatra és tiszta életre.

A késő középkor a *sola gratia* tanítással előkészítette ezt a reformatori ugrást az üdvösség teljes feltétel nélkülségébe. De itt sem tudjuk hézagtalanul, ok-okozatilag levezetni a középkorból a reformáció megigazulásfelfogását, akárcsak a korábban bemutatott hajtóerők esetében.

Befejezés: a hajtóerők reformatori struktúrája, folyamatosság a változások közepette

Az eddig bemutatottakból sok részletet ki lehetett volna még fejteni, ha az lett volna a cél, hogy a reformáció hajtóerőit egymással való kölcsönhatásukban vizsgáljuk. De mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy a reformáció összes irányzatának – különböző módon – az a célja, hogy Isten dicsőségét tegye az egyház és a társadalom mércéjévé, amely isteni fenség felhívja a figyelmet az ítéelő és

irgalmas Isten, valamint a halandó és bűnös ember közötti szakadékra. Isten dicsőségének ez a hangsúlyozása kirántja a talajt a középkori lépcsőzetes struktúrák alól, kétségbe vonja személyek, tárgyak, idők és helyek szentségét. Be lehetne mutatni, hogy ezzel a perspektívával hogyan instrumentalizálja, értelmezi újra a lutheri irányzat az emberi médiumokat, szövegeket, jeleket, képeket, és hogyan veti el őket teljesen a svájci irány, nem is szólva a spiritualistákról.

A hajtóerők utáni nyomozás kultúrtörténeti kiszélesítése lehetne a könyvnyomtatás és a humanista műveltségi program vizsgálata, a nyomdászat, humanizmus és reformáció hármasszimbiózisának értelmezése. A tömeges könyvtermelés természetesen óriási szolgálatot tett a reformátori gondolkodás terjesztésének, és a humanista műveltség és iskolakultúra is hozzájárult az egyházkritikus nézetek elterjedéséhez. De fordítva is igaz: maga a reformáció vette a kezébe, futtatta föl és alakította át a nyomdaipart, amely azelőtt is tömegesen állított ugyan elő búcsúcédulákat, most viszont az új eszmék szolgálatában forradalmi tényezővé vált. És ugyanígy használta fel, intézményesítette, újíttotta meg a reformáció a humanizmus műveltségi potenciálját, ahogyan azt a humanista reformátorok, Melanchthon, Zwingli, Bucer, Osiander, Kálvin példáján látjuk. Ki volt itt az aktív és ki a passzív szereplő? Nem a könyvnyomtatás hozta világra a reformációt, hanem a reformáció használta föl, hozta izzásba és használta ki az új technikai és kommunikációs lehetőségeket. Ugyanígy nem Reuchlin vagy Erasmus humanizmusából kelt ki, mint továbbá, a reformáció, hanem a reformáció állította szolgálatába iskolai programjait és az antik normákra való irányultságukat, egyben a maga képére formálta ezeket és profitált belőlük. Persze ugyanígy használta fel az óhitű oldal is a nyomda és a műveltség eszközeit. Hasonlót állítottunk fent a misztikáról is. Nem a misztika hívta életre a reformációt, hanem a reformáció szívta magába a misztika impulzusait, a bensőségességet, a közvetlenséget, a laicizálódást és a szentség helyhez-időhöz való kötöttségének megszüntetését. Produktívan dolgozta fel és alakította át ezeket a hatásokat.

Ezek a példák még inkább aláhúzzák azt, amit egész előadásommal sugallni szeretnék: ezek a hajtóerők nem voltak újak és nem voltak speciálisan reformátoriak, de a reformáció saját, új hajtóerőivel (például a Biblia normativitásával, az új megigazulástannal) való kölcsönhatásban sajátos reformátori profilt és energiát kaptak. Ezzel az egész egyházi élet a változás és átalakulás sodrába került.

Azt is világossá igyekeztem tenni, hogy a késő középkori hajtóerők olyan hosszú távú, több évszázadon átívelő kultúrtörténeti folyamatokban gyökereztek, mint az individualizáció, a racionalizáció, a szekularizáció. Ezeket a hosszú távú előzményeket a reformáció összes irányzata tartósan befolyásolta és újradefiniálta, erősítve, gyengítve, szelektálva és átalakítva. Az alapvetően megváltozott egyházi struktúrában, a protestáns felekezetek világában ezek a hosszú távú modernizációs hatások új jelentőséghez és szerephez jutottak.

Így a reformáció összes hajtóereje (a középkorra visszamenő is) a változásnak olyan dinamikájába került, amely már összeegyeztethetetlen volt a régi egyház hihetetlen pluralitásával is, az újonnan születő római katolikus egyházba pedig végképp nem lehetett integrálni, mert az újkori katolicizmus a késő középkori vallási sokszínűséget ugyanígy újrafogalmazta, erősítve, gyengítve, szelektálva és átalakítva, csak éppen más eredménnyel, mint a protestantizmus. A reformációnak az volt a tragédiája, hogy minden szándéka ellenére sírásója lett a késő középkori pluralis, nyitott katolicizmusnak, és reakcióként világra segített egy új, beszűkült, militáns katolicizmust. A reformáció legtöbb célja nem valósult meg, különösen az egész egyház reformja nem. Amit viszont tartósan létrehozott, az többnyire szándéka ellenére volt. A hajtóerők dinamikáját a szereplők nem tudták sem felismerni, sem befolyásolni. Senki sem volt ennek jobban tudatában, mint Luther. Abban az eseménysorban, amelyet ma reformációnak hívunk, sokkal inkább passzív, mint aktív szereplőnek látta magát. És abban a reformációban reménykedett, amelyet majd Isten maga fog végbevenni. Ebben az értelemben a reformáció beváltatlan ígéret maradt.

Fordította Csepregi Zoltán

Krisztusba gyökerezve

*Bibliatanulmány Jn 15,1–12 alapján**

KLAUS DOUGLASS

Arra vállalkoztam, hogy lelkészi identitásunk lelki-szellemi összefüggéseiről szóljak. Ez azért is nagy öröm, mert sokféle elvégzendő feladatunk között ez a szempont gyakran feledésbe merül. Hiszen az emberek mindenekelőtt azt várják tőlünk, hogy „funkcionáljunk”. Azzal azonosítanak bennünket, amit teszünk – illetve azzal, amit szerintük tennünk kellene, ám sajnálatos módon elhanyagolunk. Kinek-kinek megvannak az elképzelései arról, hogy mit kellene tennünk és mit hanyagolnunk: a hozzánk tartozó embereknek, a kollégáknak, egyházi vezetőinknek, a nyilvánosságnak és természetesen házastársunknak és gyermekeinknek odahaza.

Nem azt mondom, hogy mindez csak baj, vagy hogy ezek az elvárások ne lennének jogosak. A probléma abban áll, hogy így előbb-utóbb mi magunk is elkezdünk azzal azonosulni, amit teszünk. Kötelességekkel, amelyeknek meg kell felelnünk. Listákkal, amelyeket feltűzünk a falra. Azzal, hogy milyen jól vagy rosszul funkcionálunk. Éppen ezen a ponton szeretnék arra emlékeztetni: a lelkészi identitás nem cselekvés, hanem életforma. Pontosabban: életközösség Jézussal. Ebből az életközösségből biztosan következik a tevékenység is. De a döntő nem a cselekvés, hanem a létezés. Először van a fa, azután jönnek a gyümölcsök. A gyér termés idején is fa marad a fa. Odahaza van egy gyönyörű cseresznyefám a kertben. Évente egyszer meghozza termését: egyszer többet, másszor kevesebbet, mintegy négy héten át. De az év többi tizenegy hónapjában is fa. A gyümölcstelen idő 11:1 arányban áll a termés idejével – és én bátorítónak találok ezt a gondolatot.

Jézus egy gyönyörű példázatban szólt erről, a szőlőtő és a szőlővesszők példázatában. Különösen is kedvelem ezt a példázatot, mivel egy borvidéken lakom. Kocogás közben mindennap látom azt a szőlőskertekben, amiről Jézus be-

szél. Látom a gazdákat munka közben, az év során látom a különböző fázisokat, amelyekről a példázat szól: a kopár ágakat tavasszal és az érett gyümölcsöt ősszel. És persze élvezem a szőlőt, de leginkább a belőle készült bort.

A keresztény élet alapja

Amit a lelkészi identitásról mondtam, az általában és alapjaiban igaz minden keresztényre is: elsősorban nem valamilyen tevékenykedés, hanem életforma, illetve életközösség.

- Kereszténynek lenni annyit tesz, mint Jézussal olyan szoros közösségben élni, mint a szőlővesszők a szőlőtővel.
- Azt jelenti, hogy minden erő és minden élet ebből a töből érkezik hozzánk.
- Azt jelenti, hogy ennek a szőlőtőnek hozzuk a termést.

Kereszténynek lenni ezért egészen más, mint keresztény szellemiségben élni, keresztény gondolatokat vagy építő érzéseket hordozni vagy jó cselekedeteket tenni. A keresztény élet egy olyan kapcsolatból áll, amelynél aligha lehet szorosabbat vagy intenzívebbet elképzelni is. Pál azt írja a galatáknak: „*többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem*” (2,20). Amiként a szőlőtő továbbadja és belepumpálja az életet hordozó nedveket a vesszőkbe, úgy adja tovább és pumpálja bele Krisztus is a benne lakozó isteni erőt az emberekbe, akik összenőttek vele. Kereszténynek lenni azt jelenti: oly mértékben függni Krisztustól és olyannyira Krisztusból élni, ahogyan a vessző is függ a tőtől és belőle él.

Mindez hatalmas, betölthetetlen elvárásnak hangzik. El tudom képzelni, hogy most közöttünk is néhányan csalódottan legyintenek, és azt mondják: „Milyen stresszesen is hangzik az egész! Sohasem fogok ennek megfelelni!” Valójában ennek pont az ellenkezője az igaz. Talán sosem hangzott el vigasztalóbb és irgalmasabb szó a mi kereszténységünkéről:

* Elhangzott a bonyhádi országos munkaévkedző lelkészkonferencián.

„*Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők.*” Hiszen ennek az igének a veleje éppen az, hogy az erőt, amire kereszténységünk-höz szükségünk van, nem önmagunktól, hanem Krisztustól nyerjük. Kereszténységünket nem saját erőnkől vagy képességeinkből kell megélnünk, hanem éppen Krisztus az, aki ezt véghezviszi bennünk. Nem nekünk kell erősnek lennünk, hanem ő akar erőssé lenni bennünk. Nem a mi erőfeszítésünkkel érjük ezt el, hanem a hozzá fűződő kapcsolatunkkal. Minden, ami keresztényekként vagyunk, és amit csak teszünk, csak ebből a kapcsolatból lesz érthető. És semmi sem keresztény, ami nem ebből a kapcsolatból hajt elő, még ha kívülről olyannyira annak is néz ki. Ez érvényes lelkési szolgálatunkra is: ami nem a szőlőtőhöz fűződő kapcsolatból sarjad ki, azon nem nyugszik áldás. „*Nélkülem semmit sem tudtok cselekedni*” – mondja Jézus. Legalábbis semmi olyat, ami Isten előtt gyümölcsöt hozhat.

„*Ti vagytok a szőlővesszők*” – mondja Jézus. Tehát nem a gyökerek vagyunk, amelyeknek rá kell találni a vízre. Nem mi vagyunk a tőke, amelyre a teherviselést és a megtartást bízták rá. Nem a kéreg vagyunk, amelynek valamit meg kellene védelmeznie. Még csak nem is a korona vagyunk, amely mindenek fölé magasodik. Még mi, lelkészek sem. Végző soron ránk is az vonatkozik, ami minden egyes keresztény emberre: vesszők vagyunk, amelyek a tövön maradnak, és magukhoz veszik, amire szükségük van. Nem kell keresnünk és tartanunk, nem kell védelmeznünk és virulnunk, csupán nála, benne kell megmaradnunk. Neki pedig gondja van érésünkre, és eljuttat minket a gyümölcsstermésig.

Megmaradás

Rövid igeszakaszunkban tizenegyszer fordul elő a „maradni” szó – minden más szónál gyakrabban. „*Maradjatok meg én bennem, és én tibennetek*” – ez az, amitől a kereszténységünk függ. De mit is jelent ez konkrétan?

Jézus először is azt mondja, hogy úgy maradunk meg benne, ha igéi bennünk maradnak. Óhatatlanul a magvető példázatára kell itt gondolnom: kimegy a magvető vetni, és egynemely mag az útféltre esik, a madarak pedig felkapkodják onnan. Mások a tövisek közé esnek, s azok megfojtják őket. Megint mások a vékonyka földbe esnek, s bár kihajtanak, de a nap elszáritja őket. Néhány azonban a jó földbe esik, kikel, növekszik és sokszoros termést hoz (Mt 13,1–9). Valószínűleg mindannyian hallottuk úgy Jézus hozánk szóló szavait, hogy azok fennakadtak külső hatáson, gondokon, a mindennapi stresszen vagy éppen felületességünkön. Minden, csak nem magától értődő, hogy Jézus igéi megmaradnak bennünk! Ehhez arra van szükség, hogy mélyen magunkba fogadjuk és „szívleljük” őket. Miként is van ez velünk, lelkészekkel? Meg kell vallanom, hogy pályám során ismételten beleestem abba a kísértésbe, hogy a Bibliát csak „célszerűen” olvassam: többé egyálta-

lán nem a magam számára, hanem másoknak. Nem úgy, hogy az éppen az én szívemre akar beszélni, hanem inkább másokra irányítva. Ezek amolyan madarak, amelyekről Jézus beszél: minden jó gondolatot, amelynek inkább az én szívemben kellene megélnie, felkapkodnak ilyen kérdések: hogyan tudom én ezt a következő prédikációban vagy hit-tanórán hasznosítani? Jézus igéjében megmaradni – megkockázatom, hogy ez egyetlen más hivatásban sem olyan nehéz, mint nálunk, lelkészeknél, akiknek éppen munkánk során olyan sok tennivalónk van ezzel az igével. Ahogyan imádkozunk is olyan gyakran kell hivatásszerűen, hogy magunktól már alig-alig tesszük.

Másodjára azt mondja, maradjunk meg szeretetében. Jézus szeretete – gondoljunk csak a tékozló fiú példázata-ra! – mindenekelőtt megbocsátó szeretet. Jézussal való kapcsolatunk nagyobbrészt abból él, hogy újra és újra élünk ezzel a megbocsátással. De Jézus szeretete semmikeppen sem korlátozódik a megbocsátásra! Isten kegyelme elfogad minket, amint vagyunk, de sohasem hagy úgy. A tékozló fiú mocskos ruhákban tér haza – egyenest a disznóólból –, és atya átöleli úgy, amint van. Utána azonban tiszta ruhát hozat elő, és gyűrűt, amelyet az ujjára húz, s ezzel egyben új feladattal, új felelősséggel ruházza fel a házában. Jézus szeretete nemcsak megbocsátó, hanem átfőrmál és feladatot adó szeretet is. Nemcsak vigasztalásban tárul fel, hanem bejelenti ránk való igényét is. Ezért Jézus embereket hív ki régi életükből, és ad nekik új feladatot, és a vele való közösség és munkálkodás megváltoztatja őket.

Harmadszor: megmaradunk Krisztusban, ha megtartjuk parancsolatait. Amikor így fogalmazunk, általában a tízparancsolatra gondolunk, de „parancsolatainak megtartása” János evangéliumában valami egészen sajátosat jelent: „*Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást!*” (13,34) Hasonlóképpen áll ez a mi szakaszunkban is: „*Az az én parancsolatom, hogy úgy szeressétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket.*” (15,12) A keresztények testvéri szeretete egymás iránt nagyon jelentős faktor, ha a Krisztusban való megmaradásról van szó. E nélkül a szeretet nélkül, amelyet a keresztények egymásnak adnak és egymástól tapasztalnak, szinte lehetetlen a hitben megállni. A hittestvéri szeretetben Jézus irántunk való szeretetét tapasztaljuk meg. Ahol azonban ez megszűnik, Jézus szeretete – eltekintve néhány érzelmi megnyilvánulástól – pusztá elmélet marad, hittétel bármiféle megtapasztalás nélkül.

Hol is tapasztalhatunk lelkészként ilyen testvéri szeretetet? A gyülekezeteinkben? Annak útjában áll a „lelkész szerep”. Ott inkább vagyunk atyák és anyák, mintsem testvérek. Ez pedig inkább azt jelenti, hogy adunk, mintsem kapunk. A kollégák körében? Az ideális eset ez volna, de tényleg ennyire más volna minden Magyarországon, mint Németországban? Minden hangzatos bejelentés ellenére is a legkritikább esetben tapasztaltam ezt a lelkési értekezle-

teken. Hol vannak olyan emberek, akikkel szeretetteljes, testvéri kapcsolatot ápolhatunk, amelyben megtapasztalunk valamit Krisztus szeretetéből is?

Érés

Még ha a szőlőtő és a vesszők képe első látásra idillinek is tűnik, legkésőbb második olvasásra fel kell tűnnie a példabeszéd keserű, sőt kemény vonásainak is. Sokat kellene beszélnünk arról is, hogy a keresztény embernek milyen fontos, hogy növekedjék a hitben. Ez a bibliai szakasz józanítóan szembesít minket azzal a ténnyel, hogy ami a gyülekezeteinkben vagy saját életünkben növekszik és virágzik, még távolról sem jó vagy megőrzésre érdemes. Nedvdús hajtások és élénkzöld levelek mindenütt mutatkoznak a vesszőn, de a gazda nemcsak a pompás növekedést látja, hanem az oldalhajtásokat és kacsokat is, amelyek elvonják a vesszőtől a nedvet. Látja azt is, hogy mely szőlők betegek, s ezzel a többit is a fertőzés veszélyével fenyegetik. Csak ha levágják az oldalhajtásokat és a beteg gyümölcsöt, akkor növekedhet az egészséges szőlő. Erre a mozzanatra gondol Jézus, amikor ezt mondja: *„Azt a szőlővesszőt, amely nem terem gyümölcsöt énbennem, lemetszi; és amely gyümölcsöt terem, azt megtisztítja, hogy még több gyümölcsöt teremjen.”* Más szavakkal: ez a megtisztítás nem puha ronggyal történik, hanem késsel. Kereszténynek lenni, azaz Krisztusba gyökereződni azt jelenti, hogy nemcsak virágunk és gyümölcsözünk, hanem Isten keze alá bízunk az életünket, és eltűrünk egynémely fájdalmas metszést is.

Végző soron mindez elrettentően hangzik. Végeredményben azonban ez mégis olyasmi, amit mindannyian ismerünk. Életünkre tekintve valószínűleg mindnyájunknak be kell látnunk, hogy mindenekelőtt éppen a nehéz időszakok voltak azok, amelyekben a leginkább értünk. Életünk során újra és újra átélünk ilyen metszéseket, amelyek nem kellemesek, mégis fontosak. Ez lényegében egy természeti törvény: vihar után nő a fa. Próbatétel nélkül elsatnyul, és nem nő meg az életereje. Ezek a nélkülözés és a háborúság idői, amelyek döntőnek bizonyulnak személyiségünk fejlődésében. Nincs érés fájdalom nélkül, és ez igaz a lelki életre is. Milyen jó tudni minden fájdalom közepette, hogy a metszőkés a jóságos és bölcs Isten kezében van, aki javunkat akarja! Nem büntetni vagy elpusztítani akar, hanem hogy életünk gyümölcsözőre forduljon.

Tehát Isten akarata nemcsak a növekedés, hanem mindenekelőtt az érés. Messze nem minden, amivel csak foglalkozunk, segít nekünk abban, hogy életünk gyümölcsöző és értelmes legyen! Rengeteg oldalhajtás és beteg ág van az életünkben, amelyek elszívják a nedvet a meghozandó termés elől. Elfecséreljük magunkat. A levegőbe lövöldözünk. És ekkor veszi elő Isten a metszőkést. Lemetsz és elvesz. Aki ezt belátja, az új belátást is nyer az élet árnyoldaláról. Nélkülözés, lemondás, defektek, zsákutcák, ütések új

megvilágításba kerülnek. A szőlőtő esetében ez ténylegesen azt jelenti, hogy a gazda a vesszők 90%-át visszametszi! Ehhez képest mi egészen jól megússzuk, nem?

– Istennek sokféle útja van arra, hogy megtisztítson minket. Tisztogat minket először is bűneinkből a megbocsátással. Nem tudom, hogy gyóntak-e már valaha, de én javasolnám, hogy tegyék ki magukat egyszer ennek a megtapasztalásnak. Ekkor ugyanis egyszerre tapasztalunk meg valamit ebből a késből és az elképzelhetetlen felszabadulásból. A gyónás nem valami katolikus, hanem keresztény dolog. Luther sem akarta soha eltörölni a gyónást, csupán azt hangsúlyozta, hogy a gyónás nem lehet kényszer.

– Másodszor, Isten tisztogat minket igéjén keresztül a téves elképzelésektől és céloktól. Valódi metszés, amikor igéjében megmutatja: a prioritások életedben hamisak. A gondolatok, amelyek foglalkoztatnak, félrevezetnek téged. Nem érlelnek téged, ezért fordulj vissza!

– Harmadszor, Isten tisztogat minket a Szentlélek beszéde által, aki vezet és tanít minket. Belső hang ez, amely szelíden mindig arra emlékeztet, hogy Isten szívesen adna hangot velünk egy szavacska, igécske erejéig.

– A megtisztulás további útját jelentik negyedszer a hitestvérek, akik bátorítanak és helyreigazítanak bennünket.

– És ötödször: ismételten átélhetjük a tisztogatást életünk körülményeiben, amelyek körülvesznek és emlékeztetnek arra, hogy Istentől függ az életünk.

E ponton is szeretném a kérdést kiélezni lelkesi identitásunkra. Megengedjük még egyáltalán, hogy Isten nekünk szegezze a metszőkést? Úgy vélem, ami az életkörülményeinket illeti, nincsen más választásunk. De hogyan is állunk a többivel: a gyónással, a tisztító igékkel, a Szentlélek szavával és a hitestvérek intésével? Nem immunizáltuk már magunkat egészen professzionális módon Isten mindenféle beavatkozása ellen az életünkben, ami választásra kényszeríthetne bennünket? Nem halmozódott már ott fel egy és más, amit tulajdonképpen vissza kellene vágni? Mi minden nő fel egy lelkesi élet során, amit tulajdonképpen vissza kellene metszeni, de ki mondja ezt meg nekünk? Ki nek engedjük meg, hogy megmondja?

Gyümölcsözés

Keresztény életünk célja a gyümölcsözés. Jézus ezt mondja: *„arra rendeltelek titeket, hogy elmenjete, és gyümölcsöt teremjete, és gyümölcsötök megmaradjon”* (Jn 15,16). Miben is áll ez a gyümölcsözés? Az Újszövetség számos fajtáját sorolja fel ezeknek a gyümölcsöknek, amelyek Jézussal való közösségünkől következnek:

– Máté evangéliuma (3,8) beszél „a megtérés gyümölcséről”. Az összefüggésből kiderül, hogy Isten azt várja, hogy megújult gondolkodásunkból új cselekedetek következzenek.

– A Filippi levél (1,22) szól „a (missziói) tanúságtétel gyümölcséről”. Az egészséges élőlények gyorsan növekednek. Az almafa gyümölcse alapján véve nem egy alma, hanem egy új almafa. A keresztény élet gyümölcséhez hozzátartozik, hogy környezetében más emberek is keresztényné lesznek.

– A Zsidókhöz írt levél (13,15) ír „az ajkak gyümölcséről”. Összefüggéséből világos, hogy itt az Istent dicséző imádságról és a vallástételről van szó.

– Ugyancsak a Filippi levélben (4,17) említi Pál azt az áldozathozatalt, amelyet a filippi gyülekezet hozott másokért, s amit „az áldozatkészség gyümölcséeként” nevez meg. Tehát az anyagiakkal való megszentelt élés is a hit gyümölcse.

– Végül az Efezusi levélben (5,9) találunk egy meghökentető képet, „a világosság gyümölcsét”, amely „*csupa jóság, igazság és egyenesség*”. Itt mindenekelőtt az egymás közötti kapcsolatokról és viselkedésről van szó a gyülekezetben.

A legszebb és legismertebb felsorolást persze a galatához írott levélből ismerjük (5,22–23), ahol Pál „a Lélek gyümölcseit” sorolja fel: „*a Lélek gyümölcse pedig szeretet, öröm, békesség, türelem, szívesség, jóság, hűség, szelídség és önmegtartóztatás*”. Ebben megszólal a személyiségben és viselkedésben egyaránt végbemenő legszemélyesebb változás, amelyben felismerhetővé válik rajtunk Krisztus arca. Figyelemre méltó, hogy nem gyümölcsökről, hanem gyümölcsről (egy-egy számban!) van szó! Eva von Tiele-Winckler nyomán a gyümölcs egyedül és kizárólag a szeretetben van. Ő a vesszők helyére mindenhol pontosvesszőt tesz, amit a görög szöveg is megenged nekünk. Számára az összes többi fogalom csupán a „szeretet” különböző irányokban való kifejtése:

A Szentlélek gyümölcse a szeretet:
Az öröm az ujjongó szeretet.

A békesség a nyugodt szeretet.
A türelem a hordozó szeretet.
A szívesség a fénylő szeretet.
A jóság az osztozó szeretet.
A hűség a kitartó szeretet.
A szelídség a védtelen szeretet.
Az önmegtartóztatás a tiszta szeretet.

Ez a gyönyörű kifejtés szellemében teljesen evangéliumi. A Krisztusba gyökerezett és Istentől tisztogatott ember gyümölcse végső soron a szeretet teljes jelentéstartalmával. Ránk, lelkészekre is érvényesen. Végeredményben minden attól függ, hogy növekszik-e a szeretetünk, vagy sem.

Ha mindez félelem vagy túlzott megterhelés érzésével tölt el valakit, akkor visszautalok az előadás kezdetére: nem a gyümölcsök jelentik a döntő kérdést. A gyümölcsözés mindig is túlzottan igénybe vesz minket, ha azt saját magunkból kell előhozni. A döntő pont tehát nem a gyümölcs, hanem a meggyökerezés, a Krisztusban maradás, a kérdés, hogy engedjük-e Istent tevékenykedni magunkon. Ekkor ugyanis nem kell a gyümölcsökkel gondolnunk. A gyümölcsökre neki magának van gondja. Minket viszont arra szólít, hogy gyökereinket engedjük az élő víz felé nyújtózni. Ez pedig, ahogyan mindannyian tudjuk saját tapasztalatból, olykor éppen eléggé próbára tesz a lelkeszi mindennapokban. De nem lehetetlen. Viseljünk gondot a gyökereinkre, neki majd gondja lesz a gyümölcsre! És legyünk készen arra, hogy engedjünk ezt-azt visszametszeni, hiszen Isten ereje minden venyigében képes végigfutni, amely tényleg gyümölcsöt terem, és nem csak pompázik.

Fordította Korányi András

Új bort régi tömlőbe?

*A változások megértése és igénlése**

KLAUS DOUGLASS

Jézus bibliai képe a borról és a tömlőről

Tegnap egy bibliatanulmány keretében szólaltam meg, amelyben az érésről, a megmaradásról és a gyümölcstermésről volt szó. Olyan visszajelzéseket kaptam, amelyekből az derült ki, hogy sokan csodálkoztak, mert konzervatív módon közelítettem meg ezt a kérdést. Nem tudom, hogy ez dicséretként hangzott-e. Igaz az, amit a püspökhelyettes asszony mondott:

* Előadás a bonyhádi munkaévkezdő lelkeszkonferencián.

nem azért vagyok itt, hogy Önöknek konkrét recepteket adjak, hiszen ehhez túl kevésbé ismerem az Önök helyzetét. De valóban az a helyzet, hogy Németországban én magam sokat változtattam nagyon konzervatív struktúrákon. És érzem, hogy ez az az irány, amelyben engem ma hallgatni szeretnének. Próbálok is ehhez néhány gondolatot hozzáfűzni.

Számomra azonban fontos, hogy ne technokrata módon értsük, hogyan lehet ezt megvalósítani. A tegnapi képet idézem most újra emlékezetbe: az én célom az, hogy gyümölcsöt teremjünk, még akkor is, ha nem látványosak

ezek a gyümölcsök, de mégis gyümölcsök. Autentikusnak, valódinak kell lenniük, amelyek a Krisztussal való kapcsolatunkból növekednek. Bár azt is el kell mondani, hogy az Isten általi növekedés és a saját megtett munkánk között nem kell hogy ellentét feszüljön.

Nemrég hallottam egy történetet, amelyben egy lelkész egy kertészt látogatott meg az otthonában. Nagyon szép kertje volt. A lelkész úr felkiáltott: „Hát nem csodálatos, ahogyan Isten kertje itt virágzik?” A kertész így válaszolta: „Hát, igen, ez mind igaz, de azért látnia kellett volna, amikor Isten egyedül foglalkozott ezzel a kerttel.” A gyülekezeti munkánkra is ez vonatkozik. Isten ajándékozza a növekedést, és nagyon fontos, hogy kapcsolatban maradjunk a gyökérrel, Krisztussal. De ettől függetlenül sok dolgunk van. Erről a kérdésről szeretnék most elgondolkodni Önökkel együtt, Jézusnak a borrhól és a tömlőről szóló képe segítségével.

„Senki sem tölt új bort régi tömlőbe, mert az új bor szétrepesztené a tömlőt, és elfolya, sőt a tömlő is tönkremenne. Hanem az új bort új tömlőbe kell tölteni. Aki pedig óbort ivott, az nem akar újat, mert ezt mondja: Az óbor a jó.” (Lk 5,37–39)

Ez a szöveg egy olyan problematikával szembesít bennünket, amellyel mindig találkozunk, ha gyülekezetet építünk. Ha a „földművelést” lelki értelemben végezzük. Amikor ezt a képet látjuk és halljuk, akkor nagyon fontos, hogy ne arra a vitára gondoljunk, amely a tradicionális és a modern között feszül, hiszen tulajdonképpen nem erről van szó, sőt ez nem is kapcsolódik a témához. A reformerek, akik az egyházban újra és újra fellépnek, gyakran használják ezt a jézusi képet ilyen módon. Vagyis azt mondják, hogy a régi semmi, az új az, amivel foglalkozni kell. Ez nem helyes érvelés. Én magam is a reformerek közé sorolom magamat, de teljesen egyértelmű, hogy az evangéliumot nemcsak a régi formák veszélyeztetik, hanem az új formák éppen úgy.

Teológiai értelemben az új egészen mást jelent, mint időbeli értelemben. Az evangélium nem régimódi, és nem is modern, hanem örök. Az evangélium olyan dimenzióból érkezik hozzánk, amely betör mind a modernbe, mind a tradicionálisba. Felbontja a mi szokásos kategóriáinkat. Amit Jézus elmond ebben a szövegben, az az új és a régi közötti különbség. A Szentlélek munkája az, ami az újat jelenti. A külső forma a tömlő. A bor pedig a Szentlélek munkáját jelenti.

Első súlypont: a tartalom fontosabb, mint a forma

Ez a mai előadás első súlypontja. Amikor struktúrákról beszélgetünk, akkor mindig azt kell meggondolnunk, hogy a tartalom fontosabb a számunkra, vagy pedig olyan formák, amelyek ismertek. Németországban rengeteg vita tárgya ez a kérdés. Gyakran már csak a struktúráról vagy a tradícióról, a hagyományról van szó. Ki kell jelentenünk, hogy ha csak a struktúrára vagy csak a hagyományra koncent-

rálunk, akkor biztosan nem a helyes és fontos dolgokkal foglalkozunk. Ez a zsinatok és a gyülekezetek életében is így van: vannak, akik a formákat eleve meg akarják változtatni, és vannak, akik mindenáron ragaszkodnak hozzájuk.

Nagyon sokat beszélnek, vitatkoznak a *hogyan* kérdéséről, de nem fordul elő a *mit* kérdés, mert sokan azt gondolják, hogy eleve tudják mindazt, ami a tartalomra vonatkozik, ez azonban valójában nem így van. Ha Önök valamikor ilyen vitába keverednek, akkor nagyon-nagyon vizsgálják meg, miről van itt tulajdonképpen szó: a formáról vagy a tartalomról. Én a mai előadásban a tartalom kérdésénél szeretnék maradni. Mert minden kérdés, akár például a zenei irányzatokkal kapcsolatos vita esetében is a központi kérdés mindig a lényeg, a *praxis pietatis*, a kegyességi gyakorlat.

Második súlypont: ha a tartalom és a forma nem illik egymáshoz, kölcsönösen tönkreteszik egymást

Az egyház és a gyülekezetek fejlődésében újra és újra eljutunk egy olyan ponthoz, amikor azt kell megállapítanunk, hogy a tartalom és a forma nem illik egymáshoz. Ez is független a modern és a tradicionális kérdésektől. Emberek, akik a régi formákat meg akarják tartani, sokszor az igazságot képviselik. Mert e mögött az a nagyon is jogos aggodalom állhat, hogy a kidobott formával a tartalom is elvész. Nagyon fontos, hogy amikor változtatni akarunk, akkor ne dobjunk olyan formákat a szemébe, amelyek sok ember lelkiségét segítik. A tulajdonképpeni probléma azonban megmarad, ez pedig nem más, mint az a tény, hogy az idők mégiscsak változnak. És sok minden, ami az embereknek azelőtt segített, ma már nem segít. Azt gondolom, hogy ez a gyülekezetek mindennapos helyzete. Bizonyos dolgok segítenek bizonyos embereknek, más embereknek pedig egyáltalán nem. Növekszik azoknak a száma, akiknek a régi forma már nem, hanem csak az új segít.

Amikor ilyen feszültségek állnak elő, akkor mindig próbatétel elé kerül az ember. Egyrészt ott vannak a tradicionális, régi gyülekezeti tagok, akik évtizedek óta jelen vannak. Őket az ember természetesen nem akarja elveszíteni vagy megsérteni. A másik oldalon pedig ott vannak azok is, akik azzal a kultúrával, amelyet mi közvetíteni akarunk, nem tudnak mit kezdeni. Talán még nem is tagjai a gyülekezetnek. És gyakran az a beállítottságuk, hogy „én szívesen hinnék a ti Istenetekben, de nem tetszik a zenétek, és nem tetszik az istentiszteleti formátok”. A valódi művészet az, hogy a régieknek, a tradicionálisan jelen levőknek ne okozzunk fájdalmat, ne küldjük el őket, ugyanakkor viszont újra és újra nyissunk az újak felé. Hogyha nem akarunk állóvízzé válni, akkor bátorságra van szükségünk, ez a bátorság pedig pontosan arról szól, hogy megmerjük próbálni az újat. Mert különben halálra vagyunk ítélve. Egy kolléga azt mondta nekem, hogy „a gyülekezet-

építéstől még húszt metetésnyi távolságra vagyok”. Ezt természetesen nem illik így mondani, de hát ilyen barátaim vannak... A kérdés azonban tényleg az, hogy vajon csak akkor lehet elkezdni a gyülekezetépítést, amikor a régiek már kihaltak? Vagy pedig lehetséges párhuzamos struktúrákat felépíteni a gyülekezetben belül? Mert ha ezt nem tesszük, az a veszély áll fenn, hogy nem Istent tiszteljük, hanem a saját múltunkat. Valaki egyszer ezt úgy fogalmazta meg: a megújulás nem azt jelenti, hogy megtartjuk a hamut, hanem azt jelenti, hogy a tüzet tartjuk életben. És ez egyértelműen vezetői feladat, amely az Önök szívére van helyezve, valamint a presbitériumra és a gyülekezetvezetőkre. Egyrészt tisztelettel kell fordulnunk a meglévő hagyományokhoz, másrészt viszont fel kell fognunk és tudomásul kell vennünk, hogy a Föld forog. Ha a gyülekezeteink nem akarnak meghalni, akkor biztos, hogy nyitottnak kell maradniuk, rugalmasnak az új formák iránt. Ha egészen őszinték vagyunk, akkor el kell mondanunk, hogy egyházként ebben nem vagyunk jók. Gyakran azzal próbálkozunk, hogy az új dolgokat régi formákba öntsük; ez olyan módszer, amely nálunk, Németországban rendkívül elterjedt. Tehát nyitottak vagyunk új dolgok iránt, de az új embereknek, akik érdeklődők lennének, mégis a régi istentiszteleti formákat ajánljuk, régi szövegeket, imádságokat. Az eredmény pedig az, hogy mindkettő kudarcra van ítélve, mind egyik összetörik. Az újak, akik Jézus Krisztushoz újonnan közelednek, frusztráltak és távoznak, a gyülekezetben pedig elégedetlenség uralkodik, hiszen túl sok minden változott meg. Vagyis a klasszikus esettel állunk szemben: van, akinek túl sok, van, akinek pedig túl kevés a változás.

A harmadik súlypont: az új indulások új formákat követelnek

Az egyházban újra és újra előfordulnak új indulások lelki értelemben. Lehet, hogy ez a globalizáció egyik kísérő jelensége, de ezt egyértelműen pozitívnak tartom. A fiatalok például világifjúsági találkozóra mennek Taizébe, és az ott hallott énekeket a világ minden táján elterjesztik. Néha megjelennek karizmatikus istentiszteleti alkalmakon, eseményeken, és azt mondják, milyen jó lenne, ha ilyen az én gyülekezetemben is megvalósulhatna. Az ifjúságunknak egy sajátos kultúrája ez, amely mindenhol összeszedi azt, amire szüksége van, és nem igazán foglalkozik azzal, hogy mi az, ami tradicionális és hagyományos, hanem összegyűjti, ami neki tetszik. A képpel élve: ha újbór érkezik a gyülekezetbe, az sok lehetőséggel rendelkezik, egyaránt lehet negatívan és pozitívan értelmezni. Bizonyára Önök is megélték már, hogy az ilyen új indulások sokszor nagyon jó eredményekkel jártak, másrészt pedig sok mindent tönkretettek. Az újbór forr, érik, és ez komoly dinamikát jelent. Forr, ami azt jelenti, hogy még nincsen kész. Sok minden

mozdul, és az embernek az az érzése, hogy igen, még kel-lene néhány év. De ezt a fázist nem lehet átugrani.

Én borvidéken lakom. És gyakran esem abba a kísértésbe, hogy a borosgazdáknak azt javasoljam, hogy óbort termeljenek, mert az nekem jobban ízlik. Mégse kerülhető el az a fázis, amikor az újbór megérik és óborrá lesz, mert biztos, hogy szükség van a térre. És egészen biztos, hogy ezeknek az új indulásoknak, amelyeket ma az egész világon megfigyelhetünk, teret kell kapniuk. Azt jelentené ez, hogy ez a tér új egyház is lenne? Gyakran előfordul, hogy azt mondjuk, „hát, ez karizmatikus dolog, menjenek akkor a karizmatikus egyházakhoz.” Sok bosszúságot spórolhatunk meg ezzel, de biztos nem tesszük jól, ha elküldjük ezeket az új kezdeményezőket, és azt mondjuk, hogy keressenek máshol otthont maguknak.

1. ábra

Ez a karikatúra azt ábrázolja, amit mi teszünk Németországban az új spirituális kezdeményezésekkel. A fiatalok esetleg új tapasztalatokat szereznek valamely közösségben, új tűz gyullad meg. Hallanak egy új imádságformát vagy istentiszteleti formát, valamit, amit szívesen behoznának a gyülekezetbe, az egyház pedig fél attól, hogy ebből erdő-tűz lesz. Hozza a tűzoltó slagot és eloltja.

A következő héten jelenik meg az új könyvem Németországban. Ebben több különböző imádságformát mutatok be. És bár a könyv még nem jelent meg, még nincs a piacon, máris vitatkoznak róla. Olyan kérdések merülnek fel, hogy milyen irányzatot képvisel ez a könyv: karizmatikus, katolikus vagy milyen? Lehet ötven különböző imádkozási módszer valóban evangélikus, lutheránus? Ekkor

éppen ezt a karikatúrát látom magam előtt: félelemből eloltjuk a tüzet. Az én meggyőződésem az, hogy ezeknek a tüzeknek helyt kell adnunk.

A negyedik súlypont: az óbor jó

„Az óbor lágyabb” – így szól a német fordítás. Fontos ez a megkülönböztetés, hiszen nagyon jól érzékelteti a különbséget a régi tömlő és a régi bor között. Míg a régi tömlő a merevsége miatt nem esik túlságosan jó megítélés alá, az óborról egyértelműen pozitív kijelentést halunk: lágyabb. Mint szakértő borozó mondhatom, hogy ez nem mindig igaz. Van nagyon rossz óbor is. De valóban szívesebben iszom óbort, mint újbort, mert az lágyabb. Ami nem azt jelenti, hogy ízezsőbb, mégis lágyabb. Az újbort forr, és ez átvitt értelemben azt jelenti, hogy intoleráns, valamit meg akar mozdítani, lendületes. Bizonyára értik, hogy milyen keresztényekről beszélek itt. Az óbor, ahogyan Jézus mondja, lágy, bölcs, tapasztalt. Ezt én magam is tapasztalom. Hogy az életemnek most már a második felébe léptem, 52 évesen, magam is ilyen fázisban vagyok: lágyabban közelítem meg a dolgokat. Az óbor tehát bölcs és érett, de kritikaként azt is meg lehet fogalmazni, hogy hiányzik belőle a lendület. Az, amit magunk is gyakran hiányolunk. Az óbor jó, és ebbe az állapotba magától kerül. Magamon is megfigyelem, hogy a tíz évvel ezelőttihez képest sokkal toleránsabb, sokkal nyugodtabb vagyok. Hogy egy példát mondjak erre: *Az új reformáció* című könyvem gondolatait tartalmilag ma is elfogadom, és még ma is ezt mondanám, de talán már máshogy fogalmaznám meg. Barátságosabban. Teljesen természetes módon kerül az ember tehát az óbor állapotába, az érettség állapotába. Minden, ami forradalmi, egy idő után tradícióvá szelídül. Minden hagyomány, amelyet ismerünk, egyszer reformációként kezdődött. És ezek az akkoriban reformátori gondolatok a valóságot tükrözték, egy idő után tradícióvá váltak, és ma már így gondolunk rájuk. Újborból az ember egy idő után óborra válik pozitív és negatív értelemben egyaránt. És nagyon fontos, hogy ezt a különbséget újra hangsúlyozzam: az óbor Jézus szerint lágy, a régi tömlő viszont merev.

Változások és megértések

A karikatúrán idős hölgyek beszélgetnek a lelkésszel, és azt mondják: „Semmi kifogásunk az ötletek ellen. Csak a rossz ötletek ellen. És a változás nagyon rossz ötlet.”

Szeretik az emberek a változást? Nem, nem szeretik. Az egyházban duplán nem szeretik. Mert a változás kockázatos, bizonytalanságot eredményez, kényelmetlenséget okoz, nehézkes, búcsúzást és gyászmunkát követel, békét-

2. ábra

lenséget teremt, és pénzbe kerül. És ha megnézzük ezt a felsorolt szempontrendszer, akkor kérdezzük meg önmagunktól, ki az, aki szabad elhatározásából igent mond erre. Ki mondja azt, hogy igen, én szeretnék valami kockázatosat, valami bizonytalant, ami kényelmetlen, ami nehézkes, ami gyászmunkát követel, ami békétlenséget teremt, és ráadásul még pénzbe is kerül? Valószínűleg közös a tapasztalat Németországban és Magyarországon, hogy pontosan ebből a beállítottságból adódóan azok, akik elégedettek az egyházzal, maradnak, és azok, akik nem, azok szépen lassan elpártolnak mellőle.

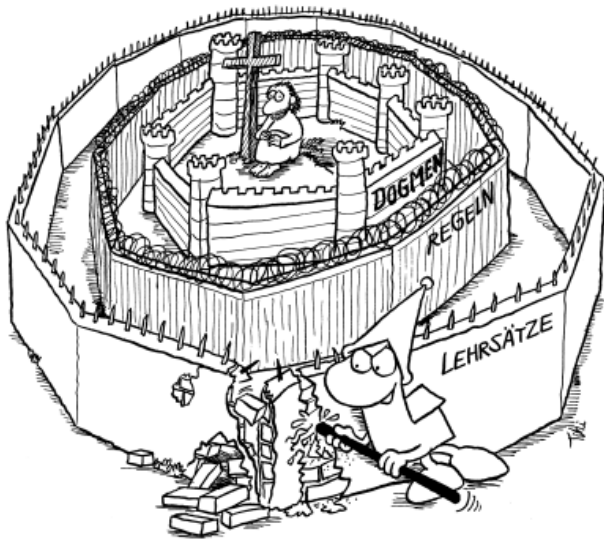
Hallottam, hogy közvélemény-kutatást tartottak az Önök egyházában. Ennek a közvélemény-kutatásnak az eredménye engem nem lepett meg. Azok az emberek, gyülekezeti tagok, akik még jelen vannak, azok a jelenlegi állapotot jónak tartják, és nem akarnak változást. Nem csoda, mert ha nem így lenne, akkor már ők sem lennének itt. Érdekesebb volna olyan embereket megkérdezni, akik már nincsenek itt, vagy még nincsenek az egyházban. Megkérdezhetnénk tőlük, hogyan nézne ki az az egyház, ahová szívesen elmennél. És rögtön ott lennének előttünk azok a témák, azok a változási igények, amelyek mentén el kellene indulnunk. Luther azt mondta egyszer, hogy az egyháznak folyamatosan meg kell újulnia (*ecclesia semper reformanda*). A reformáció nem olyasvalami, ami a 16. században megtörtént, hanem olyan, aminek folyamatosan történnie kell. És tulajdonképpen irónia, hogy mi magunkat a reformáció egyházának nevezzük, de azzal az átépítéssel, ami elkezdődött, egy idő után felhagyunk, és azt mondjuk, hogy ez, ami most van, jó. A katolikus egyházban is meg lehet figyelni, ahol az *átváltoztatás*, a változás a legfontosabb, hogy mégis allergiás reakciót vált ki, ha valami meg akar változni. Tehát ha azt halljuk, hogy reformáció, akkor helytelen olyasmire gondolunk, ami több száz évvel ezelőtt történt, és nem valami olyasmire, aminek ma is történnie kell. Ha Önök a reformáció egyháza lelkészeinek, lelkésznőinek tekintik magukat, akkor el kell fogadniuk, bármennyire kényelmetlen és bosszantó is, hogy folyamatos változásra, folyamatos átépítésre van szükség. Az én egyik tézisem *Az új reformációból* így hangzik: „Aki azt

akarja, hogy az egyház megmaradjon olyanak, amilyen, az nem akarja, hogy az egyház megmaradjon.” (76. tétel)

És most meg szeretném mutatni Önöknek, hogy mi az a négy tartócsavar, amely fontos a változás és a megmaradás szempontjából.

Az első tartócsavar: visszatérni a reformátori középponthoz

A kép közepén, a keresztnél magányos Krisztus ül. Különböző falakat építettünk köré. Mielőtt az emberek Krisztushoz eljutnának, először a dogmák falát találják meg: szentháromság, mennybemenetel, szűztől való születés, két természetből való tanítás stb. De mielőtt eljutnánk ezekhez a dogmákhoz, körbe-körbe még szabályokat is találunk: például a Tízparancsolat vagy a testvérszeretet parancsa. És olyan szabályokat is, amelyeket mi kereszténynek hangoztatunk, ám ezeknek valójában nincs közük a kereszténységhez, pél-

3. ábra

dául hogy meztől nem lehet előadást tartani. Kérdezzenek meg embereket arról, hogy mit jelent számukra Krisztus, a kereszténység! Figyeljék meg, hogy nem Krisztusról fognak beszélni, hanem a Tízparancsolatról. Egyszer azt mondta nekem egy idős hölgy: „Nem megyek a templomba, de a tizenkét parancsolatot betartom.” Gondoltam, megkérdezem, hogy melyik ez a tizenkettő. Még hármat sem sikerült felsorolni. Én magam csak tizenegy parancsolatot gondoltam át és próbáltam megvalósítani. Az én személyes tizenegyedik parancsolatom így hangzik: „Nem szabad untatni!”

Amit az emberek a dogmák és szabályok falán kívül először látnak meg, az a formák és struktúrák fala. És valóban így van. Hogyha Krisztusra, az egyház lényegére vagyunk kíváncsiak, és ha közeledünk, akkor a legelső do-

log, amivel találkozunk, az a formák és a struktúrák világa. Például hogy hogyan csináljunk végig egy istentiszteleti formát. Vagy pedig szabályok, hogy keresztényként mit szabad megtenned és mit nem. Majd pedig bizonyos dogmák, hogy mi az, amit neked keresztényként hinned kell.

Nem állítom, hogy ez mind, úgy, ahogy van, rossz volna, de az egészen biztosan rendkívül bosszantó dolog, hogy mindez az útjában áll Krisztus megismerésének, a hozzá való közeledésnek. Mert az emberek Krisztust már nem láthatják. Lehet, hogy ez kicsit megbotránkozató, de én valóban azt képviselem, hogy nagy lyukat kell ütni a falakba, hogy az emberek eljuthassanak Krisztushoz. Ez nem azt jelenti, hogy le akarom rombolni a formákat, a szabályokat és a dogmákat, de nem szeretném ezeket megszólaltatni akkor, ha akadályozzák az embereket Krisztus meglátásában. És valóban azt gondolom, hogy a lelkészek, lelkésznek számára legfontosabb az, hogy ráirányítsuk a figyelmet arra, ami a legfontosabb. Hogyha ezt a középpontot megtaláltuk, akkor azt a kérdést kell feltenni, mi segít abban, hogy eljussunk ehhez a középponthoz, és mi az, ami gátol minket ebben. Luther mondja, hogy ami Krisztusra mutat, azt kell támogatnunk, és ami akadályoz, azt félredobnunk. Nem azért, mintha ez nem lenne fontos, hanem azért, hogy a lényegre koncentráljunk.

A második tartócsavar: a közös küldetés újrafelfedezése

Mi tulajdonképpen ez a közös küldetés? Jézus missziói parancsa tartalmazza ezt: „Menjetek el, és tegyetek tanítvánnyá minden népet!” Menjetek, és a kialakított közösséget tanítsátok meg arra, hogy megtartsák azt, amit én parancsoltam. Tehát ha nagyon pontosan akarnám ezt megfogalmazni, nagyon sarkosan, akkor azt mondanám, hogy itt tulajdonképpen a feladat nem más, mint embereket Krisztushoz eljuttatni, és segíteni őket abban, hogy megmaradjanak nála. Ez tartalmazza egyben azt a nagyon fontos és határozott kritériumot is, amelyben a gyülekezeti munkánkat értékelni tudjuk. Az tehát a küldetésünk, hogy segítsük az embereket Krisztushoz eljutni és nála megmaradni. Ami nem ezt szolgálja, azt egyszerűen elhanyagolnám. Nem dobnám ki, de személy szerint az én munkámmal ezt tovább nem támogatnám.

A harmadik tartócsavar: az újbort kell előnyben részesíteni

Térjünk vissza most a korábban felvázolt helyzethez: emberek ötletekkel érkeznek az Önök gyülekezeteibe, a gyülekezeteknek pedig szükségük van olyan új struktúrára, új kultúrára, amelyek keretében ezeket az új dolgokat ki lehet próbálni. Volt egy ilyen lelki megújulással kapcsolatos

tapasztalatom. Olyan ez, mint valami nagyon törékeny kis növényke. Óvni kell és gondozni. Ezt az újbort ne öntsék a régi tömlőbe! Mert mind a kettő tönkre fog menni. Az újbort továbbra is forr, és szét fogja repeszteni a tömlőt. Ez a bor is kiforr egy idő után, de amíg a folyamat zajlik, addig szüksége van területre, helyre, amelyben ez az érés megtörténhet. Azt javaslom, ne jöjjenek rögtön azokkal a nagy tűzoltóautókkal, hogy az ilyen kis tüzeket azonnal eloltsák a gyülekezeteikben. Példaként említhetném az alternatív istentiszteleti formákat, amelyek néhány helyen már megvalósultak. De említhetném a házi köröket, bibliórakat is. Vannak olyan kollegák, akik azt mondják, olyan nem lehet, hogy én nem vagyok jelen. Új formákkal kísérleteznek sokan például imádsággal kapcsolatos szertartások vagy áldásformák terén. Fontos az is, hogy a lelkészek támogassák a karizmák megélését a gyülekezeteikben, a sokféle lelki ajándékot. Az újbort dinamikus, az az igénye, hogy hatni tudjon. Támogassák a lelki ajándékokat a gyülekezeteikben, és bízzanak Isten kegyelmében, amely az egységet mégis megtartja a gyülekezeten belül. És prédikáljanak is mindkettőről: az egység kegyelméről és a különböző lelki ajándékokról is.

A negyedik tartócsavar: a lelkészi hivatást újra kell értelmeznünk

Olyan időszakból jövünk, amelyben mi, lelkészek nagyon elláttuk a gyülekezeteket. Pozitív és negatív értelemben egyaránt kiemelkedő személyiségek voltunk a gyülekezetekben. Ez azonban a múlt. Azt gondolom, hogy a hivatásunk a gyülekezetekben továbbra is a legfontosabb feladat marad, mégis más irányt kell vennie. Ahogy a reggeli bibliatanulmányban (Ef 4,13–16 alapján) is hallottuk, Isten azért hozza létre a különféle szolgálatokat, hogy a szenteket felkészítse a szolgálatra. És mivel minket, pásztorokat külön is megemlít ez a szöveg, ezért az egy munkaköri leírásnak tekinthető. Tehát olvassák úgy ezt a szöveget, hogy Isten az én szolgálatomat, a lelkészi szolgálatot azért hozta létre a gyülekezetben, hogy a szenteket felkészítse a szolgálatra. És ez azt jelenti, hogy pásztoroként, lelkészként az én feladatom nem más, mint hogy a hívők egyetemes papságát mozdítsam elő, hogy felszabaduljanak a lelki ajándékok a gyülekezetben. Azaz nem az a feladatunk, hogy mindent magunk csináljunk, hanem hogy a gyülekezeti tagokat mozgósítsuk, lelkesítsük arra, hogy ők is bekapcsolódjanak a gyülekezet szolgálatába. A futball világból hozva a képet, nekünk inkább edzőknek kell lennünk, mint játékosoknak. Hogy lehetővé tegyünk dolgokat, ne pedig ellássuk a gyülekezetet. Nem elég, ha csak menedzserek vagyunk, mert az túlságosan technokrata megközelítés. Ha a Bibliából keresünk egy találó párhuzamot ehhez, akkor Jetrót érdemes említenünk, Mózes apósát.

Nagyon gyakran azon a furcsa állásponton vagyunk, hogy jó lenne, ha történe valami, de mégse történjen sem-

mi. Fontos kérdés, hogy mi okozza, mi eredményezheti az emberben a változást. Mi az, ami Önöket, engem és a gyülekezeteket segíti abban, hogy megváltozzanak? Tulajdonképpen csak három olyan dolog van, amelyben megvan az erő ahhoz, hogy az emberi szíveket megváltoztassa. Az első a *belátás*. Ha most az történe, hogy hallották az én előadásomat, és azt mondanák, hogy igen, tényleg, ezt most én belátom, és mostantól fogva eszerint teszem is a dolgomat. Én nem egészen hiszem el ezt a mondatot. Ne vegyék ezt tőlem rossznéven, Önöket nem ismerem, magamat annál inkább. És a legkevesebb dolgot tanultam meg az életem során belátás útján. A második a *szenvedés*. A fájdalom nem túlságosan jó tanár, de nagyon hatékony. Az egyház akkor fog egész biztosan a változásokon gondolkodni, ha például nincs több pénze, ha túl nagy már a szenvedés. De azt is el kell mondanunk, hogy ettől a felismeréstől nem vagyunk boldogok. A belátás működik, a fájdalom is működik, mert nincsen más módszer. Azt gondolom, hogy a páli triász az, ami hosszú távon segítséget nyújthat nekünk: *a hit, a remény és a szeretet*. Az, hogy higgyük, az egyház a legjobb napjait nem valamikor régen, a múltban élte, hanem hogy ezek még előttünk vannak. Ez az erős hitről való tanúságtétel. Ha hinnénk, hogy az egyháznak a legjobb napjai nem mögötte vannak, hanem előtte vannak, akkor lenne reményünk, lenne energiánk, erőnk az új indulásokra. Ezt az erőt adja meg az a tudat, hogy a jó napok kialakításán, eljöveteleén mi magunk dolgozhatunk. És harmadszorra a szeretet, amely erőt ad a változáshoz. Az Isten iránt való szeretet, aki szereti az újat, és az emberekhez való szeretet, akik Istentől megérintve változásokat akarnak. Hit, remény, szeretet, ez a három, ami meghatározó lehet a számunkra gyülekezetként, egyházként.

Azt mondják, hogy nálunk, Németországban az egyházban rejtett pesszimizmus van jelen. Minden ötlettel szemben, amely felmerül, mindig az a reakció, hogy ezt már megpróbáltuk, de nem működik, nincs értelme. Ismerem ezeket a kifogásokat, és azt gondolom, hogy Magyarországon is ugyanezek a kifogások. Én magam azonban valóban hiszem, hogy az egyház legjobb napjai még az egyház előtt vannak. Amikor huszonöt éven keresztül gyülekezeti lelkész voltam, akkor elkezdtünk dolgokat megváltoztatni, elkezdtünk repülni. A mostani feladatom más. Az egyházam megbízott azzal, hogy ugyanezt a lendületet, ugyanezt a hitet más gyülekezetekbe is elvigyem, és elmondjam nekik, hogy igen, higgyetek benne, ezzel a módszerrel valóban eredményt tudunk elérni, lehet repülni. Így kívánom a magyar evangélikusoknak is, hogy átéljék a hit, a remény és a szeretet ajándékát, a bátorságot és az erőt a változtatáshoz, azt a meggyőződést, hogy Isten szeret minket, és jó napokat hoz fel egyházára. Nekünk pedig megengedi, hogy munkatársai legyünk ebben a folyamatban.

Fordította Wagner Szilárd

Örömhír a nagyvárosnak – III. konzultáció

Akadályok és lehetőségek a nagyvárosi gyülekezetek plántálásában és megújításában

BOLBA MÁRTA

Reflexió

Az *Örömhír a nagyvárosnak III* elnevezésű konferenciát a seattle-i Bakke Graduate University (BGU), a Károli Gáspár Református Egyetem Közép- és Kelet-európai Missziói Tanulmányi Intézete (KMTI), valamint a református, a baptista egyház és az Evangéliumi Aliansz egyházai rendezték.

Csodálatra méltó az a széles körű nemzetközi érdeklődés, amelyet ez a magyar konferencia kiváltott. Megkérdeztem egy Fülöp-szigeteki misszionáriust, hogy mi szél hozta a nagyvilág legtávolabbi szegletébe. „Látni szeretném, hogy Isten hogyan működik a világban, mit tesz az Úr Kelet-Európában”¹ – válaszolta. A „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” irányelv értelmében az előadásokon és az egyházvezetők részvételével megrendezett fórumbeszélgetéseken túl az is hangsúlyt kapott a konferencián, hogy életközeli élményekkel gazdagodjunk. Kisebb csoportokban egy-egy új gyülekezetbe utaztunk, hogy egészen konkrétan megismerhessük egy keresztény közösség alapításának első lépéseit, a gyülekezetplántálás lehetséges módszereit, stratégiáit.

Hazánk mint posztkommunista ország a világ kereszténysége szemében kemény missziói terület. „Az egyház Kelet-Európában kettős kihívással kerül szembe: a posztkommunizmussal és a posztmodernnel.” (Joseph M. Stowell) A konzultáció fő kérdései: Kell-e egyáltalán új gyülekezetet alapítani? Igen, ha Isten arra indít, hogy új gyülekezetet plántáljak. Hogyan tovább? Lehet ezt tanulni? Hol? A konferencia célja, hogy a nagyvárosi misszióban dolgozó lelkészek lássák, Isten él és munkálkodik még a nagyvárosban is, legyen az Babilon vagy Ninive, Budapest, Párizs vagy Manila. A konzultációra hetven résztvevő érkezett a világ minden tájáról, hogy a tapasztalataikat őszintén megosszák. A középpontban Magyarország állt.

¹ Dr. Lorisa Corrie Acorda-De Borr (felügyelő emerita) Manila, Fülöp-szigetek. Szolgálati területei: holisztikus szemléletű misszió a nyomorgyedekben, az Ázsiai Teológia Szeminárium oktatója, a nagyvárosokban dolgozó teológusok szakmai segítségnyújtó hálózatának elnöke. A transzformatív és a kontextuális teológia művelője.

Egy missziói paradigma

A konferencia missziói szemlélete az alábbi fogalmakkal írható körül leginkább.

Holisztikus szemlélet

Kihez szól a küldetésünk? Az üdvösség a teljes embernek szól, minden dimenziójában. Milyen az emberképünk? Ahogy az orvostudomány emberképe megváltozott az utóbbi időben, és már nemcsak a betegséget kezeli, hanem az embert gyógyítja, úgy a teológiai emberkép is változóban van. Vajon csak a megigazulástant tartjuk szem előtt, csak egy egyedi személyiség nélküli bűnöst látunk? A holisztikus megközelítés az embert egészében nézi, kapcsolataival, kultúrájával, nyelvvel, személyiségével, gondjaival, szociális helyzetével együtt. Az igehirdetés és a szeretetszolgálat kéz a kézben jár.

Krisztus nemcsak egyént formál, társat is ad, népet hoz létre, gondja van a társadalom peremén élőkre is, küldetést ad választottainak.

Kontextuális teológia

Milyen a viszonyunk a kortárs világgal? Ismerjük a kortárs zenét, irodalmat, építészetet, lakáskultúrát, gasztronómiát, tudományt, életkérdéseket és azok megoldási kísérleteit. Figyelünk a politikai környezetünkre? Miért zajlik az a társadalmi folyamat, amelyben éppen benne vagyunk? Ismerjük-e lakóhelyünk természeti és kulturális kincseit? Jelen vagyunk Isten sokszínű világában, vagy elhatárolódkunk tőle? Meghalljuk a releváns kérdéseket? Adunk-e élhető választ? Hogyan fogalmazható meg az evangélium egy adott élethelyzetben levő emberek csoportjának: elváltaknak, munkanélkülieknek, menedzsereknek, művészeknek, betegeknek, cigányoknak?

Krisztus átlépi a szent határait, megalázza magát, megtanulja a helyi nyelvet, odamegy az emberekhez, köztük él, dolgozik, eszik, ünnepel.

A transzformáció átalakítást jelent. A transzformatív teológia azzal foglalkozik, hogy Isten munkájának hatására hogyan változik meg az ember és szociokulturális környezete. Az evangélium élő és ható erő. A manilai szeméttelpek bódésorán Krisztus megváltoztatja az utcák képét, megjelenik a tisztaság, a gyógyulás, a Szentlélek erejében valódi közösség jön létre. Mire képes Isten az evangélium erejével közöttünk? Ahol mérnökök és tanárok, fodrászok és családapák ismerik meg Isten tetteit, ott változás történik. Nyílnak az ajtók, épül az egyház a világ javára.

Krisztus jelenlétében a személyiség, a család, a közösség, a szociális ellátórendszer, a közterületek, a teremtett világ átalakul.

Hogyan hatnak a szavak? – Gyülekezetplántálás, gyülekezetépítés

A konferencia résztvevői közül az Evangéliumi Aliansz egyháza és a baptista egyház szókinccsében találkozunk gyakrabban a plántálással. Nekünk szokatlan ez a Károli Gáspár nyelvén megszólaló kifejezés.

Evangélikus berkekben szeretünk a házépítés metaforájában gondolkodni. Építünk a hagyományos alapokra, a sarokkő maga Krisztus. Az egyházi stratégiánk is az *Élő kövek egyháza* címet viseli. „Épüljete fel lelki házzá!” Az épületeink is nagyon becsesek számunkra, de természetesen a kapcsolatok építése is, istenkapcsolatunk és e világi kapcsolatrendszerünk építése és karbantartása. Szeretnénk gyülekezetként is otthon lenni a világban. Talán kevésbé szeretünk úton lenni?

A plántálás vagy ültetés szó más képet sejtet. Ez egy kert képe, benne a gyülekezet egy élő szervezet, egy növény. A plántálás a kezdetekre utal, a palánta mindig kicsi, talán csak egy kis mag van a kezünkben, amikor ültetünk. A növény egészen különleges, a neve is hordozza egy döntő tulajdonságát, a növény ugyanis élete végéig növekszik. Szüksége van arra, hogy elültessék, öntözzék, gondozzák, de a növekedést Isten adja (1Kor 3,6).

A ház egyszer készen lesz, de a növény nem tud nem növekedni. Míg a házat építik, a növény maga nő. Az egyik képben a gyülekezet inkább passzív, a másikban inkább aktív. Mégsem kibékíthetetlen az ellentét a két kép között, ha az ígére figyelünk: „*Ha az Úr nem építi a házat, hiába fáradnak az építők.*” (Zsolt 127) Csak nehogy félrevezessen az, hogy csak a mondat második felét látjuk meg. Hiába fáradok? Értelmetlen a munkám? Szélmalomharcot vívok? A gyülekezetépítő lelkész egyházunkban sokszor érzi úgy, hogy túlterhelt és magára maradt. Ezek az ígék Isten biztató mondatai: én, az Úr, adok növekedést, építem a házat. Cselekvő, hatékony Istenünk munkatársai lehetünk. Ez megtisztelő.

Miért kell egyáltalán gyülekezetet plántálni?

Ha nincs a városban még evangélikus gyülekezet, akkor talán jobban értjük, hogy miért kell ott gyülekezetet alapítani. A gyülekezetplántálást általában a magyar belső migrációval indokoljuk meg: vidékről beköltöznek a híveink a városokba, hát találjuk meg őket ott. A népszámlálási adatok nyilvánosak, innen tudjuk, hogy mely településen él gyülekezet nélkül esetenként több száz evangélikus. Missziós gyakorlatunk szerint feladatunk, hogy megtaláljuk őket. Gyakran szembesülünk azonban azzal, hogy ezek az evangélikusok már elszakadtak saját tradíciójuktól, vagy nem is akarnak egy gyülekezeti közösséghez tartozni és azt fenntartani. Lehetne más missziós stratégiánk ezen kívül?

Lovas András református lelkész ismertett két magyar nyelvű, gyülekezetplántálással foglalkozó könyvet. Az első KOVÁCS György és KERESKES Szabolcs *Gyülekezetek alapítása Magyarországon* című munkája (2006), amely bemutatja az 1980 óta alapított hazai keresztyény (főleg evangéliumi, protestáns) gyülekezeteket és tapasztalataikat. A gyülekezetplántálásban fontos szerepet játszik többek között a kutatás, a helyi szellemi áramlatok feltérképezését követő célzott imádság, valamint a személyes kapcsolatok és házi csoportok felhasználása. A könyv részletes statisztikai adatokkal és térképmellékletekkel szolgál, beleértve az egyes települések telítettségéhez szükséges gyülekezetek számát, valamint az egyes felekezetekhez tartozó, illetve evangéliumi gyülekezetek nélküli települések számát is. Érdekes megjegyeznünk, hogy az evangéliumi gyülekezetek nélküli települések közé számítják a szerzők azokat a helységeket, ahol evangélikus vagy református gyülekezet van. Nem vagyunk evangéliumiak? Más egyházak missziói területet látnak ott is, ahol már talán többszáz éve van evangélikus gyülekezet. Ennek mi lehet az oka?

A második a CZÖVEK Tamás által szerkesztett *Írd meg, amiket láttál! Hét lakótelepi gyülekezet* című könyv (2010).² Ez utóbbi előnyben részesíti a kvantitatív vizsgálattal szemben a kvalitatív szempontot. Történeteket mond Isten népének születéséről. Itt kevésbé figyelhetünk meg általános stratégiát, inkább egyedi történetekkel találkozunk, a szituációból eredő hasonlóságokkal. A megfigyelhető különbözőségben tükröződik, hogy valójában hiányzik az egyházban az egységes koncepció, hiányzik a gyülekezetalapítás intézményi háttere, hiányzik a gyülekezetplántálás módszertani képzése. Míg az Aliansz egyháza az utóbbi húsz évben 1200 gyülekezetet alapítottak hazánkban, addig a nagy egyházaknál ez a szám néhány tízre tehető, amelyekről nincs kü-

² CZÖVEK 2010. A könyvről recenziót közölt a *Lelkipásztor*: SZABÓ 2010.

lön nyilvántartás. Fontos egyházunk számára a gyülekezetplántálás?

Kovács Géza biológus, baptista lelkész megkísérelte a válaszadást. Kell új gyülekezet, ha egy emigráns csoport nem beszél a helyi gyülekezet nyelvét? Kell. Milyen nyelvet beszélnek a körülöttünk élő emberek? Amit általában a munkahelyükön használnak. Beszéli a helyi, már meglévő gyülekezet ezt a nyelvet? Nem mindig. Lehet, hogy más rétegnyelvet beszél, különlegesen értékes kulturális kincseket konzervál. Kevés a kapcsolópontja a külvilággal, mert nem beszél a nyelv-

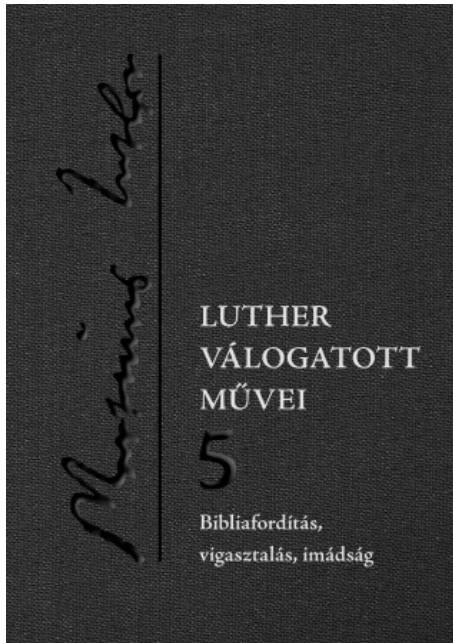
üket. Ahol a meglévő gyülekezet más kulturális kódot használ, mint a környezete, ott másik gyülekezetet kell alapítani.

Hivatkozott művek

CZÖVEK Tamás 2010. *Írd meg, amiket láttál! Hét lakótelepi gyülekezet.* Kálvin Kiadó, Budapest.

KOVÁCS György – KERÉKES Szabolcs 2006. *Gyülekezetek alapítása Magyarországon.* TBL Magyarország Alapítvány, Budapest.

SZABÓ Lajos 2010. Holisztikus missziói szemlélettel. Gyülekezet-építés lakótelepeken. *Lelkipásztor*, 12. sz. 491–492. o.

Luther válogatott művei 5.

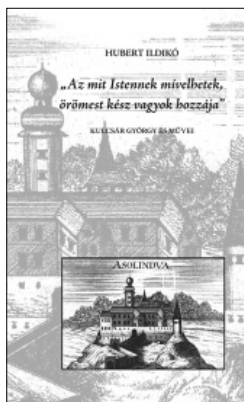
Bibliafordítás, vizsgálás, imádság

Luther Kiadó, Budapest, 2011. 736 o.

A Magyarországi Evangélikus Egyház 2017-re irányuló legnagyobb vállalkozása Luther Márton válogatott műveinek új, tudományos igényű magyar kritikai kiadása tizenkét tematikus kötetben. (Az olvasó tájékoztatására el kell mondanunk, hogy időrendben először az 5. kötet jelenik meg.) A reformátor művei német nyelvű sorozatával kapcsolatban az úgynevezett *Weimari kiadásra* tekintettel tudnia kell az olvasónak, hogy annak több mint száz kötetéhez képest még mindig csak válogatásról beszélhetünk. Magyarországon Luther műveinek sorozatszerű kiadása először és mindeddig utoljára a 20. század elején jelent meg, a Luther Társaság kiadásában. A Masznyik Endre (1857–1927) egyháztörténész, pozsonyi teológiai tanár által szerkesztett nagy ívű sorozat évtizedeken keresztül alapműnek számított. A 400 éves évfordulóra készült hatkötetes mű jelentőségét megbecsülve az újabb kutatások alapján a válogatás szempontjait meghaladottnak kell tekintenünk. Azokat ugyanis meghatározta a magyarországi protestantizmusnak a katolicizmussal folytatott küzdelme. A rendszerváltást követően – elsősorban a

Magyarországi Luther Szövetség munkája nyomán – a reformátor számos irata látott ugyan füzet vagy könyv formájában napvilágot, de átfogó kiadási koncepcióról nem beszélhettünk.

Örömmel tesszük most le egyházunk asztalára az elsőként elkészült válogatáskötetet. Reménység szerint ez nemcsak az egyházi közvélemény, hanem világi érdeklődők számára is komoly segítséget nyújt a reformátor életművének megismeréséhez, továbbá egyházunk megújulásához és a hazai szellemi élet gazdagításához.

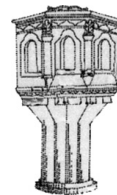
Hubert Ildikó: „Az mit Istennek mívelhetek, örömet kész vagyok hozzája”

Kulcsár György és művei

Luther Kiadó, Budapest, 2011. 140 o.

Ez a fontos kiadvány átlagosan tájékozott kortársaink – ideértve nemcsak az egyháztagokat, hanem még a lelkészek többségét is – számára hiánypótló ismereteket közöl a 16. századi, akkor még részben közös protestáns egyháztörténet idejéből. Kiegészíti hiányos ismereteinket abban a tekintetben is, hogy felhívja figyelmünket a dunántúli evangélikus, illetve protestáns egyháztörténet általában számon tartott jelentős helyszínei (például Sopron, Sárvár, Pápa) mellett méltatlanul „elfelejtett” Alsólendván munkálkodó prédikátorok, jelesül Kulcsár György és az alsólendvai Bánffy-udvar egyháztörténeti érdemeire, alig túlbecsülhető szolgálatára.

Hubert Ildikó munkájának különös jelentősége, hogy egyház- és irodalomtörténeti ismereteink bővítésén, Kulcsár György munkálkodásának méltatásán túl a lendvai prédikátor műveinek elemzésével tükröt tart elénk. És ezzel az egyház mindenkori szolgálatának lényegére irányítja figyelmünket: az evangélium tiszta hirdetésére és az Isten ígéje iránti hűségre bátorít bennünket.

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti (reménység) vasárnap Ézs 61,10–11

Igehirdetési előkészítő

Reménység vasárnapja

Az egyházi esztendő utolsó előtti vasárnapja a Jézus visszajövetelével kapcsolatos reménység témáját járja körül.

Trito-Ézsaiás, a babiloni fogságból hazatért nép ismeretlen prófétája ujjongó örömről beszél jövődőlésében. A reménység állapotát azonban általában nem a víg öröm jellemzi. Az az ember, aki azt mondja, „reménykedem”, felhőtlen öröm helyett inkább bizonytalanságban érzi magát a jövőt illetően, mert egy esemény kimenetele nem az ő kezében van, tőle független. A reménység tehát nem egyenlő az ujjongó örömmel, a reménység sokkal inkább egy csendes, belső tartást adó kapaszkodó, továbblendítő erő. „*A reménység lelkünknek biztos és erős horgonya.*” (Zsid 8,19) És a reménység ezen a vasárnapon az Úr visszajövetelével kapcsolatban kerül elénk, amelyet mi, hívők reménységgel várunk. Nem is lehet máshogyan tekinteni az üdvösségre, mint reménységgel, hiszen ez olyan ajándék, amely felé igyekezhetünk, amely felé „futhatunk”, mégis végső soron nem a mi kezünkben van, teljes mértékben Istentől függ. Ezért hát az üdvösségünkkel kapcsolatban a reménység a legjellemzőbb állapot.

Mi most a reménység idejében élünk; az öröm, amelyről a próféta beszél, a reménység beteljesedéskor vár az Isten gyermekeire. A reménység állapotában vagyunk, ami magában hordozza a bizonytalanságot is. Mint ahogyan Izrael népe is bizonytalan, vigasztalásra és biztatásra szo-

rul, hogy ne veszítsék el reménységüket egy olyan helyzetben, amely emberileg nézve kilátástalannak tűnik: a babiloni fogságból ugyan visszatértek, de a város és a templom még romokban áll. És ebben a bizonytalan helyzetben, az ország romjai felett csüggedező, fáradt, fásult nép reménységét erősíti meg a próféta szavaival, amikor a boldog jövőről, az üdvösség eljövételéről beszél.

A textusról

Az ismeretlen próféta az *eljövendő* örömről szól. Arról az örömről, amely a prófécia beteljesülésekor fog kiteljesedni. Isten (örömöm telik *az Úrban*) és az ő cselekvése (örömmre *indít* Istenem) ennek az örömmek az alapja. Isten végső cselekvését pedig két képben foglalja össze a próféta.

10. vers: Az első kép a menyegző gondolatából származik, és a vőlegény és menyasszony öltözködésével kapcsolatos. Ahogyan a jegyespár az ünnepi ruhába öltözéskor megkapja öltözéke végső díszét: a vőlegény a fejdísz, a menyasszony az ékszereket, úgy öltözteti az Úr az övéit az üdvösség ruhájába és az igazság palástjába. A királyi menyegzőre (Mt 22,11), a Bárány menyegzőjére (Jel 19,8) csak ebben a ruhában léphet be az ember. Mindkét mozzanat, amelyet itt a próféta megemlít (fejdísz és ékszerek felvétele) egy folyamatnak a végső lépései, egy eseménysor megkoronázása. Az üdvösség és az Isten igazsága „végül” lesz nyilvánvalóvá. A fakultatív lekción a Második thesszalonikai levélből (2Thessz 1,3–10) is erre az utolsó mozzanatra tekint, amikor Krisztus megdicsőül szentjei között, akik hittek benne, és igazságos ítélet születik, ami az üdvösséget jelenti mindazok számára, akik kitarítottak, és elviselték a Krisztus nevéért rájuk mért szenvedéseket. Az igazság vagy jogosság – azaz az üdvösséghez való jog – azonban az utolsó percig az Isten kezében van, az ő titka. Ő ismeri egyedül bármiről és bárki-

ről a teljes igazságot, és nem a mi emberi igazságérzetünk szerint dönt. Az igazság megállapítása az üdvösség kérdésében nem a mi feladatunk. Az Isten ismeri az igazságot rólunk, és ő ismeri a mi hiányos igazságunkat, hogy mennyire nem vagyunk „jogosultak” az üdvre. Az igazzá tétellel csak ő ajándékozhat meg egyedül, amikor az üdvösség ruhájába öltöztet és az igazság palástját teríti ránk.

11. vers: A második kép a mezőgazdaságból veszi motívumait: egyrészt amilyen természetes és magától értetődő, hogy kihajt a növény a földből, másrészt amilyen kicsiben, gyengeségben kezdődő, nem hivalkodó az, ahogyan kisarjad a vetemény a kertben, ilyen természetességgel, ilyen észrevétlenül növekedve teljeseedik ki az Isten igazsága is. Olyan észrevétlenül és olyan természetességgel, mint amilyen észrevétlenül tették a jót a lekcio (Mt 25,31–46) példázatának azok a szereplői, akik az Emberfia jobb keze felől állnak az utolsó ítéletnél, és akik nem is tudnak arról, hogy jót tettek, annyira természetes volt számukra az embertársakkal szembeni segítő, pozitív magatartás. Nem is tudatosították, hogy ezzel az Istennek szolgálnak, annyira magától értetődő volt számukra. Az Isten igazsága, az ő országa is ilyen észrevétlenül sarjad és növekszik.

És amikor az Isten igazsága kiteljesedik, és ennek a folyamatnak a végső momentumaként üdvösséget ajándékoz az övéinek, ez lesz az ok a nagy és víg öröme, ujjongó örömeinkre.

Az igazság és az üdvösség beteljesedése egy folyamat vége, befejező stádiuma, amelynek azonban már a jelenben is hatása van. Az Isten igazságot sarjaszt. És ez az Igazság egyszer már kisarjad Isai törzsén, amikor az Isten elküldte Fiát, hogy igazsággá legyen számunkra, hogy megigazítsa az őbenne hívőket. Jézusban jött el a mi igazságunk, ő az egyedüli, aki által igazak lehetünk Isten előtt. Az Isten Jézus Krisztus elküldésével igazságot sarjasztott.

Vázlat

Isten áll a kezdeteknél

Ő az, aki sarjaszt, növekedést indít, egy-egy folyamat kezdőpontjánál az Istennel találkozhatunk – a természetben és az életünkben egyaránt. Példázatok is elbeszélnek, hogy Isten országa elrejtettségben növekszik, lehet, hogy nem nyilvánvalóan mindenki számára, viszont olyan természetességgel, hogy észre sem vesszük. Mint ahogyan a föld növényeket hajt és a kert veteményeket sarjaszt. Az Isten igazsága, országa rejtetten van jelen, akár csak egy földben megbúvó mag, és az utolsó időben lesz látható minden szem számára.

Olyan sok minden nem befolyásolható ezen a világon, sok olyan dolog van, amiért küzdünk, aminek szeretnénk látni az eredményét, de ehhez már kevésnek bizonyulnak az eszközeink. Ahogyan az utolsó időben Isten az, aki a növekedést indítja, a mában végzett erőfeszítéseink kö-

zött is van, amellyel kapcsolatban csak abban bízhatunk, hogy ő elrejtettségben talán, de a magból növényt sarjaszt.

Isten áll a végpontnál

Ő az, aki változtat, „mássá tesz”. Az öltözékünkkel változtathatjuk a külsőnket, kifejezhetünk vele valamit, mondhatunk magunkról valamit azzal, amit viselünk; a társadalomban betöltött szerepet ugyanúgy jelezheti, mint ahogyan a védelem és az eltakarás funkcióját is betölti a ruha. Jelentése van a ruhának a Biblia szimbolikájában: csak az mehet az üdvösséget jelentő menyegzőre, akin menyegzői ruha van. Mi a hétköznapjainkban szabadon változtathatjuk a ruhátárunkat, megválaszthatjuk, mit akarunk felvenni, az üdvösség ruhájába azonban Isten öltöztet fel, ő az, aki alkalmassá tesz a menyegzőre való bemenetre. Isten az utolsó időben ezt a világot is újjá öltözteti (új ég és új föld), és a benne bízókat is felruhazza az ő igazságával.

És az, aki akkor mindent újjá tesz, ma is képes változást elindítani szívekben, kilátástalan helyzetekben, reménytelennek ítélt szituációkban.

Ma teljeseedett be ez az Írás

Ézsaiás 61. fejezetének 1–2. verseit Lukács evangéliuma szerint Jézus olvassa fel a názáreti zsinagógában működése kezdetén, majd hozzát teszi: „*Ma teljeseedett be ez az írás fületek hallatára.*” Ma teljeseedett be: ezt elmondhatjuk a fejezet utolsó verséről is. Amikor vessző sarjad Isai törzsén, akkor az Isten igazsága sarjad ki minden ember számára. Jézusban beteljesült az igazság kisarjadása. Hogy ő személyesen a mi igazságunk is lesz az utolsó napon, ez reménység vasárnapján a reménységünk.

ZSUGYEL-KLENOVICS KATALIN

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a *textus* 2005-ben Szentháromság ünnepe utáni utolsó előtti vasárnap is alapige volt, és a *Lelkipásztor* 2005/10. számának 356–357. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészeket mellőzöm.)

„Izrael sok évig számkivetésben volt, széthullott és kétségbeesett; és mégis midőn a szabadulás órája ütött, kisarjad, megifjodott, megnövekedett számban, méltóságban és nagyságban. És minden nép tanúja lesz és elismeri ezt a csodálatos eseményt (Kimchi).” (*Hertz Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az egész világ észreveszi, hogy megáldja népét az Úr.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Örömüket és áldásukat olyan kép mutatja be, melyben a *vőlegény* csinos fejéket visel, ami hasonlít a papok turbánjához, a *menyasszonyon* pedig drága ékszerek csillognak. Isten

kisarjastja Izráel igazságát... minden nép hallatára (...), ahogyan a föld biztosítja a növények fejlődését.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztjén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A 10–11. versben a beszélőt Ézsaiással, Sionnal vagy magával a Messiással azonosítják. Mi az utolsót választjuk.” (William MacDonald: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Jeruzsálem ünnepli az Úrral való szeretetkapcsolata beteljesedését (...) A földből igazságosság fakad, de az Úr Isten marad minden élet forrása”. (Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Figyeljék meg, hogy az Úr megállt a 2. vers közepén (61. fejezet), mivel a vers második fele beteljesedésének ideje még nem jött el. De azt eléjük terjeszthette, ami kegyelemben a saját személyére vonatkozott.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

„Felöltötte az igazságot mint páncélt, védelmező sisak van a fején» (...) Luther Mártonnak komoly küzdelmébe került, míg megértette ezt a kifejezést. Isten igazságos, s ezért megbünteti a bűnt – érvelt. Kicsoda állhat meg tehát, ha Isten felölti az igazságot mint páncélt? – Luther számára végül akkor oldódott meg a kérdés, amikor a Római levél 1. rész 17. versében azt olvasta, hogy Isten a maga igazságát az evangéliumban nyilatkoztatja ki.

Isten igazságának tehát megváltó ereje van a bűnösök számára – feltéve, ha hisznek. (...) Ahogy a Jelenések könyve 21. részét olvassuk, igen sok visszhangot találunk benne Ézsaiás könyvének ebből a néhány részéből, mert az újszövetségi egyház jövőjéről szóló éneke ezekre a költői képekre támaszkodik.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A király ruhája

A saczi rabbi szolgája mesélte.

Reggel az ima előtt a rabbi még egy darabig heverészett az ágyában, mert fáradt volt. Hirtelen, s mint utólag kiderült, tévedésből, hiszen gazdasági kérdésekkel mindig a caddik fiához, a közeli rabbihoz fordultak, egy katona lépett be, akinek tiszte az adóbehajtás volt. A caddik megjed, amikor meglátta. Miután a katona távozott, a rabbi így szólt hozzám:

– Ez a katona egy egyszerű paraszt, de ha a király ruháját ölti magára, félnek tőle az emberek. Ha a király ruháját, a tallitot és tefillint vesszük föl, minden nép a királyt féli majd bennünk.”

Martin Buber (1878–1965) izraeli-osztrák vallásfilozófus: *Haszid történetek*

VERS

(úgy sarjast majd igazságot az én Uram)

Nemes Nagy Ágnes: *A tárgy fölött*

Mert fény van minden tárgy fölött
A fák ragyognak, mint a sark-körök.
S jönnek sorban, derengő végtelen,
fény-sapkában 92 elem,
mind homlokán hordozva mását –
hiszem a test feltámadását.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Isten mindig velem van. Ez a tudat minden élethelyzetben biztonságot nyújt. Isten szeretete soha nem kiszámíthatatlan. Jézus Krisztus által nekem is üdvösséget szerzett. Engem is fölékesített Isten: adott szemet látásra, fület hallásra, lábat járásra, kezet cselekvésre. Rajtam múlik, hogy ezeket az ajándékokat mire és hogyan használom.

A konfirmációi ígém jutott eszembe: „*Örüljétek az Úrban mindenkor...*” A kortársak úgy várták a Messiást, mint egy harcost, aki igazságot fog szolgáltatni. Jézus pedig úgy jött, mint egy vőlegény, odaadó szeretettel. Vár ránk, mint menyasszonyaira, akik viszonzják szeretetét. Alázatosan jött, vállalva értünk a keresztet, hogy nekünk üdvösségünk legyen és kegyelméből éljünk. Tud-e a mi életünkben vész sarjadni és gyümölcs teremni ebből a kegyelemből?

Isten igazságos, nem kell félnünk tőle. A 415. ének 4. versszaka jutott eszembe. Az igazság palástja, az üdvösség ruhája számomra a megbocsátást jelenti.

Aki az Istenben bíz, és az ő útjain jár, annak örömmel teli az élete. Isten szeretetében mindig biztos lehetek, és ez nyugalmat ad.

Isten kegyelmes hozzánk, és tud olyan örömet nyújtani számunkra, amit mi elképzelni sem tudunk. Ézsaiás egy nép felemelkedésének örömét mondja el. Mindezeket magunkra is érthetjük, ha megtérünk bűneinkből.

Ezekben a versekben benne van, mivé lehetünk Isten kegyelme által. Az üdvösség, a megváltás, a szabadítás örömét akkor éreztem először, amikor Jézus megszabadított az alkoholtól. Ez az öröm azóta is tart, mert naponként megtapasztalom atyai gondviselő szeretetét. Lehajol hozzám, a porszemhez, felruhá, táplál, és ezért örülhetek, és hirdethetem Isten dicsőségét. Mindenem, amim van, az ő kegyelméből van. Minden nap hálát adok neki, hogy megtart szeretetében és örömeiben.

Öröm, üdvösség, igazság összekapcsolódik egymással, és egy pontban találkoznak a reményben: ez maga Jézus. Még ha gúnyolva öltöztették palástba, mégis a kegyelem lett számunkra.

Tudunk-e örülni valaminek egyáltalán? Helyesen örülni? Ha csak naponta háromszor eszünk, van tiszta vizünk

és ágy, ahol lefekszünk, akkor a világ szemében már gazdagok vagyunk. A világon élő emberek 90 százaléka nem rendelkezik ezekkel az „egyszerű” dolgokkal. Van örömlibb dolog annál, amikor egy vidám ember csöppen kö-zénk? És ha ez az ember még keresztény is?

Szentháromság ünnepe után utolsó (örök élet) vasárnap – Mal 3,22–24

Igehirdetési előkészítő

A szöveg helye

Malakiás próféta nem tudta, hogy az általa elmondott mondatok egyszer a Bibliát, később annak ószövetségi részét zárják majd le. Ő a mai Bibliánkban csupán egy pár oldalas próféciagyűjteményt hagyott hátra 2500 évvel ezelőtt. Malakiás azt sem tudhatta, hogy az általa leírt „jövőkép”, a bűn, az elhajlás, a hűtlenség megoldásának tartott isteni ítéletnap megjövendölése és előtte a nagy kibékítés Illés eljövételével (Mal 3,22–24) pár oldallal később így folytatódik: „*Jézus Krisztusnak, a Dávid fiának, az Ábrahám fiának nemzetségekönyve...*” (Mt 1,1) Malakiás azt sem tudhatta, hogy „helye” miatt különleges fordulóponttá válnak beszédei. Mint ahogy azzal sem lehetett tisztában, hogy az egyházi év fordulópontján, örök élet vasárnapján állít meg bennünket próféciája.

„Szimbolikussá” válnak így a sorai, különleges jelentés-tartalommal gazdagodik az az egyébként egyáltalán nem szokatlan üzenet, amelyet egykor a perzsa tartománnyá lett és viszonylagos békeességben élő Izraelnek mond. Malakiás még abban látja a megmenekülés útját, hogy az Úr az ítélet napja előtt elküldi Illést, hogy újra érvényt szerezzen a mózesi törvénynek. Ő még abban gondolkodik, hogy a kiüresedett kultusz és a vallásosság ugyanazon az úton, ugyanazon séma keretei között állítható helyre, mint amelyen kiüresedett és lényegét veszítette. Reménysége még arra irányul, hogy ugyan a nép nagy része már „menthetetlen”, de Isten kiirtja, megégeti a gonoszokat, a bűnösöket, sőt azoknak, akik félik az Úr nevét, még azt is megadja, hogy ők tapossák szét a hitetleneket, akik az igazak talpai alatt porrá lesznek (20. vers). Illés eszkatológiai szerepét még abban látja, hogy ő lesz az utolsó figyelmeztetés a mindent lezáró utolsó ítélet, a harag napja előtt, és megoldást ad arra a problémára, amelyet Malakiás a saját korában a legégetőbbnek látott: „*az atyák szívét a gyermekekhez téríti, a gyermekek szívét az atyákhoz*” (23. vers). Azaz a mózesi törvényeket, az azokra épülő szokásokat még tisztelben tartó idősebb és a hellenizmus szellemiségével „megfertőzött” fiatalabb nemzedék között békeességet teremt.

Innen fordul a „történet” olyan irányba, amelyről Malakiás még mit sem tud...

A szöveg helye a „mai” örök élet vasárnapján

Egészen bizonyos, hogy az „idők végével”, az ítélet napjával, a „harag napjával” kapcsolatban egészen más sémák között gondolkodunk, remélünk, mint ahogy egykor Malakiás beszélt róla. A próféta irodalom „rettegett” képei már korántsem rémisztenek annyira, mint ahogy tették ezt saját korukban vagy éppen a középkorban. A malakiási prófécia alapján egyértelműen láthatjuk azt is, hogy nem állt távol a prófétáktól, hogy a saját korukban megtapasztalt, konkrét bűnökből, visszaélésekből való megtérés „szolgálatába állítsák” a félelmetes nap jövendölését. És bár továbbra is gyakran akarunk élni a félelemkeltés eszközével („térj meg, hogy elkerüld az ítéletet”) saját korunk, saját embertársaink (vagy épp saját magunk) bűneit, istentelenségét látva, nehezen vesszük tudomásul, hogy a „történet” olyan fordulatot vett, amely révén széttorzította ezt a sémát is.

Ma hitelesen a végső ítéletről, az idők végéről, az örök életről nem lehet a félelemkeltés nyelvén szólni. Távol van tőlünk annak az ígéretnek a megtartó ereje, hogy Isten az idők végezetén majd helyreállítja ennek a világnak az igazságosságát, a bűnösöket megbünteti, az igazakat megjutalmazza, és az igazaknak különösen is igazságot szolgáltat azzal, hogy „*akkor ismét látni fogjátok, hogy különbség van az igaz és a bűnös között, az Istent tisztelőket és az őt nem tisztelőket között.*” (3,18) Az örök életnek ma sokkal hangsúlyosabb az a része, amelyet már most élünk belőle, és ha tetszik, ha nem, a „fennmaradó” részével a mai ember nem tud olyan komolyan számolni, mint mindennapi életének kétségeivel, fájdalmaival, küzdelmeivel; e világi módon, immanensen gondolkodik, távlatot, reményt, értelmet itt keres. Az életben megtapasztalt igazságtalanságra, istentelenségre, embertelenségre a feloldást nem az idők végezetére kitoltan keresi, még ha sokszor nem is marad más lehetősége, mint az az összeszorított fogak közül kisziszegett, az Ítéltő önmaga mellé állító mondat, hogy majd Isten megbünteti azt, aki elkövette vele szemben az embertelenséget, igazságtalanságot.

Az örök élet távlata, annak teljes jelentősége a mi életünk számára beláthatatlan, és már alig-alig van meg bennünk az, amivel üzenetét úgy dekódolhatnánk, hogy abból remény, öröm, életerő, mozdító energia szülessen a leg-hétköznapibb valóságunkban. Ma már ugyanúgy kevés az örök élet lehetőségének a felkínálásával „megnyerni a lelkeket”, mint ahogy kevés az élet teljes elvesztésének a lehetőségével való rémisztgetés. Az örök élet nem lehet csak a jövő ígérete, az örök életnek, az idők végének és teljességének olyannak kell lennie, aminek üzenete itt és most, immanensen, e világi módon szólít meg. Az örök élet üzenetének örömmüzenetnek kell lennie.

Éppen ezen a ponton fordul át Bibliánk az evangélium felé...

Az örök élet: evangélium

...Az evangélium felé, a Krisztus-esemény irányába. A profetikai gondolkodási séma szerint az idők teljességében, a nagy és félelmetes napon ott áll majd Isten és vele szemben minden ember. Isten ítéletet tart, az igazat megjutalmazza, a gonoszt megbünteti. És bár olykor nagyon vágyunk ennek a képnek a beteljesedésére, hogy igazságérzetünk megnyugodhasson, a „történet” mégis másképp folytatódik. Az idők teljességében a szemben álló Isten átáll az ember oldalára, az Ítéelő az ítéletre szánt oldalára, s engedi, hogy az ember hozzon felette ítéletet a perben. Az ítélet, amelyet még ma is oly gyakran eszkatologikus távlatban, sokszor a saját magunk igazságérzetének utolsó mentsváraként látunk, nagyon is immanensen és e világi módon következik be, a történelem egy jól meghatározott időszakában, konkrét földrajzi helyen, emberi eszközökkel is leírható eseménysorozatban: a Krisztus-eseményben. Krisztus nélkül az örök élet, az ítélet valóban az örök kárhozát, az Isten nélküli embertelenség rettentése – a Krisztus-eseményben azonban maga az örömhír. Az idők teljességének fenyegető ítélete elsősorban magának Istennek vált fenyegető pillanattá: egyszülöttjének halálává. És feltámadása nekünk vált mindenkori nyitott jövővé, felé tartó pillanattá – örökéletté. Az örök élet, annak már megkezdett „része” nem is más, mint Istennek a velünk való léte, a mi élethelyzetünk-ből nézve pedig a felé tartó létezésünk.

KENDEH K. PÉTER

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Szentháromság ünnepé utáni utolsó vasárnap is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/10. számának 359. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Általános hagyománya a zsidó és keresztény egyháznak, hogy Illés próféta az idők végezetével személyesen meg fog jelenni, hogy a zsidókat Jézus Krisztushoz térítse. E szerint az utat készítő angyalnak az előbbi részben megígért eljövete, Keresztelő János eljöveteire vonatkozik, ki Illés erejével lépett föl; és Illésnek itt megígért eljövete az ő valóságos megjelenésére kevéssel a világvége előtt. Mind a kettőnek ugyanegy a feladata, hogy az atyák hitét fölélesszék.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„»Élijáhu« majd kiengeszteli egymással a régit az újjal, (...) azzal is, hogy teljes megértést önt beléjük vallási és erkölcsi kötelességeik iránt, amelyek mindkét csoportra egyformán vonatkoznak. (...) Élijáhu először kibékíti a szü-

lőket a gyermekekkel, aztán mindkettejük szívét Isten felé irányítja.” (*Hertz-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Visszatérését mindig várta a szövetséges nép, különösen nehéz időkben.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Amikor a zsidók Malakiás könyvét olvassák fel a zsinagógában, a 6. vers után megismétlik az 5. verset, hogy a könyv ne átokkal fejeződjön be. Amint azonban Wolf megjegyzi: »Ez az üzenet megszelídítésére tett kísérlet nem változtat a komor valóságon.« (...) A törvény és a próféták Krisztusról tesznek bizonyosságot, és Krisztus nem azért jött, hogy eltörölje a törvényt vagy a prófétákat, hanem azért, hogy betöltse.” (*William MacDonald: Ószövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Illés érvényesíti Mózes törvényét annyiban, ahogyan a szülők és gyermekek egymáshoz »megtérnek«. A nemzedékek közti elidegenedés, amely minden társadalomban mélyreható következményekkel jár (vö. Ezsd 3,4k; Mik 7,6), Isten népében a hagyományokkal való szakításhoz vezethet, és ezzel egész léte megkérdőjeleződik.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó*)

„A 22–24. verset nemcsak Malakiás könyvének, hanem az egész Ószövetség függelékének tekinthetjük. Emlekeztet a Hóreb hegyén átadott törvényekre, amelyeket mindenkor meg kell tartani. Felsejlik egy új, boldog kor hajnala, ahol már nincsenek gonoszok, nincsenek betegségek.” (*Pat és David Alexander [szerk.]: Kézikönyv a Bibliához. Scolar Kiadó*)

Illusztrációk

TÖRTÉNETEK

(mielőtt eljön az Úrnak nagy és félelmetes napja)

„Egy színházban történt, hogy tűz ütött ki a kulisszák mögött. Kijött a mókamester, hogy ezt a publikummal közölje. Tréfának tartották, és tapsolni kezdtek: a mókamester megismételte; az emberek még jobban hahotáztak. Azt hiszem, a világ is így fog elpusztulni, okos emberek nagy hahotája közepette, akik azt fogják hinni, hogy mindez csak vicc.”

Søren Aabye Kierkegaard (1813–1855)

dán filozófus, teológus: *Vagy-vagy*

(az atyák szívét a gyermekekhez téríti)

A II. világháború során rengeteg orosz katona került hadifogságba, de Sztálin mindannyiszor visszautasította a németek fogolycserére vonatkozó ajánlatát. Pedig a táborokban sínylődő és az éhhalál szélén tengődő rabok között egy ismerőse is volt: a saját fia.

Zima Szabolcs (szerk.):

Irodalmi és történelmi anekdoták

DALSZÖVEG

(a gyermekek szívét az atyákhoz)
Sztevanovity Dusán: *Apám hitte*

Apám hitte az otthon melegét,
Apám hitte az ünnep örömét,
Apám hitte az apja örökét,
S úgy hiszem, ez így volt szép.

Apám hitte az első éjszakát,
Apám hitte a gyűrű aranyát,
Apám hitte a szavak igazát,
S úgy hiszem, ez így volt szép.

Apám hitte a hős tetteket,
Apám hitte a bölcsességeket,
Apám hitte a szép verseket,
S úgy hiszem, ez így volt szép.

Apám elhitte a hírmondók szavát,
Apám elhitte Chaplin bánatát,
Apám elhitte a folyók irányát,
S azt hiszem, ez így van jól.

Én is hiszek egy-két szép dologban,
Hiszek a dalban, a dalban, a dalban.
És én hiszek a város zajában,
És én hiszek benne s magamban.
És én hiszek a mikrobarázdában,
És én hiszek a táguló világban.
És én hiszek a lézersugárban,
És én hiszek az ezredfordulóban.
És én hiszek a kvadrofóniában,
És én hiszek a fegyver halálában.
És én hiszek a folyóban s a hídban,
És én hiszek, hiszek, hiszek apámban.

Vad fruttik: *Nem hiszek*

Az én apám erősebb, mint az Isten.
Gyerekként a templomban csak azt kértem,
hogy ne legyen belőle lecsúszott nagyivó,
de a harcban alulmaradt a Mindenható.

Anyámnál nincs erősebb a világon.
Rá gondolok – fiatalnak látom,
hogy engem óvjon, ő sokat szenvedett
keresztre feszítette a szeretet.

Akkora gödröt ásott velem a bánat,
izomból beletolnék egy panelházat,
pedig a boldogság is karnyújtásnyira van,
csak azt elhajtották magzatkoromban.

Nem hiszek a gyűrű aranyában,
nem hiszek a szavak igazában,
nem hiszek a néma hallgatásban,
nem hiszek a város zajában,
nem hiszek az otthon melegében,
nem hiszek apáink erejében,
én nem hiszek,
nem hiszek,
(...)
és nem remélek,
nem kérek,
(...)
és nem remélek.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az igében járatosabb gyülekezeti tagok felismerték a Mózes és Illés személyéhez kötődő ó- és újszövetségi párhuzamokat: megdicsőülés, keresztlő János születésének bejelentése, a két személy Isten „közvetlen munkatársa”. Mózes a törvény – „neki a csipkebokor égett” –, Illés a lélek, az erő – neki az áldozati oltár lángolt...

A Bibliát kevésbé ismerők számára az igeszakasz értelmezése „kihívás, izgalmas útkereső feladat”.

Fölmerült kérdések

- Mire utalhat az „Úrnak nagy és félelmetes napja”? Meg lehet ezt fejteni pontosan? Jézus eljövetele ez, és akkor Illés lelke keresztlő Jánost jelöli? Vagy ez a textus az utolsó időkről, a végítéletéről szól (Jel 11,5–6)?
- Eljön-e az a nap? Mi lesz akkor itt? Vagy Isten csak meg akar ijeszteni? Hatalmát demonstrálni?
- Az ószövetségi zsidó nép számára ugyanazt jelentette-e az „Úr napja”, mint nekünk?

Gondolatok, asszociációk

A Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap ezékieli igéjére lehet asszociálni („*Az apák ettek egrest...*”). Mindenképpen hatnak egymásra az apák és a fiak. Talán ha az apák tudnak Isten előtt fiak lenni, az segíti a fiakat abban, hogy azok az Atyához visszatérjenek. Az atyáknak kell először érezniük a felelősséget a fiaik iránt.

„*Az atyák szívét a gyermekekhez...*” Miért van ebben ekkora erő? Nekem elsőként a mennyei Atya szeretete jutott eszembe (a tékozló fiú elengedő atyja), majd a földi atyafiú kapcsolat. Jézusban a feltétel nélküli Szeretet szállt le a földre. Elképesztő és felfoghatatlan, hogy értem is meghalt. Ennek a szeretetnek a földi tükre a szülői szeretet. A szülők képesek feltétel nélkül elfogadni gyermekeiket. Egyszerűen csak gyönyörködnek bennük. A gyermekeknek is ki kellene tudni mondani a szülők felé, hogy „elfogadlak olyannak, amilyen vagy”!

Az igeszakaszt olvasva önkéntelenül is „létározni” kezdi az életét az ember. Eszébe jutnak vétkei, hogy hol mit rontott el.

Jók az ember életében a határidők, mert hajlamosak vagyunk a fontos kérdéseket, döntéseket elodáztatni. Isten és ember között is már-már végtelenre nő a távolság, és akkor érzékel egy „hivatalos értesítés” határidővel. „Azt gondolom, örömmel töltene el, ha valaki, még ha kissé dorgálva is, de megígérné, hogy itt lesz köztünk egy próféta, aki majd megmutatja [a helyes irányt]. De aztán el is szégyellem magam erre a gondolatra. Hiszen ezek a próféták, s köztük a »legnagyobb« már itt volt. Már elmondta, már megmutatta.”

Advent 1. vasárnapja

Lk 4,13–21

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

14. vers: Jézus, akire keresztelésében „leszállt a Szentlélek”, a Szentlélek erejében (ἐν τῆς δυνάμει) visszatér Galileába. Úgy tűnik, Lukács számára a Lélek vezetése magyarázza a hirtelen helyváltogatást. De míg az apostolok valaki mástól vezetettek (lásd ApCsel), addig Jézus maga dönt. A Lélek, akinek az erejével (erejében) cselekszik, jól elkülöníthető, de el nem választható tőle.

15. vers: Jánossal ellentétben Jézus a zsinagógában tanít. Úgy viselkedik, mint egy rabbi, aki a zsidó vallás határain belül marad. A rövid megjegyzés: „és dicsőítette mindenki”, a nép kezdeti egyetértését, lelkesültségét mutatja, amely aztán nagyon hamar teljes, határozott elvetésbe fordul, amely végig ott marad Jézus működésének hátterében.

16. vers: A Jordánnál Szentlélekkel felkent Krisztus most elkezd kinyilatkoztatását. Az utalás a városra, ahol Jézus felnőtt, a történetet életrajzi keretbe helyezi, de túl ezen: a názáretiek egyben egész Izrael reprezentánsai. Így az ő elutasító magatartásuk Jézusnak néptől való elvetését vetíti előre.

„...szokása szerint bement szombat napján a zsinagógába...” – Jézus fiatalkorára való életrajzi utalás: mint „kegyes zsidó” részt vesz gyülekezetének vallásos gyakorlatában. A folytatólagosan olvasott Tórához ki-ki (minden felnőtt, olvasásra jelentkező zsidó férfi) maga választhatott egy prófétai szakaszt.

17. vers: A szolga odanyújt neki egy tekercset, amely – túl a véletlenen – éppen Ézsaiás. Ő pedig a Szentlélek vezetésével megtalálja az idézett szakaszt.

18. vers: Az igehely világosan messianisztikus karakterű: Jézus Szentlélekkel való felkenetésével kezdetét vette mindennek a beteljesedése. Az ő küldetése fedi fel a prófétai szót. A szegényekhez küldetett, nekik hirdetik a győ-

zelmi hír (az evangélium akkoriban elsősorban nem lelki értelmű, sokkal inkább jelentette az ellenségen vett győzelem hírért). Kik lehetnek a szegények? Egyszerre jelenthette az akkori kegyeseket – lásd a zsoltárok szóhasználatát –, de a társadalom kisemmizettjeit is. (A későbbi kéziratok hozzátetele: „*hogy meggyógyítsam a töredelmes szívűeket*” így ezt is jelentheti: a szegényeknek szóló győzelmi hír az összetört szívek meggyógyítása – lásd GRUNDMANN 1984, 120. o.)

A foglyoknak szabadulás hirdetik. Kik ők? A gonosztól megszállottakra gondol? Vagy a bűn foglyaira, mint Pál? „*A vakok szeme megnyitattik.*” Megint támad a kérdés: a fizikai vakságra gondol Lukács, vagy azokra, akik vakok a felismerésre? A megalázottak, megkínzottak szabadon bocsáttatnak – de ki vagy mi alázta meg őket?

19. vers: A megígért és megérkezett Messiás tevékenységét így foglalja össze: kihirdeti az Úr esztendejét, amely kedves, emberek által üdvözölt, mert az elengedés éve. Ez abban is megnyilvánul, hogy a prófétai szöveg itt félbe marad: hiányzik a folytatás az ítélet, a bosszúállás napjáról. Az év, amelyet bejelent, az üdvtörténet közepe, szíve. Ahol Márknál az Isten országa közelségének a meghirdetése szerepel, az itt az ország már megvalósult tartalma-ként jelenik meg, amely az üdvtörténet közepe, és amely Jézus után az egyház történetében bontakozik ki tovább.

20. vers: A prófétai lekción után – amely itt világosan félbeszakad, hogy ezzel is aláhúzza Jézus megjelenésének valódi célját (lásd Jn 3,16–21) – visszaadja a tekercset, és leül, hogy a tanítást hozzáfűzze.

21. vers: A tanítás mindössze egyetlen mondat – sőt egyetlen szó: ma. Az Úr kedves esztendeje, az elengedés éve vele kezdődött el. Ő hozta el az Írás beteljesedését. Az ő szavaiban történik meg, a hallgatók füle hallatára. Ezért fontos a hallás, és az a hallás vezet hitre, amely bízik a Megváltó szavában, hogy amit ő mond, az beteljesedik.

22. vers: Ezt a hitet tagadják meg a názáretiek az általuk jól ismert Jézustól, akit ők József fiaként ismertek. A más elmulasztják. Innen érthető a reakciójuk: a hallottakat Jézus ellen fordítják, és csodálkoznak azon, hogy *ennek* a szájából hogyan jöhetnek a kegyelem igéi. A fennakadásuk kettős: Jézus elhallgatja a népek ítéletét, és a názáretieknek üdvösséget ígér, *amennyiben* őket szegényeknek és elnyomottaknak látja – amiről azonban ők hallani sem akarnak. A felajánlott üdvösséget elvetik – marad az ítélet.

Teológiai forgácsok

Romano Guardini művét olvasgatom: *Az Úr – Elmélkedések Jézus Krisztus személyéről és életéről.*

A megtestesülésről ezt írja: „Az örök, szabad Istennek nincsen sorsa. Sorsa csak a történelemben élő embernek van. Most tehát az történt, hogy Isten belépett a történelembe, és »emberi sorsot« vett magára.

Azt azonban, hogy Isten az örökkévalóságból belép a véges, mulandó világba, emberi értelem nem foghatja föl. Sőt talán a »tisztá istenfogalom« alapján tiltakozik az ellen, ami benne látszólag esetleges, emberszabású – pedig mindebben éppen a kereszténység legbenső lényegéről van szó. Maga a gondolkodás itt egy lépést sem visz előre. Egy barátom egyszer olyan kijelentést tett, amelynek segítségével többet értettem meg, mint minden más »puszta gondolkodásból«. Ilyenfajta kérdésekről beszélgettünk, és akkor azt mondta: »A szeretet művel ilyen dolgokat!«

Ez a mondás már sokszor volt segítségemre. Nem mint ha az értelemnek valamit is megmagyarázna, ellenben a szívet hívja segítségül, hogy Isten titkaiba beleérezzünk. A titkot nem foghatjuk fel, de közelebb jöhet hozzánk, a botránkozás veszélye pedig megszűnik.” (GUARDINI 1986, 31. o.)

A fölkentől: „A fölkentés azt jelenti, hogy Isten tette rá a kezét egy emberre... Ő Isten jelenlétét képviseli... Így folytatódik a fölkentek sora: főpapaké, királyoké... A próféták a mindenkori kötelességmulasztó király ellen tiltakozással hivatkoznak az eljövendő, titokzatosan tökéletes királyra. Szavukból annak az alakja nő ki, aki abszolúte a »fölkent« király és pap egy személyben, Isten küldötte, megváltó és ítélő akaratának végrehajtója, az Isten országának elhozója, az igazság tanítója, a szent élet adója, aki-re a Szentlélek kiáradt. Vagyis a Messiás.

A fölkenés az a titokzatos isteni tett, amely az embert a mindennapi életből kiemeli és metszőpontba állítja: a világba Istenért és Isten elé az emberekért. Ez teljeseedik be Krisztusban – úgy, hogy minden fölkentés az övének csak előresejtése. Az ő fölkentése pedig a Pneuma, a Szentlélek maga... Ezért ő csak a Szentlélekben ismerhető meg. Ez az ismeret nem a földről jön, a te lelked erejéből, hanem az Isten Lelkéből.” (Uo. 246–247. o.)

A názáreti botránkozásról, arról, hogy „meglepődtek a kegyelem ígéin, amelyek ajkáról fakadtak”: „A kegyelem itt még nem rögzített fogalom, hanem utalás valami élő dologra és kedvességre egyaránt. Valami, amit semmiféle jog nem kényszeríthet ki, és semmiféle emberi erő meg nem hódíthat, hanem tisztán kedvességből jön, kedves és bájos valami, gyöngéd és szabad szépség... Ilyennek érzik Jézus szavait. És mégis kifogást keresnek...

A botránkozás jelenti az ember ingerült kitörését Isten ellen. Az Isten legsajátosabb jellemzője: szentsége ellen. A botránkozásban az ember szeretne felülkerekedni Isten élő valóságán. De ritkán lép elő ez a leplezetlen támadás teljes meztelenségében. Legtöbb esetben elrejtőzik, olyan ember ellen irányul, aki hordozója ennek a szentségnek...

A kereszt már itt áll. Már kétségbe vonják az Isten országáról szóló hírt, a kimondhatatlan lehetőséget egy végtelen, minden értelmet meghaladó beteljesülésnek.” (Uo. 61–64. o.)

Hogyan lesz ebből adventi beköszöntő?

Kiaszott árokszélek mentén haladok. Őszi kikerics nyújtogatják lila fejüket az ég felé. És ahogy átjárja őket ez a szokatlanul erős októberi fény, szinte foszforeszkálnak a szirmaik. Eszembe jut a görög egyházatyák mondata: „Isten eksztázisban teremtette a világot...”

Az októberi nyárban próbálok megidézni az őszi végi ködöket, amelyeket mindig annyira várok. Amikor botorkálunk, keresve az utunkat. Vajon van-e ennél igazabb képe emberlétünknek? De várom az egyházi évből is mindazt, ami még jön advent előtt. A reformáció ünnepét, a halottak napját, az örök élet vasárnapját. És várom legfőképpen magát adventet.

Tavaly gyönyörű adventem volt. A reggeleket a templomban kezdtem. Meghirdettem, hogy más is jöjjön. Nyitva volt a templomkapu, gyertya égett, halk zene szólt.

Nem jött senki, egyszer sem. De abban mégsem akadályozhatott meg senki (csak én magam), hogy én ott legyek.

Hogy a csendben várjam az Urat. Ki tudja, mi minden jó kezdődött el ott, akkor a gyülekezet és a magam életében?

Várakozás vagy elvárás?

Anselm Grün javasolja: „Az adventi időben jó gyakorlat lehet, ha időnként tudatosan nem csinálunk semmit, csak csendben ülve egyszerűen befelé figyelünk, és feltesszük magunknak a kérdést: Mit is várok én tulajdonképpen? Mire vágyom? Mi jelentené életem beteljesedését? Mi bajom van? Jó lenne, ha egyszer céltudatosan azért kelnénk fel éjszaka, hogy virrasszunk, hogy éberen Krisztusra várjunk, ahogy a zsoltárban áll: Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt.” (GRÜN–REEPEN 2000, 27–28. o.)

Vajon nem az-e az oka az adventi-karácsonyi időszak minden ambivalenciájának, hogy emberektől várjuk azt, amit csak Isten adhat? És mi is olyat akarunk adni másoknak (legtöbbször a matéria nyelvén), amire Istentől lenne szükségük? És közben túlfeszítjük magunkat, és túl sokat követelünk másoktól. Az eredmény ismert: csalódás, fáradtság, a „soha többet...” kérészetű fogadkozása...

Mindenek kezdete tehát a készség: „Meg akarok pihenni Istenben. És így szólok hozzá: Uram, a te arcodat akarom keresni (Zsolt 27,8). Uram, Istenem, te oktasd a szívemet, hol és hogyan kereshet, hol és hogyan találhat meg téged.” (Szent Anzelm, idézi GRÜN–REEPEN 2000, 27. o.)

De van-e bennem nyitottság – üresség –, hogy Isten rám találjon? Várom őt, vagy csak elvárásaim vannak vele kapcsolatban?

Szól-e hozzám Felkentjének szava? Felismerem-e magam a világ kicsinyei között? Látom-e a teremtményi lét bukottságát, megköztözöttséget, vakságát, amely megváltás után kiált? És vágyom-e azt a szabadságot, erőt, világosságot, teljességet, amit ez a Fölkent kölcsönöz nekem? Várom-e az istengyermekeket, aki által Isten gyermeke lehetek?

Egy lelkigyakorlat végén az volt a feladat, hogy ki-ki megfogalmazza: kik vagyunk? Sok bonyolult válasz született – de hát mind „hivatásosak” voltunk... Egyvalaki ezt írta: „Ki vagyok? Isten szeretett gyermeke.” Irigyletem ezért az egyszerűségért és a melegségért, amely átjárta szavait.

Vágyakozásaink

Margot KÄSSMANN német lelkész nő könyve (2011) az elmúlt tavasszal hat kiadásban fogyott el Németországban. És ennek oka nem csak magánéleti és közegyházi szerepváltozása volt. A könyv címe – *Vágyakozás az élet után* – megszólítja a 21. század emberét. Melyek is ezek a vágyakozásaink? A fejezetcímek szerint: az élet, a csend, az ott-hon, a bátorság, az erő, a szabadság, a béke, egy angyal, vigasztalás, elrejtettség, szeretet és Isten.

Ez írja: „Isten iránti vágyakozásunk elcsendesül, ha engedjük, hogy a hit nagy tapasztalatai vezessenek bennünket, amelyekről a Biblia beszél. Isten a suttogásban Illésnél. Isten mint az Evangélium szerető Atyja. Istent megtaláljuk, ahol útra kelünk, hogy a betegeket meglátogassuk, a fogvatartottak mellé álljunk, a szomorkodót vigasztaljuk... Amikor elég bátrak vagyunk arra, hogy valaki felé az első lépést megtegyük. Keresésre indulni, ez az út kezdete. Nyitottnak lenni új tapasztalatok felé. Nem beletörődni előre gyártott válaszokba. Az Isten felé vezető út izgalmas és meglepő, ha vesszük a bátorságot, hogy elinduljunk.” (KÄSSMANN 2011, 124–125. o.)

Hogyan készülök az adventre?

Csendben. Nyitottnak. A találkozás izgalmaival. Mert tudom, hogy ő nincs messze: itt van a szívem ajtaja előtt. És alig várja, hogy beengedjem.

Hivatkozott művek

GRUNDMANN, Walter 1984. *Das Evangelium nach Lukas*. 10. kiad. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin. /Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 3./

GRÜN, Anselm OSB – REEPEN, Michael OSB 2000. *Gyógyító egyházi év*. Bencés Kiadó, Pannonhalma. /Bencés lelkiségi sorozat 25./

GUARDINI, Romano 1986. *Az Úr – Elmélkedések Jézus Krisztus személyéről és életéről*. Szent István Társulat, Budapest. /A lelki élet mesterei./

KÄSSMANN, Margot 2011. *Sehnsucht nach Leben*. Adeo Verlag, Asslar.

KOVÁCSNÉ TÓTH MÁRTA

Tallózó

„Az evangélista szerint ugyanúgy »a Szentlélek hozza vissza Jézust Galileába« (4,14a), mint ahogyan *elvitte* a pusztába a megkísértése helyére (4,1) (...) *emberlétünk alapvető*

*nyavalyájának, az elromlott istenkapcsolatnak (...) az az evangélium a megoldása, amelyet maga Jézus »keres ki« az ézsaiási próféciaik közül (4,17b) (...) (Groó Gyula) felhívja a figyelmet arra, hogy Kapernaumban már e názáreti beszéd előtt is tett csodákat Jézus.» (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)*

„Jézus a Lélek erejével (...) tért vissza Galileába. Le szállt rá a Lélek (3,21–22), a Lélek vezette a pusztába (4,1), és most a »Lélek erejével« szolgált. A Lélek ereje volt Jézus hatalmának forrása, amit Lukács bemutat a 4–6. részekben.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A Szellem kardjával visszaverve az *ördög* elhagyta Jézust *egy időre*. A kísértések rendszerint inkább rohamokban jönnek, mint folyamatosan.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Az, hogy az ördög egy időre eltávozik Jézustól, nem jelenti azt, hogy megkísértése és Jeruzsálembé való megérkezése között van egy periódus, amely ördög nélküli.” (*Jeromos bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Jézus a szöveg közepén abbahagyta az olvasást (...) Ennek az oka az, hogy a Messiás kétszer jön el, és az Ézsaiás 61-ben található szöveg további része a következő eljövételére vonatkozik.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Mózes öt könyvét, a Tórát folytatólagosan szokták olvasni, és ehhez a prófétai könyvekből mindenki maga választhatott egy megfelelő szakaszt. (...) evangélium hirdetik a »szegényeknek«. Így nevezték magukat a kegyesek Izraelben, (...) de jelentheti társadalmi értelemben az elnyomottakat. (...) Az a feszült figyelem, amely a felolvasás után Jézus megszólalását várta, mutatja, hogy aktuálisnak érezték a felolvasott igét.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Jézus (...) szolgálata a Szentírás prófétai programjának beteljesedését jelenti. (...) a »foglyok« szó a görögben (...) szó szerint hadifoglyokat jelent. Ez nem az a szó, amit valamilyen büntény vagy politikai agresszió miatt börtönbe zártakra alkalmaznak.” (David Gooding: *Az evangélium Lukács szerint*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A szög

Egyszer egy közeli városból néhány asszony kereste föl Pinhász rabbit, és gyermeteg kérelmekkel zaklatta. Amikor a reggeli ima előtt ismét az ajtaja előtt várakoztak, a fia házába menekült, és így kiáltott föl:

– Ó, bárcsak jönne már végre a Messiás, hogy megszabaduljunk a caddikoktól, ezektől a »jó zsidóktól«!

Kis idő múlva így szól:

– Azt hiszitek, hogy a gonoszok késleltetik a Messiás eljövételét? Nem, éppen, hogy a »jó zsidók« késleltetik! Egy szög, bárhol a falban – ugyan mit zavar az engem? De az a szög, amely az ingembe csúszott, az már szúr!”

Martin Buber (1878–1965) izraeli-osztrák vallásfilozófus: *Haszid történetek*

GONDOLAT

(szólni kezdett hozzájuk)

A legveszélyesebb párttag

„Minden pártban van valaki, aki a párt alaptételeinek nagyon is hívő megfogalmazásával a többieket lázadásra izgatja.”

Friedrich Nietzsche (1844–1900) német klasszika-filológus, filozófus: *A vándor és árnyéka*

„Nem a mi dolgunk megmondani a napot – de el fog jönni a nap –, amelyen az emberek elhívást nyernek, hogy úgy hirdessék Isten ígétét, hogy az megújítsa a világot. Az ige új nyelven fog megszólalni, amely talán teljesen vallástalan lesz, de felszabadító és megváltó erejű, mint amilyen Krisztus beszéde volt, amely megbotránkozottatta az embereket, de mégis hatalma alá vonta őket. (...) Addig pedig a keresztények ügye csendes és rejtőzködő ügy marad. De mindig lesznek olyanok, akik imádkoznak, és az igazságot cselekszik, várva Isten idejének eljövételét. Tartozz ezek közé!”

Dietrich Bonhoeffer (1906–1944) német teológus: *Widerstand und Ergebung*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A legmegrázóbb az, ami a kijelölt szakasz következménye. Jézus arról beszél, hogy ő tölti be a felolvasott ószövetségi próféciát, de ezt a hallgatók nem ismerik el. Szakonyi Károly *Adáshiba* című színpadi műve is erről szól: Jézus az emberek között él – mégsem ismerik fel. Talán Jézus túl hétköznapian lép fel, ismerik a szüleit, testvéreit, más megoldásra számítottak. A kérdés az: miről lehet felismerni őt? Éppen arról, amit ebben a szakaszban mond magáról: vakok látnak, betegek gyógyulnak meg, foglyoknak hirdetik a szabadulást. A kérdés megértésében minden olyan történet segít, ahol félre-, majd felismerik őt: az emmausi tanítványok a kenyér megtöréséről, Tamás a sebekről. Mindent értünk tett, hogy a rabságból megszabadulhassunk.

Jézus úgy érkezik, mint egy különös király. Keresztelő János, a herold előtte jár, majd a próbák, kísértések kiállása után saját városában meghirdeti programját, és elkezdi földi működését. Sillye Jenő énekszövege pontosan fogalmazza ezt meg:

„Volt egyszer egy király,
földre jött, közénk állt.
Mindenkit szeretett,
senkit meg nem vetett.

Tanított tereken,
hegytetőn, réteken,
ételt, italt adott,
beteget gyógyított.

Volt egyszer egy király,
velünk élt, köztünk járt,
az emberek gyűlöltek,
elfogták, megölték;

de feltámadt, visszatért,
negyven nap köztünk élt,
győzött a szeretet,
halálból élet lett!”

A Jézus küldetéséről szóló ézsaiási igeszakasz hasonlít a miszsiói parancsra. Akik ma az ígét hirdetik, Jézus követségében járnak. Hogyan végezte ő ezt a szolgálatot? A Lélek által felkenten, a próbákat kiállva és Istennek szüntelenül engedelmessé. Ez számunkra is útmutatás. Jézus ma is jelen van a világban felismerhető módon, az ighirdetésben, az övéi szolgálatában, a felebarátom szavában és a hiányt szenvedőben.

Magyarázatra szorul a történetben maga az a tény, hogy Jézus miért olvasható fel egy zsinagógában, és miért éppen az Ézsaiás-tekerect. Mi a jelentősége az „Úr kedves esztendeje” meghirdetésének? Hogyan fordulhatott az elfogadás elutasításba?

Advent 2. vasárnapja

Lk 17,20–30

Ighirdetési előkészítő

Bevezető gondolatok

A farizeusok szakemberként tekintettek körül, azt tapasztalták, hogy itt az idő. Többek között az ígétet megelőző szakasz, a tíz leprás meggyógyításának története az ő számunkra a messiási idő elközeledését jelentette. Még emlékeztet a Makkabeusok kora, de sok más messiási lázadás is. Ezek különösen a páskaünnep környékén lángoltak fel Jeruzsálemben. Ezért Pilátus és Heródes is Jeruzsálemben utazott a páskaünnepre, hiszen ünnep környékén mindig nagy volt a feszültség. Ott izzott a levegőben a kérdés: mikor jön el a Messiás, s mikor vet véget Isten a római uralomnak?

A „mikor” kérdés az első keresztényeknek is fontos kérdésük volt. A társadalom által üldözött közegben éltek, Urunk szavait a saját nemzedékükre értették, és nem az emberiségre. Egyre többen meghaltak, ezért nagyon izgalmas volt a „mikor”. *„Bizony, mondom néktek: nem múlik el ez a nemzedék addig, amíg mindez meg nem lesz.”* (Lk 21,32) Jézus először két negatív választ ad. Isten országa nem előre kiszámítható időben és nem meghatározható helyen jön el. A helyhez és időhöz kötött várakozás, találgatás erkölcsstelené tesz, Pál apostol ezzel a kérdéssel találkozik a thesszalónikai gyülekezetben. *„Már amikor nálatok voltunk, meghagytuk nektek, hogy aki nem akar dolgozni, ne is egyék.”* (2Thessz 3,10) A folytonos készenlét a világi dolgokban is erkölcsössé tesz.

Jézus pozitív válasza nehezen fordítható: Isten országa bennetek vagy közöttetek (?) van. A kegyes emberekben, akik Isten akarata szerint élnek, bennük van Isten országa, vagy Jézus személyében közöttünk?

Az Emberfia már eljött, és újra eljön. A közbeeső időben nem látjuk Jézust, és ez sokakat megzavar. A *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek* című 2007-es kiadvány 168 regisztrált közösséget tartalmaz. Ez önmagában mutatja az emberek keresését, kapkodását.

Végül két bibliai képpel világítja meg Urunk az Emberfia eljövételét. Mindkét kép a váratlanságot hangsúlyozza. Nőé és Lót napjaiban az emberek élték a maguk mindennapi életét. Mindkét esetben hirtelen szakadt az emberekre az ítélet. A következő mondat inkább meditatív, mint exegetikai. Lót napjaiban az emberek elhagyták a házasságkötést; ez nem azt jelenti, hogy most ebből kiolvashatjuk az idők végének valamiféle közeledését, inkább arra figyeljünk, hogy az idők vége bekövetkezhet bármikor. Az ember ennyire elrugaszkozhat, amikor azt gondolja, minden tőle függ és érte van; Isten teremtett rendjét, a házasságot is felforgathatja. Isten ilyenkor lép közbe.

Igehirdetés

Egy konfirmációi óra előtt igen nagy volt az izgalom a gyermekekben. Lökdösték egymást: te mondd meg, én nem, te találd ki, te mondd meg! Végre a biztatásomra felállt az egyik gyermek, szégyenlősen, de azért nagyon határozottan megmondta: én nem hiszem, hogy van Isten. A gyermekeknek tetszett társuk bátorsága, és ők is feloldódtak. A hirtelen keletkezett indulatokat egy szavazás csillapította le. Gyerekek, most szavazunk. Tartsa fel kezét, aki úgy gondolkodik, mint a szószólótok, aki azt mondja, nincs Isten. A kilenc gyermekből nyolc feltartotta a kezét. Ekkor azt kértem, hogy az tartsa fel a kezét, aki nem így érez. Most egy kéz lendült a magasba.

Ezután így folytattam: gyerekek, ezzel nincs semmi sem elintézve. A ti szavazatotoktól függetlenül Isten létezik. Isten léte nem attól függ, hogy mi hogyan szavazunk. A legutóbbi

népszámláson ötvenöt év után újra megkérdezték a vallási hovatartozást, és a lakosság 82 százaléka valamely felekezethez tartozónak vallotta magát, de Isten léte nem ettől függ. Az is igaz, hogy a lakosság 92 százaléka nem lesz ott még karácsonykor sem a templomainkban. Ő független volt az ellene szavazó világtól is. Most sem azért van, mert mi így nyilatkoztunk.

Urunk két példázatot hoz elénk. Nőé és Lót napjaiban ettek, ittak, nősültek, férjhez mentek. Folyt a normális élet, csak kinevezték Nőét, aki az Úrra figyelt. Csak agyon akarták verni Lótot, aki menedéket adott az Úr angyalának. Szekularizált emberek voltak. Nem gondoltak az Úr eljövételére, de az Úr eljött. Gyakran ma is odáig fajul az ember, hogy mindenki a maga hitével teremti meg az Istenét. Aki hisz, annak van Istene, aki nem hisz, annak nincs. Ez igen téves elgondolás. Az Úr a mi gondolkodásunktól, készülődésünkötől függetlenül eljön. Advent – eljövendő.

Az igehirdetés felé

Amint Lót és Nőé napjaiban is megjelent egy szekularizált világban, úgy ma is jön

Ezért van advent. Ezért van lila oltárterítő. Készülünk bűnbánattal. Ezért van adventi koszorú, amely jelzi az idő múlását, telését, beteljesedését. Jelzi a sötétség elmúlását és a világosság terjedését az egymás után felgyulladó gyertyákkal. Ezek mind arra figyelmeztetnek: Isten közel jön hozzánk. Készüljünk az Úr jövetelére. Advent és karácsony sajátos kettősséget hordoz magában. Advent a csend ideje. Régebben nem volt mulatság ebben az időben. Ha a játék hevében hangosabbak voltunk, édesanyám csendesen intett bennünket: gyermekeim, advent van, kicsit csendesebben. Négy éve egy utazás kapcsán advent első vasárnapját megelőző szombaton a hannoveri pályaudvaron töltöttem két órát. Karneváli hangulat volt a pályaudvar melletti téren, forralt bor gőze, trombita zaja, lökdösődés. Egyre csak egyik énekünkre gondoltam: „Adventi csöndben téged várunk, / Jöjj, Urunk Jézus, maradj nálunk” (EÉ 148,1; Túrmezei Erzsébet szövege).

Mi a nagy bevásárlás után beesünk a templomba, ahol végre csendben készülünk karácsonyra, a békesség ünnepére. Pedig karácsony nem a visszaemlékezés ünnepe. Nem csupán arra emlékezünk, ami egykor Betlehem mezején történt. Ami egykor történt, azt nevezzük első karácsonynak. Mindent elkövetünk, hogy Isten szeretetének a tüze (*„Isten úgy szerette a világot, hogy egyszerűen Fiát adta, hogy aki hisz öbenne el ne vesszen, hanem örök élete legyen”* – Jn 3,16) átjárja a világot, átjárja szereteteink szívét.

De ebben a békés örömben ott van a második karácsony is. Az a fény, amely az ég aljától az ég aljáig lesz látható. Nemcsak Betlehem mezeje ragyog azon a napon, hanem az egész világon látható lesz: itt van az Úr. Az Úr jön, hogy ítéletet tartson. Ezért a lila szín az oltáron. Advent: eljövendő. Mi pedig készüljünk az Úr jövetelére.

Most még lehet kérdezni, mint a farizeusok is kérdeztek Mikor? Hogyan? Valóban? Most még lehet kérdezni, mit akar az egyház a harmadik évezredben. Ma még így is lehet; egy tévériportban, amikor etikai kérdésekről esett szó, a riporter azonnal az egyházak küldetésére fordította a szót. Az egyik riportalany, mint akit darázs csípett meg, felszisszent: azokat hagyjuk, mert az egyházak csak a bűnről tudnak beszélni. Ennek ellenére bizony sokszor megkérdezzük bennünket: mit tud ma mondani Jézus a felgyorsult világ embereinek? Hogyan engedhet meg Isten ilyen gonoszságokat? A kérdések néha érdeklődők, néha rosszindulatúak. De ma még lehet kérdezni.

Boldog ember, aki Jézusban felismeri Isten közelségét. Urunk óv minket, hogy ne menjünk ide vagy oda. Ne higgyünk hamis reménységeknek. Például én templomba járok, a gyermekem meg hisz a tudományban. Vagy hogy a világ problémáit majd megoldják az igazságos társadalmak, s akkor Isten országa megvalósul itt a földön. Isten országa Jézus Krisztusban jött el, aki emberi formát vett magára. Jézus Krisztusban, minden ígében szól hozzánk. Ma még lehet kérdezni, de amikor visszajön, akkor beraagyja a Földet jelenléte, mint a villámlás.

A keresztény ember izgalmas kérdése, hogyan állhatunk meg az Úr előtt A visszatérő Úr ítéletre jön. A Zsidókhoz írt levél így figyelmeztet: „Rettenetes dolog az élő Isten kezébe jutni.” (Zsid 10,31) Egy Istent tagadó élet végén találkozni az visszatérő Úrral, ez rettenetes; de boldog érzés találkozni azzal, akit egész életünkben vártunk.

Ki állhat meg az Úr előtt? Az, aki egy szekularizált világban megmarad az Úr mellett. Nőé és Lót meg tudott maradni. Aki egyedül is, elsőnek is mer az Úr szavára építeni, az marad meg. A beteg, elpusztult hal sodródik az árral, a törmelékekkel; az eleven hal szembefordul a sodrással.

A mi szavazatainktól függetlenül lesz második karácsony. Urunk őrizzen meg minket erre a találkozásra! Így készüljünk karácsonyra.

SZABÓ VILMOS

Tallózó

„A »Noé« és a »Lót« (...) esetével mintegy igazolja mondanivalója komolyságát: ha a múltban minden úgy történt, ahogyan Isten megígérte, akkor a jövőben is minden úgy fog történni, ahogyan Ő most megígéri, kijelenti.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Először is az tetszik ki a feleletéből, hogy Isten országa eljövetele és a Messiás megjelenése egy dolog. (...) látnunk kell, hogy a) Jézusban a Messiás már eljött, Isten országa benne megjelent. (...) b) Ez a megjelenés azonban még titok (...), mert még a Messiásnak meg kell halnia, fel kell támadnia, mennybe kell mennie. A második eljövetele azonban nem lesz titok, nem lesz elrejtett dolog; éppen olyan nyilvánvaló

lesz, mint egy villámlás, amely elhat kelettől nyugatig.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Jézus mondanivalója az, hogy ő ott áll közöttük. Csak annyit kellett volna tenniük, hogy elismerik: ő a Messiás, aki bevihet az Isten országába; és akkor eljön az ő országa.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Balgaság mennyei jeleket fürkészni, amikor az Isten országa magában Jézusban már közöttük van. (...) Az »ettek, ittak, házasodtak, férjhez mentek« nem az élet természetes velejáróit kárhozzatja, hanem az ezekben belefeledkező nemtörődömséget, mialatt Nőé már építette a bárkáját.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Érthető a farizeusok kérdése Isten országa eljövetelének idejéről, mert a leprások meggyógyítása az utolsó idők jelének számított (17,11–19). Egyébként is időszerű kérdés volt az állandó messiási zavargások és a nyomában bekövetkező csalódások miatt. (...) Nem lehet rámutatni sem Isten országára, hogy itt vagy ott van. Ez azt jelenti, hogy nem politikai hatalom az Isten országa.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Az ország eljövetele felől a farizeusok érdeklődnek (20. v.), a választ ellenben szinte titokban a tanítványok kapják. (...) Az »emberfia napja« »Jahve napjának« helyébe lép.” (Ortensio da Spinetti: *Lukács – a szegények evangéliuma*. Agapé)

„»Nőé napjaiban« az emberek nem hitték el Nőé prédikálását (2Pt 2,5); az özönvíz meglepte és elpusztította őket.” (David Gooding: *Az evangélium Lukács szerint*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(*Ugyanígy lesz azon a napon is*)

„Mikor a negyvenes években leégett a német színház és a redout (a Vigadó épülete) – írja dr. Sass István –, Petőfihez futottam ijedten, hogy keljen föl, ég a színház.

A költő a másik oldalára fordult, s csak ennyit mondott: – Édes barátom, a sorsát senki ki nem kerülheti. Színházat azért építenek, hogy elégjen, esernyőt azért veszünk, hogy ellopják. Ez a rendeltetés dolga.

És tovább aludt.”

Zima Szabolcs (szerk.): *Irodalmi és történelmi anekdoták*

VERS

Oravecz Imre: *Beavatás*

Meztelenül, arccal keletnek,
állnak az oltár előtt a beavatottak,
állnak a tűzgödör mellett,
állnak a visszafojtott sötétben,

állnak látásuk vizében,
állnak a lét kettős félkörén,
állnak a születés és halál között,
állnak egyszerre két helyen:
állnak a felső világban,
állnak az alsó világban.

Vladimír Holan: *Feltámadás*

Hogy evilági életünk után
majd kürtök és trombiták
iszonyú harsogása ébreszt?
Uram, bocsáss meg, én azzal vígasztalom magam
hogy ha feltámadunk majd, mi, halandók,
csak egy kakas kukorékol fel halottainkból.

Még fekszünk egy pillanatig,
aztán először
a mama kel fel. Hallani
a motozást, ahogy tüzet rak,
odateszi a vizet melegedni,
s az almáriumból előveszi a kávédarálót,

újra otthon leszünk.

(Székely Magda fordítása)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az még hagyján, hogy ne higgyük el senkinek, aki tudni véli a „tutit”, és vélhetően sokak számára hihető módon el fogják mondani, hogy hol, mikor, mi módon, de az eljövétel azonnali volta és katasztrófaszerűsége az embert nyugtalansággal tölti el. A 23. versben leírtak egyértelművé teszik azt, hogy emberi meglátással képtelenség az Emberfia eljövételét, eljövételének mikéntjét elmondani, meglátni. Viszont az ember szereti a bizonyosságot, ezért hajlamos elhinni a csodadoktorok, az önjelölt proféták által elmondott kitalációkat.

Ez viszont káoszt okoz, mert a végnapok jeleinek tekinthető jelenkori történések egy részét könnyű úgy beállítani, hogy „itt az idő”.

Az eljövétel pillanatszerűsége („cikázó villám”) személy szerint engem megnyugtat. Azt üzeni az én személyes életem számára, hogy nem szükséges külön készülni arra a pillanatra, nem kell idegesen nézni a híreket, hogy ez vagy az a földrengés, természeti, ipari katasztrófa, gazdasági válság stb. már vajon az eljövétel előhírnöke-e, és már itt van-e az ideje csomagolni, most már aztán sokkal többet kell imádkozni. A kijelölt versekben szereplő példák bizonyítják, hogy nem lehet külön, az ember egész életéből kiszakított, speciális módon felkészülni Krisztus urunk újabb eljövételére. Az egész életünknek olyannak kell(ene) lennie, amelyben felkészültek vagyunk az eljövétel bármikor bekövetkező eseményére.

Napjainkban többszintű válságként éljük meg a körülöttünk történeteket. Akár tekinthetjük ezeket olyan előjeleknek, hogy Isten hamarosan „megnyomja a reset gombot”. Mindazonáltal úgy gondolom, az a helyes, ha nem készülünk külön procedúrával, világvége-magyarázatokkal, Armageddon-jóslatokkal, hanem úgy éljük a napjainkat, hogy „*az Isten országa közöttetek van*”.

Amikor a tanítványokhoz szól, hozzánk is szól. Éberem tart. Ha nem közeledünk Isten felé, akkor távolodunk tőle. Mindennap úgy kell gondolkodnunk, éreznünk és cselekednünk, hogy lehet, hogy ezt már megmásítani, jobbá tenni nem lesz módunk. Át kell érezni minden nap felelősségét, hogy bármikor odaállhassunk az Emberfia elé, az ő napján.

Az Isten országának eljövételét, az Emberfiának napját és az utolsó ítéletet egynek tekinthetjük?

Özönvíz, cunami, földrengés, lávaömlés, tűz és kénkö. Ez lesz a büntetése az emberiségnek? Mindenkinek? Miért?

Jézus arra próbálja felhívni a figyelmünket, hogy Isten országát magunkban kell keresnünk. Mindenkinek megadatik, hogy megtalálja, megtapasztalja. Figyelmeztet arra, hogy sokan fognak majd rá hivatkozni, és próbálják félrevezetni az embereket. Figyelmeztet arra, hogy legyünk óvatosak, ne hagyjuk, hogy a tévmitésok félrevezessenek minket. Arra is utal Jézus, hogy sok szenvedés vár még rá, sokszor sokan fogják őt meggyalázni, sokat kell szenvednie azért, hogy az emberek végre megtalálják Isten országának kulcsát. Hogy mikor jön el közénk újra? Erre a kérdésre Jézus nem ad egyértelmű választ, de arra int minket, hogy úgy éljünk, hogy amikor elérkezik ez a nap, akkor ne mondhassuk azt, hogy váratlanul ért minket.

Advent 3. vasárnapja

Lk 3,15–17

Igehirdetési előkészítő

Még lehet változtatni... az egyházi esztendő tükrében

Bizonytalan és a mostanában talán a kelleténél hektikusabban változó környezetünkben egyre nagyobb jelentősége van annak, hogy miként tudjuk ünnepeinket megülni. Mennyire tudunk rákészülni a kiemelt napokra, mennyire tudjuk megragadni az ünnep mondanivalóját, mennyire engedjük, hogy az ünnepek élményei hassanak ránk bármilyen kognitív erőfeszítés nélkül, és amikor elérkezik az idő, mennyire tudjuk továbbmenteni a megerősítő élményeket a hétköznapokba.

Karácsony üzenetének középpontjához leginkább azal a megközelítéssel érkezőnk, hogy szeretnénk lendületesen és dinamikusán megszólaltatni azt az egészen mást, amely minden prófécia ellenére váratlanul és hirtelen ér-

kezett, amely sokakban megdöbbenést és félelmet keltett, amely sok mindent gyökeresen megváltoztatott, és amelyet végső soron nagyon nehéz volt befogadni. De hektikus világunkban helyénvaló lehet inkább a megközelítéssel élni, hogy karácsony üzenete arról az isteni szeretetről szól, amely folytonosságával együtt Jézus Krisztusban teljesedett ki, és amely ma is inkarnálódni szeretne félelmeink, bizonytalanságunk, aggodalmunk és mindenekelőtt istennélküliségünk közepette. Vajon milyen képekben tudjuk megjeleníteni Isten változatlan, maradandó és egyben megtartó emberszeretetét sok bizonytalansággal övezett világunkban? Ne felejtsük el, hogy nem mi vagyunk az elsők, akik ilyen körülmények között készülünk a karácsony megünneplésére. Érdemes megszólaltatni az idősebb testvéreket.

Advent 3. vasárnapjára úgy is tekinthetünk, mint az ünnepre történő felkészülés félidejére. Már vissza tudunk tekinteni advent első vasárnapján tett elhatározásainkra vagy éppen arra a szándékunkra, hogy ebben az esztendőben egészen másképpen szeretnénk felkészülni a karácsonyra. *De még van időnk arra is, hogy irányt változtassunk, ha szükségét érezzük.* A következő kérdések természetesen nem csak a gyülekezeti tagoknak szólhatnak:

- Mi az, ami eddig segítette a felkészülésemet?
- Milyen új élményben volt eddig részem?
- Mi gátolt meg abban, hogy tudatosan is felkészítem magam a karácsonyi üzenet jobb befogadására?
- Mire lenne igazán szükségem ahhoz, hogy felkészülésem igazán gazdagítson?

Még most sem késő elővenni Ézsaiás könyvét, hogy közösségben vagy belső szobánkban felidézünk a próféciák önvizsgálatra hívó és reménységet adó üzenetét. De az előtünk álló napokban végigolvashatjuk Luther *Magnificat*-magyarázatát is (JÁNOSSY 2008). Különösen arra való tekintettel, hogy az adventi időszak utolsó vasárnapjának igehirdetési alapigéje éppen Mária éneke lesz. Kiváló lehetőség, hogy a gyülekezettel közösen készüljünk a következő vasárnapra. Számomra kedves felkészülést jelent az *Evangélikus énekeskönyv*ben található adventi és karácsonyi énekek végigéneklése. Advent 3. vasárnapján még lehet változtatni, hogy a várakozás időszaka is már része legyen az ünnepnek.

Még lehet változtatni... a lekiók mondanivalójában

Igehirdetési alapigénkhez két lekió van kijelölve. Pál 1Kor 4,1–5-ben egy nagyon konkrét változtatási programot fogalmaz meg: ítélkezés helyett Krisztus szolgájaként a békéltetés elősegítése a cél. Ez egybecseng alapigénk egyik gondolatával, amelyben János arra teszi a hangsúlyt, hogy Jézus kezében lesz majd a szórólápat. Ő megtisztítja szérűjét, vagy ahogy az apostol fogalmazza: „*ő majd megvilágítja a sötétség titkait és nyilvánvalóvá teszi a szívek szándékait.*” Azokat a szándékokat is, amelyek esetében mások „szeretetteljes

megfeddése” inkább szól a mi belső diszharmóniánkról, mint a másik féltéséről, a mi útegyengető szolgálatunkról. De jó lenne tényleg megszabadulni az ítélkezéstől...

Az ószövetségi lekió (Ézs 40,1–8) introitusa annak a hatalmas változásnak, amely megfigyelhető Ézsaiás könyvének szerkezetében. Az első 39 fejezet ítéletes próféciák gyűjteménye, majd a kijelölt lekióval a fogságban lévő, vigasztalásra szoruló népet szólítja meg a szerző: ne csüggedjete, mert Isten veletek van a fogságban is. Ott is keresi a közösséget veletek.

Még lehet változtatni... János igehirdetésében

Alapigénk egy nagyobb egységnek a része, amely a következő részekre bontható: János fellépése (1–6.); János igehirdetése (7–14.); a Messiásról tett nyilatkozata (15–17) és munkásságának vége (18–20.). Lukács nemcsak evangéliumának elején, hanem a 3. fejezet kezdeteként is részletesen szól a politikai háttéréről. Ez részben a szerző hitvallása a valóságos ember Jézusról (SCHWEIZER 1982). Ugyanakkor számunkra evangélium abban az értelemben, hogy Jézus a mi világunkba jött, ő jött közénk, hogy itt hozzon változást az életünkben. Érdekes ebben az összefüggésben megemlíteni azt a különbséget, amely a Máté és a Lukács szerinti feljegyzés között megfigyelhető. Máténál a tömeg kiment a pusztában tartózkodó Jánoshoz. Lukácsnál viszont először az Úr megszólította Jánost a pusztában, aki az elhívás után *elindult*, és hirdette a Jordán egész környékén a megtérés keresztségét a bűnök bocsánatára (KODELL 1983). Még egy észrevétel a szövegkörnyezethez. János megtérésre hívó beszédének középpontjában *a megtéréshez méltó gyümölcsök termése* áll. Ennek szükségességéről szól Keresztelő, amikor az elbizakodottakat, a kizárólag a múltjukra támaszkodókat szólítja meg, és akkor is, amikor konkrét cselekvésekben határozza meg a megtérés gyümölcseit: alapvető javak megosztása és tisztességes munkavégzés. Mindez azért – ahogy Ézsaiásnál olvassuk –, „*hogy meglássa minden halandó az Isten szabaddítását*”. (Érdemes ennek tükrében még a készülé során magunk elé idéznünk azt a közösséget, akik között szólni fogunk. Hogyan lehetünk a számukra útegyengetővé? Hogyan segítsük őket, hogy ők is minél inkább azzá váljanak?)

Kijelölt textusunk középpontjában Jánosnak a Messiásról tett nyilatkozata áll (PRÖHLE 1991). Keresztelő azt a tömeget (λαός) szólítja meg, aki reménytelen várakozásban az ígét jött hallgatni hozzá. A Lélek nyitotta meg a szívüket, és a megtérés gyümölcsein keresztül talán már ők is megérezték, hogy az Úr munkálkodni akar bennük és rajtuk keresztül. A szabaddítás előízét megkóstolva kutakodtak a Szabaddító után. János a Lélek emberekben végzett munkáját tisztelve, a felé irányuló hamis képzetek elhárításával tesz bizonyosságot a nála erősebbnél (ισχυρότερος, középfok, erős, szilárd, „energikus”, hatalmas). Itt érdemes megjegyeznünk, hogy Lukács tudósítása szerint János nem nevezi meg Jézust, és a nép is – ahogy

az evangéliumban olvassuk – csak a szívében fontolgatja a Krisztus-kérdést... Ahogy János magáról szól, úgy tesz bizonyosságot a Másikról: „*En ugyan vízzel keresztellek benneteket, de...*”; „*én még arra sem vagyok méltó...*” János tehát először saját működéséről szól, de ezt is csak azért teszi, hogy a kettőjük közötti különbséget érzékeltesse (16a), majd arról szól, hogy Jézus mennyivel hatalmasabb (16b), és végül Jézus speciális küldetését is megemlíti (17). Bár Lukács evangéliuma elején nagy hangsúlyt tesz Keresztelő és Jézus párhuzamosságára (SCHWEIZER 1982), számomra itt egyértelmű János szándéka: saját küldetésén keresztül (a pusztában történt elhívásra támaszkodva) arra mutatni, aki erősebb. Ezt a folyamatot az igehirdetés szempontjából itt most lényegesebbnek érzem, mint az összehasonlításhoz használt képek és fogalmak kiragadott értelmezését (kortörténeti háttér a saru szíjának megoldásához, a Szentlélekkel és tüllel történő keresztelés, a gabona és a polyva értelmezése). *János egészen egyszerűen a magára terelődött figyelmet arra használja, hogy az erősebbre terelje a figyelmet. Ez az a dinamika (erő!), amely mellett jó lenne (első sorban nekünk, igehirdetőknél) elidőzni, bűnbánatot tartani és változtatni. Soha nem fogom elfelejteni, amikor egyik idős professzorunkat vastappsal köszöntöttük jubileuma alkalmából. Ő először mosolyával megköszönte a tapsot, majd határozott mozdulattal az oltártérben lévő keresztre mutatott.*

János igehirdetésében nyilvánvalóvá tette a változtatás lehetőségét, hogy mindenkinek vissza lehet térni az élet forrásához, Istenhez. Életünket újra az ő szolgálatába állíthatjuk a megtérés gyümölcsei által, hogy minél több ember meglássa Isten szabadítását. És amit János példájából tanulhatunk: a felénk irányuló figyelmet arra használni, hogy az erősebbre irányítsuk a figyelmet, hogy minél többben, az életet minél teljesebben lefedő módon tudják folytatni a megkezdett mondatot: Jézus erősebb, mint az én...

Még lehet változtatni... az istentiszteletra való készüléskben

Aki más irányba szeretne elindulni, annak ajánlom figyelmébe a korábbi előkészítőket: 1958/554. o.; 1963/630. o.; 1978/681. o.; 1986/691. o.; 2001/460. o. Az általam használt kommentárok is kínálnak más megközelítéseket, ezeket lásd az irodalomjegyzékben.

Felhasznált irodalom

- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Veszprém.
 PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
 SCHWEIZER, Eduard 1982. *Das Evangelium nach Lukas*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
 KODELL, Jerome 1983. *The Gospel according to Luke*. The Liturgical Press, Collegeville.
 SPINETOLI, Ortensio da 2001. *Lukács – a szegények evangéliuma*. Agapé, Budapest.

JÓÓB MÁTÉ

Tallózó

„Csak Jézus felől válik világossá, hogy Keresztelő vallo-mása alapjaiban igaz. Jézus valóban »keresztel« és »ítéletet tart«, de máshogyan »keresztel« és »tart ítéletet«, mint az a legkomolyabban vett ószövetségi vallásos keretben elképzelhető. »Keresztése« nem a bűnbánat és megtérés gyümölcseként adatik, hanem a Szentlélek által »felülről jön« az újjászületésben, »ítélete« nem a világ jogos elvesztése, hanem irgalmas megtartása, üdvözítése. Kezében nem szórolapát van, hanem szeg, mely átfúrja; s nem tüllel tisztít, hanem vérevel. Ettől és ezzel »erősebb«, mint követe. (...) (3,18) (...) megóv attól a félreértéstől, mintha a Keresztelő János-i igehirdetés *kizárólag* megtérési prédikáció volna. Ahol ugyanis »a Krisztus hirdettetik«, ott evangélium hangzik. (...) Weltler Rezső (...) Helyesen exegetálja a »Szentlélekkel« toldalékot, amikor Jézus szolgálatának tartalmi többletét és tartalmi másságát látja meg benne.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„János apostol nemcsak úgy mutatja be Jézust, mint akit megkeresztelt a Szentlélek, hanem úgy is, mint aki maga a keresztelő.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Kereszttyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Amikor János vegyes sokasághoz beszélt, hívőkhöz és hitetlenekhez, említette a bemejtést mind *szellemmel*, mind tüllel (Mt 3,11; valamint itt). Amikor azonban csak hívőkhöz beszélt (Mk 1,5), elhagyta a tűz bemejtését (Mk 1,8). Igaz hívő sohasem fogja tapasztalni a tűz bemejtését.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Lukács bizonyára nemcsak a Lélek, de a tűz keresztelésében (16. v.) is a pünkösdi eseményekre való előreutalást látott (...). Keresztelő János prédikációja ezért is válik számára az *evangélium* meghirdetésévé (18. v.)” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„János még arra sem tartja méltónak magát, hogy le-hajolva megoldja saruja szíját. (...) János pedig a rabszol-ga tisztét sem vállalhatná a személye körüli szolgálatban. János hathatós fellépésének titka éppen alkalmatlanságá-nak tudatos vállalásában van!” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(...a polyvát pedig megégeti olthatatlan tüllel)

„A nő úgy reszketett.

A haldokló pedig csendesen egymásra tevé kezeit, s töre-dezett hangon rebegé:

– Az óra végére jár... Az orvosnak igaza volt... már nem fáj semmi... Sötét lesz minden... Csak fiaim ké-

pe világít még... Ki jössz felém, onnan a sötétből? Állj ott! Ne közelíts!... Homályos alak!... Még mondanivalóm van itt!

Hanem az a nagy homályos alak, mely előtűnt a semmivélét sötétségéből, közelített visszaparancsolhatatlanul, s nem várta meg, míg a nagy, hatalmas, kőszívű ember elmondja, mi parancsolnivalója van még ezen a világon, s rátette arcára láthatatlan kezét.

A nagy, hatalmas, kőszívű ember aztán, mikor érezte, hogy e még hatalmasabb úrnak engedelmeskednie kell: önként lecsukta szemeit, összeszorította ajkait, nem várva, hogy segítségére jöjjenek a meghaláshoz, mint más veszendő embernek, és átadta nagy, törhetetlen lelkét a nagy tömlöctartónak – büszkén, vonakodás nélkül, mint illik nemesemberhez.

A nő pedig, midőn látta, hogy a végső perc betölt, s férje halva van, odarogyott térdre az íróasztal mellé, s két összekulcsolt kezét a teleírt papírra fektetve rebegé:

– Halld meg, uram Isten, és úgy bocsásd szíved elé árva lelkét! És úgy légy neki irgalmas a túlvilágon, ahogy én fogadom és esküszöm előtted, hogy mindezen rossznak, amit ő véglehetével parancsolt, az ellenkezőjét fogom teljesíteni Teelőtted! Úgy segíts meg engem, véghetetlen hatalmaságú Isten!...”

Jókai Mór (1825–1904) regényíró:

A kőszívű ember fiai

GONDOLAT

„Az alázat óriási dolog. Emlékszem, a háború alatt a földalattiban mindenfelé fel volt mázolja a falakra egy jelmondat: »Minden rajtad áll vagy bukik.« Gondolom, valami kitűnő pszichológus eszelte ki, de szerintem ez egy veszedelmes és káros gondolat. Merthogy nem igaz. Nem igaz, hogy az a bizonyos »minden«, mondjuk, a Little-Blankin-the-Marshban lakó Mrs. Blanken áll vagy bukik. És ha mégis elhittetik vele, az igen rossz hatással lesz rá. Miközben azon töri majd a fejét, hogyan is hasznosíthatná magát a világpolitikában, a gyereke lerántja magára a teáskannát, és leforrázza magát.”

Agatha Christie (1890–1976) angol krimiíró

VERS

Zelk Zoltán: *Kegyelem*

Sohase lép gyíkra csigára
soha egy föltámadt fűszálra
a földön járó Isten lába
de vétkeinket eltapossa
mert vétkeinket megbocsátja.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Gondolatok a textusról az egész fejezet összefüggésében

- Advent, várakozásokkal teljes időszak. Harmadik vasárnap már a közeledő ünnep lázában égünk. Keresztényként Krisztus eljövételének várásában kellenek megújulnunk.
- „A nép reménykedve várakozott.” Ma, amikor sokakat reménytelenségben talál az adventi idő, elgondolkodtathat az evangélista megállapítása.
- Sokszor konkrét jeleket várunk az Úrtól, amikor útkeresésünkben tanácstalanok vagyunk.
- A textust megelőző szakaszban Keresztelő János nagyon kemény, bűnököt konkrétan feltáró prófétai szavait olvashatjuk. Akik hallották ezeket, mégsem fordítanak hátat neki. Ellenkezőleg, tömegek várják, hogy részesüljenek általa a keresztségben.
- Keresztelő megjelenése nyomán az emberek az eljövendő Messiás személyének titkát kutatják.
- Megdöbbenő, hogy Keresztelőnek mégsem száll a fejébe a dicsőség, sőt most derül ki igazán, hogy ő nem akar több lenni, csak útkészítő. Még a rabszolga munkájának szolgálatára sem tartja méltónak magát az Erősebb elé borulva. Van, akit a „küldetéstudat” gőgössé, önteltté tesz. Keresztelőt alázatra indítja.
- A textusból az is kiderül, hogy Keresztelő sok mindent nem látott tisztán Jézus személyére nézve, de egyet igen: hogy ő nagyobb, erősebb nála!
- A fiatalabb nemzedék számára magyarázatot igényelnek a következő kifejezések: szórólapát, szerű, csűr, polyva.
- Kanizsai oltárképünk éppen Jézus megkeresztelésére utal. Megörvendeztet: az Erősebb közösséget vállalt és vállal ma is velünk.

Kérdéseink

- Urunk reménykedve várakozó népeként talál-e bennünket, s nem csak adventben?
- Jézus személye felől a mai embernek, nekünk is sok bizonytalan megállapításunk van, bár történelmi személyként egyre többen elfogadják. Mi nem fontolgatjuk olykor magunkban: valóban ő a Krisztus? Hisszük-e, hogy ma is velünk van és köztünk munkálkodik?
- Nem a Szentlélek munkája, ha valaki ilyen alázatosan mutat Krisztusra?
- Keresztelő János prófétai szavai nem Jézus második eljövételére utalnak?
- Miért tódultak Keresztelőhöz az emberek, ha ő „csak” vízzel keresztel?
- Mit jelent az, hogy Krisztus Szentlélekkel, sőt tűzzel keresztel?

Szentháromság ünnepe, Trinitatis¹

Ef 3,8–12

FRENYÓ V. LÁSZLÓ

Adventtől pünkösdig lezajlott mindaz az eseménysorozat, ami az ember megmentésére lehetőséget ad. A Szentháromság utáni vasárnapok mostantól adventig tartanak, és arról szólnak, hogyan lehetünk ennek a megmentési programnak a részesei a mindennapok gyakorlatában.

A *Trinitatis*, a hármasság törvénye generális, általános érvényű. A szent-szent-szent Isten – Atya, Fiú és Szentlélek – hármasságban létezik, és a test-lélek-szellem hármasságába helyezett emberhez hol az egyik, hol a másik arculatával fordul, attól függően, hogy az ember aktuális állapota melyik arculattal közelíthető meg a leginkább. Az *Atya* a teremtő Isten, a ház ura, aki a ház rendjét, békéjét akarja fenntartani, aki hazahívja, hazavárja az eltévelyedettet, vagyis az Isten *könyörülő arca*. A *Fiú* a teremtettségben igen jónak teremtett, majd ebből az állapotból a bűneset révén kizuhant ember megmentését kimunkáló, a kegyelem törvényét a rendszerbe beillesztő arca az Istennek, ez az arc pedig a szabadító, megmentő, megváltó, üdvözítő arculat (*Szótér*). A *Szentlélek* pedig a tényleges közvetítő, a dolgok értelmét megvilágosító arca az Istennek. Az igazi *kommunikátor*, a *szinkrontolmács*. Ő az összekötő az Isten világa és a teremtmények világa között, az Isten és az angyalok között, az Isten és az embervilág, az angyalok és az embervilág között. Ő interpretálja a dolgokat személyre szabottan. Ugyanazt az üzenetet, ígét hozzám illően, az én aktuális élethelyzetemre érvényes módon világítja meg, míg más számára ugyanannak az üzenetnek egy másik aspektusát bontja ki.

Ez a Trinitatis Isten vette kézbe Pál apostolt még Saul korában, és átsegítette egy olyan állapotba, amelyben már a legrejtettebb titkokat is ki tudta neki jelenteni. Először a damaszkuszi úton, a *fiú arculata érintette meg* a Krisztus-követőket lihegve üldöző Sault. Egy pillanatra rászólt, hogy *állj már meg, Saul*, hova rohansz? Nem kéne megismerned engem? És ettől a fényességtől, amelyet Jézus ráárasztott, hirtelen „padlót fogott”, földre zuhant, és aztán ebből a leereszkedett, lecsendesedett állapotból emelte fel őt Isten, hogy a Krisztus titkainak megismertetője lehessen. Az így megvilágosodott és Saulból Pállá lett apostol

bontja most ki nekünk a Trinitatis Isten különböző arculatain keresztül megnyilvánuló titkait.

E titkok értelmének megjelenítése nem valami álomfejtés, nem is Pál rendkívüli intellektusának az eredménye, hanem azt a Trinitatis Isten Szentlélek arculatának a kijelentése révén tárja elénk. Hiszen meg van írva (5Móz 29,30), hogy „*a titkok az Úréi... , a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a fiainkéi*”, és ezeket a kinyilatkoztatásokat a Szentlélek közvetítő munkáján keresztül tárja fel Isten annak, aki készen van e titok értelmének befogadására és annak továbbadására.

Mi ez a titok? Az, „*hogy tudniillik a pogányok örökös-társaink, velünk egy test, és velünk együtt részesek az ígértetben is Krisztus Jézusért az evangélium által*” (Ef 3,6). Vagyis az Isten krisztusi arculata révén *mindenkire kihat a kegyelem*. Tehát te, aki eljársz a templomba, netán naponta olvasod az *Útmutatót*, nem vagy különb az embertársadnál, és nincs nagyobb esélyed a megtartásra, mint akármely más embernek, mert Isten az engedetlenség tekintetében (a bűn tekintetében) mindenkit egy kalap alá vett (egybezárt), hogy mindenkin megkönyörüljön (Róm 11,32). Tehát ebben a tekintetben minden embert egy kalap alá vesz az Isten, de a célja mégis az, hogy „mindenken könyörüljön”.

Tehát ez a titok nyitja, hogy mi mindannyian, akik e földre jöhettünk, *az esélyek tekintetében egy szinten vagyunk*. A bűneset következtében mindannyian vesztes pozícióba navigáltuk magunkat, de mindannyiunknak van egy érvényes retúrjegye, egy beváltható csekkje. Miért? Mert a Trinitatis Isten *atyai arculatának* megesezt a szíve rajtunk, és töprengett, hogy mit lehetne tenni a bűn következményeként beállott halál törvénye ellen, hiszen Isten „*törvényt szabott, és nem tér el attól*” (Zsolt 148,6; Károli-ford.). A bűn zsoldja, jogos következménye a halál. Ekkor a *fiú arculat* előállt, és behozta a kegyelem törvényét, és megszabadított minket „*kegyelme szerint, amelyet még az idők kezdete előtt Krisztus Jézusban adott nekünk*” (2Tim 1,9), aki „*a világ teremtése előtt kiválasztott, de az idők végén jelent meg*” miértünk (1Pt 1,20). Vagyis a mi időnkben, a mi időszámításunk szerint jelent meg a karácsonyban, aztán bemutatta, demonstrálta nekünk a kegyelemhez vezető egyetlen lehetőség útját, a keresztvállalást, és megáldoztatott a húsvétban, majd visszatért, felvitetett

¹ Elhangzott a pestújrhelyi evangélikus templomban 2011. június 19-én, Szentháromság ünnepén.

innen a „bázisra”. Aztán mire zúgó fejjel felocsúdnánk, hogy mi is történt itt, akkorra elküldte a Trinitatis *harmadik arculatát*, a Szentlelket, és ő elkezd interpretálni, értelmezni, apró dózisekban megmutatni nekünk az Isten hatalmas tetteit.

Vagyis kész az egész megmentési program. És ebben a pogányok, minden nép, akik esetleg egész másként közelítenek Istenhez, mint én, vagy akik nem passzolnak az én köreimhez, akik szerintem nem is keresik az Istent, és akikkel kapcsolatban *„hálát adok, hogy nem vagyok olyan, mint itt ez a vámszedő”* (Lk 18,11), mind-mind *örököstársak*. Tetszenek érteni? Nem másodrendű alakok, *„hanem polgártársai a szenteknek és családtagjai az Istennek”* (Ef 2,19).

Ez a titok, ez az eget-földet rázó csoda világosított meg most Pál apostol által. A lehetőség tehát megvan az atyai házhoz való visszatérésre, az Istennel való egybeszerkesztésre, és pedig mindenki számára egyaránt. A retúrjegy azonban csak akkor segít a hazajutásban, ha kimegyek az állomásra és felszállok a vonatra, ha időben kint vagyok a repülőtéren, és feljutok a járatra. Erre a járatra az van kiírva, hogy *újjászületés*.

Erről beszélt Jézus Nikodémusnak. *„Bizony, bizony, mondom néked: ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát.”* (Jn 3,1–15) Ez az újonnan születés felülről fogantatást is jelent. És amikor Nikodémus értetlenkedik, és arról faggatja Jézust, hogy ugyan hogy történhetne meg ez a képtelenség, hogy vén fejjel valaki újra megszületik, akkor Jézus megmagyarázza, hogy itt egy egészen más *dimenzióról van szó*: *„Bizony, bizony, mondom néked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. Ami testtől született, test az, és ami Lélektől született, lélek az. Ne csodálkozz, hogy ezt mondtam neked: Újonnan kell születnetek.”* Vízről is meg Lélektől is. Vagyis az egész valódnak, test-lélek-szellem hármasságnak felülről kell fogantatnia, új lényeket kell kapnia! Egy genetikai változáson kell átmennem, hiszen így van lehetőség arra, hogy egy új mag, egy új DNS-konstrukció kerüljön belém. Ha csak egy szervátültetésen esem át, az is segíthet bizonyos esetekben, de attól én nem leszek a lényegemet, a genetikai tartalmamat illetően más, és nem vagyok képes továbbvinni, átörökíteni egy új, teljesen új tartalmat. Ahhoz, hogy ez a Jézus által felvázolt teljes megújulás megtörténhessen bennem, az egész maganyagnak ki kell cserélődnie, egy új magot kell befo-

gadnom. A hétköznapi kertészkedésben is ismert oltással látványosan megmutatkozik, hogy egy birsalmafán például két-három fajta körte vagy alma kezd teremni. Nem is hasonlít az eredeti birsalmára, teljesen új magot (genetikai tartalmat) hordoz.

Vagy vegyük a GMO szerepét. Genetikailag módosított organizmus, szervezet. Most ne arra fókuszáljunk, hogy az így létrehozható úgynevezett transzgenikus képződmények létrehozásával az ember akár káros, rossz dolgot is tud művelni, hanem most az ebben rejlő csodát vegyük magunk elé. Azt, hogy megoldható, hogy egy stabil, változni nem akaró rendszert (sejtet, szervet, szervezetet) a gének módosításával vagy új tulajdonságot kódoló gén beültetésével generálisan megújíthatok. Olyan új tulajdonság jelenhet meg, amely az eredeti konstrukcióban soha nem létezett.

A Trinitatis Isten a Jézus Krisztusként megjelenő Fiú arculaton keresztül ajánlja föl nekem ezt a transzgenikus átalakulást, amikor megmondja: szükséges, hogy új genetikai tartalommal töltsd fel, kell, hogy újjászüless, felülről foganj ahhoz, hogy az Istennel való egybeszerkesztés, az újraegyesítés megtörténhessen.

A mai nap arról tudósít bennünket, hogy a Trinitatis Isten *„jóvolta és az emberekhez való szeretete megjelent”* (Tit 3,4–7), mégpedig a fiúi arculatának a megjelenése útján, és nem a mi igaz cselekedeteink miatt, hanem az ő szuverén elgondolása, az ő irgalmassága alapján tarthat meg minket. Hogyan? *„...az újjászületésnek fürdője* (a felülről való krisztusi mag beépítése) *és a Szent Lélek megújítása által, melyet kitöltött reánk bőséggel a mi megtartó Jézus Krisztusunk által; hogy az ő kegyelméből megigazulván, örökösök legyünk az örök élet reménysége szerint.”* (Tit 3,5b–7; Károli-ford.)

A Trinitatis Isten *mindhárom arculatát bemutatta nekünk*. Feltárta különleges titkát, hogy van megoldás, hogy életbe lépett a kegyelem törvénye, és e megoldásban mindenki örököstárs. Az eljárás is ki van dolgozva az atyai házba való visszatéréshez: mégpedig a felülről fogant, transzgenikus, krisztusi ember révén. Azonban ahhoz, hogy részese lehessen ennek a beavatkozásnak, egy dolognak bennem szilárdná kell lenni: ez pedig a *hit*. Ezzel lehet beszállókártyát szerezni az újjászületés nevű járatra. Ezt a tervet tette világossá Jézus Nikodémusnak, ez a cél: *„hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen”* (Jn 3,16). Ámen.